HAÇLI SEFERLERİ

MIKE PAINE

KALKEDON

Haçlı Seferleri

Mike Paine

Kalkedon Yayıncılık: 159
Popüler Tarih: 12
Orijinal Adı: *CRUSADES*

Hocapaşa Mah, Kargılı Sok, Celal Orman İşhanı, No 1/ Kat 3, Daire 32
Sirkeci-İstanbul
Telefon ve Fax: 0212 512 43 56
Web: www.kalkedonyayinlari.com e-mail: kalkedonyayinlari@gmail.com

Yayına Hazırlayan: Hakan Tanıttıran
Kapak Tasarım: Semiha Şahin
Düzelti: Gökhan Sofuoğlu

Bu kitap Can Matbaası'nda basılmıştır.
Davutpaşa Cad. İpek İş Merkezi, Kat 3 No 17 Topkapı İstanbul.
Tel: 0 212 613 10 77

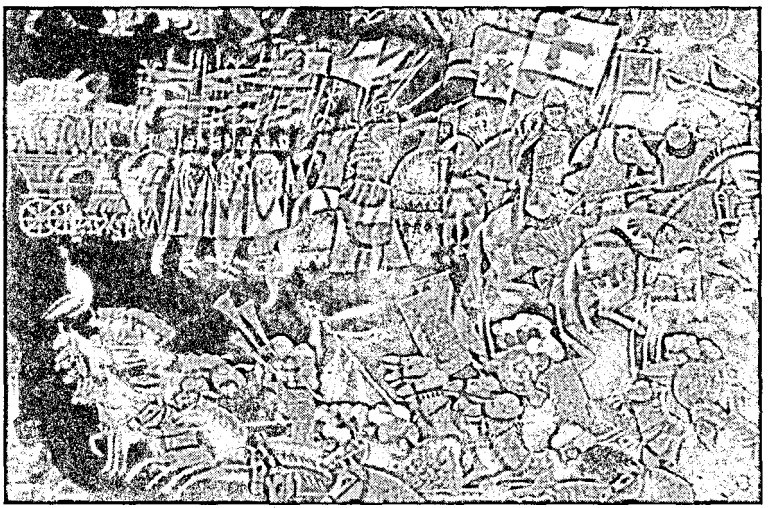
isbn: 978-605-5679-91-0

İngilizce Baskı: Pocket Essentials - 2007
Türkçe İlk Baskı: Kalkedon Yayınları - Nisan 2011
Copyright© Kalkedon Yayınları 2011

HAÇLI SEFERLERİ

MIKE PAINE

Türkçesi
Cumhur Atay

KALKEDON

Teşekkür

Bu küçük kitap, hâkim bulunduğu tarihine son derece borçlu hissettiği Sir Steven Runciman'ın bütünüyle üstün çalışması olmadan gerçekleşemezdi.

Kişisel ve profesyonel seviyede ailem (özellikle Joshua ve Caspar) Francis Cleverdon; John Shire; editörüm Nick Rennison; ve yol arkadaşım ve tazı meraklısı Sean Martin tarafından verilen ölçülmez desteğe teşekkürler. Daha az kanlı, neticede o kadar da başarısız sayılmayan, ama onun katkısı olmasaydı çok daha az eğlenceli olacak bir önceki Haçlılar'a yardımları için John Parish'e geç kalmış teşekkürler.

İkinci baskı için -ek olarak- Parveen Adams, Paul Baggaley, Ian Brereton, Suparna Choudhury, Mark Cousins, Paul Gibson, Dale Grundle, Terumi Kawasaki, Vicky Lebeau, David Marriott, Martine Roberts, ve Andrea Ughetto'ya teşekkürler.

Tüm hatalar, söylemeye gerek yok, tamamen benimdir – *Deus lo volt.**

---

* *Tanrı istiyor*. Papa II. Urban Birinci Haçlı Seferini ilan ederken halkın bağırışıydı – ç.n.

İçindekiler

Önsöz: Son Haçlı Seferi	9
KISIM 1: İslam Dünyası ve Doğu	15
KISIM 2: Birinci ve İkinci Haçlı Seferleri	23
Birinci Haçlı Seferinin Geri Planı	23
Birinci Haçlı Seferi	24
Birinci Haçlı Seferi Sonrası: Doğudaki Latin Krallıkları	38
İkinci Haçlı Seferi	47
KISIM 3: Üçüncü ve Dördüncü Haçlı Seferleri	53
Üçüncü Haçlı Seferinin Geri Planı	53
Üçüncü Haçlı Seferi	60
Çocuk Haçlı Seferi	68
Dördüncü Haçlı Seferi	70
KISIM 4: Sonraki Haçlı Seferleri	75
Beşinci Haçlı Seferi	75
Altıncı Haçlı Seferi	78
Yedinci Haçlı Seferi	83
KISIM 5: Akra'nın Düşüşü ve Sonrası	89
Deniz Ötesinin Yıkılışı ve Akra'nın Düşüşü	89
Sonrası	93
Kronoloji	95
İlave Okumalar	99

Önsöz

Son Haçlı Seferi

WASHINGTON (Reuters) - Başkan Bush'un terörizme karşı savaşından, 'Haçlı Seferi" olarak bahsetmesiyle Müslüman dünyasında alarm çanları çalışından yıllar sonra, Araplar'ın Hıristiyan gaddarlığıyla eş tuttuğu söz, Bush kampanyasının bir para toplama mektubunda yeniden yüzeye çıktı...

Bush-Cheney Kampanyası Başkanı Marc Racicot'un Florida'daki yeni kampanya ayrıcalıklı üyelerine gönderdiği 3 Mart tarihli mektup, Bush'un 'zor zamanlardaki güçlü, sarsılmaz önderliğinin' kanıtını alıntı yaparak, Cumhuriyetçi başkanı 'terörizme karşı küresel bir haçlı seferine önderlik ettiği' için övmekteydi.

Fakat 'haçlı seferi' sözü Orta Çağ'da Avrupa'dan Hıristiyan haçlılar tarafından atılan Müslüman dünyası için tarihsel bir travmayı hatırlatmaktadır.

New York ve Washington'a yapılan 11 Eylül 2001 saldırılarını izleyen haftalarda Bush gazetecilere şunları söyleyerek bir kargaşaya neden olmuştur: 'Bu haçlı seferi, bu terörizmle sa-

vaş zaman alacaktır'. Tabir hakkındaki dünya çapında afallamayla karşılaşan Beyaz Saray daha sonra Bush'un tabiri kullandığına pişman olduğunu söylemiştir.

Pazar günü gazetecilerle yaptığı bir konferans görüşmesinde eski Montana valisi Racicot şunları söylemiştir: 'O mektup başkanın uluslararası topluluğun diğer üyeleriyle koalisyon içerisinde -bir an, bir gün, 10 yıl değil, 100 yıl için- insanları kurtarma ve hürriyet davasını koruma görevini üstlenme kararlı çabalarına odaklanmaktaydı'.

Savaşlar gibi bazı sözler, bazı imajlar kolaylıkla unutulmayacaktır. Futbol tribünü şarkısı *İki Dünya Savaşı ve Bir Dünya Kupası*, *Fawlty Towers*'ın* bir sahnesinde kaz adımı yürüyen Basil Fawlty, Spielberg'in *Saving Pirivate Ryan* [Er Ryan'ı Kurtarmak] geçmiş çatışmalar sessizce uzaklaşmayı reddetmektedir. Radyoyu açan dinleyiciler bugünkü Almanya'nın geçmiş savaş suçlarından sorumlu tutulması meselesi hakkında akademisyenler arasında bir tartışma bulmaktadır. Bir İngiltere-Almanya futbol maçını överken tabloid gazete olayı askeri renklere boyamaktadır. Bazen kamusal arenada Almanya konusu ortaya çıkınca dırdırcı sesler bizi geçmişi hatırlamaya zorlamaktadır. Bugünün Almanlar'ı nasıl olursa olsun, onların atalarının suçlarını hatırlamak zorunda olduğumuzu söylüyor gibidirler. Almanya bir şekilde bu suçlarla silinmez biçimde lekelenmiştir. Avrupa Birliği içerisinde Almanya'nın yaptığı kayda değmeyen hareketlerin aynı yorumcular tarafından bu suçlarla lekelenmiş görünmesi olasıdır. Yüzeyin altında konuşulmayan dürtülerin yattığı varsayılmaktadır. Herhangi bir Alman çıkar eylemi eski, Avrupa'yı kontrol etme arzularının dirilişi olabilir.

Britanya'da bu çeşit suçlamalardan muaf değildir: Bazı kişiler Zimbabwe'deki mevcut rejimin son zamanlardaki eleştiri-

* BBC'de ilk kez 1975'te yayınlanan bir televizyon dizisi - ç.n.

lerini, sanki insan hakları endişesi sadece eski emperyalist isteklerin bir örtüsüymüş gibi cevaplandırmıştır. Belki de hem Almanya hem de Britanya'da birkaç yaşlı adam sessizce emperyalist geçmişi özlemekte ama geçen her yıl bu hayalleri kesinlikle gömmektedir.

Tuhaftır ki, eski düşmanların kabusları eski müttefiklerin hatıralarından daha uzun süre yaşamaktadır. Fransa, İkinci Dünya Savaşı'nda Almanya ile karşı karşıya gelmiş olabilir; birçok candan ittifak* konuşmaları olabilir. Yine de daha hafif bile olsa, benzer bir güvensizlik Fransızlar'ın tepesinde asılıdır. *Napoleon'u Hatırla!*

Fakat bunun Haçlılar'la ne ilgisi var? Bunca asır sonra tarihçilerden ya da iyi bir askerlik hikayesinden hoşlananlardan başka kim gerçekten onlara aldırır? Nihayetinde Britanya hem Roma hem de Viking istilalarını geride bırakmıştır. İskandinavya'yı ve İtalya'yı çok zaman önce affetmiş görünüyoruz. O zaman, böylesine bir endişeye neden olan *haçlı* kelimesinde ne var? Bu yalnızca sözlüğün tanımladığı gibi, 'ateşli bir değişim arzusunun güdülendirdiği enerjik ve örgütlü bir seferberlik' değil midir?

Belki de bu George Bush'un (ya da en azından danışmanlarının) terörizme karşı çağrı yaptığı zamanki dünya anlayışı buydu. Biz yine de Bush'un geri alma teşebbüsüne rağmen bu olaydaki sözcük seçiminin uygun olduğunu ifade etmek zorundayız. Ne de olsa hem George Bush hem de Tony Blair, Hıristiyan inançlarıyla nitelendirilmişlerdir ve bu vakada muhalifleri İslam'ın takipçileridir. Ayrıca Ortadoğu'nun bazı kısımlarının ya Avrupalı (örneğin İspanya ve Britanya) ya da Avrupa kültürel ve siyasal geleneğinin mirasçıları (Birleşik Devletler ve Avustralya) ülkelerden oluşmuş bir güç tarafından işgal

---

* *Antante cordiale* - Birleşik Krallık ve Fransa arasında 1904'te imzalanan ve yaklaşık bin yıllık rekabete son veren antlaşma - ç.n.

edildiğine şahit olmadık mı? Her iki kurum da kendi zaman ve koşullarında dürtülerin en iyileri tarafından desteklenmedi mi?: bir taraftan özgürlük, diğer taraftan Hıristiyanlık. Beyaz Saray'da birisi, 2001 yılında haçlı çağrısı yapan dünyanın en güçlü ülkesinin lideriyle, yaklaşık bir yıl önce haçlı çağrısı yapan Hıristiyan kilisesinin başı arasındaki paralelliğin *kesinlikle* farkındaydı.

Öyleyse sözcüğün neden kullanıldığı anlaşılabilir. Gerçekten de eğer modern çağda bir faaliyete haçlı seferi denebilirse belki de bu odur. Problem, sözcüğün Beyaz Saray tarafından nasıl anlaşıldığından çok, onların bunun başkaları için ne manaya geldiği anlayışlarındaydı.

Tarihi Haçlı Seferleri Avrupa'nın gelişmesinde ilginç ve önemli bir dönemi belirtmektedir. Bu, Avrupalı ulus devlet gelişiminin ilk aşaması ve Avrupa'nın dünyanın geri kalanının işlerine dâhil olması, gelişiminin ilk aşamasıdır. Sonraki yüzyıllarda Avrupa'nın birçok devletleri zengin ve güçlü imparatorlukların başı haline gelmiştir ve bu zenginlik ve güç büyük ölçüde onların dünyanın geri kalan çoğunu sömürmeleri yüzünden olmuştur. Onun için belki Haçlı Seferleri'ni imparatorluğa doğru ilk ve deneme adımları olarak görebiliriz. Haçlılar kendilerini Tanrı'nın işini yapıyor olarak görmekteydiler. Benzer şekilde, onları çok daha sonra izleyenler kendilerini yabanilere uygarlık getiriyor şeklinde görmüşlerdir. Ekonomik yararlar her ikisine de eşlik etmiştir. Adam ve mal maliyetine rağmen, bazı tarihçiler Haçlı Seferleri sırasında İtalyan şehir devletlerine hem daha kolay ticaret, hem de fetihler sayesinde gelen zenginliğin İtalyan Rönesans'ını başlatmaya yardımcı olduğu iddiasında bulunmuşlardır.

Onun için, geçen muazzam zamana, Haçlı Seferleri'nin Ortadoğu'ya kadar olan insan maliyeti hatıralarını köreltebilecek, ya da istila hatıralarına olan öfkeyi azaltabilecek mesafesine rağmen, uzun bir sömürü sürecinin, dünyanın geri kala-

nına Batı'nın hâkim oluşunun başlangıcı olarak Haçlılar imajı onları modern çağa yaklaştırmaktadır.

Bir başka deyişle, bazı istilalar, bazı savaşlar diğerlerinden daha kolay unutulmuştur. İngiltere'nin Romalılar, Vikingler, Normanlar tarafından istilası hep asimilasyonla sonuçlanmıştır. Gerçekten de Roma İmparatorluğu'nun büyük başarısı Romalılar'ın kendi kültürleriyle fethettikleri kimselerin kültürlerini bilinçli şekilde kaynaştırmaya çalışma tarzlarına yorulabilir. Fakat Haçlılar, aynen daha sonraki emperyalist fetihler gibi ayırım fikirlerine dayanmaktaydı. Farklı ırk ve dillerden olan Haçlılar bir şeyle birleşmişti - Hıristiyan inançları. Burada bir uzlaşmaya da imkân yoktu. Kişi ya Hıristiyan ya da değildi. Bu Avrupa ile dünyanın geri kalanı arasındaki ilişkinin tarihsel gelişiminde belirleyici bir andı. Bir tarafta Hıristiyan Avrupalılar, diğer taraftaysa onları en fazla tanımlayan şey -dini inançları- yüzünden aşağılık yerliler vardı.

Üçüncü bir gelişme kelimenin gücünü korumasına yardımcı olmuştur. 1948'de İsrail devletinin kurulması, Haçlılar'ın eylem ve niyetleriyle bir ilişkisi olmadığı halde, yine de bazılarının gözünde Haçlı Seferleri döneminde yankılanan bir kaybın sembolüdür. İsrail, Britanya'nın kısa Filistin hâkimiyetinin (Osmanlı İmparatorluğu'nun asırlarca süren hâkimiyetinin ardından Birinci Dünya Savaşı'ndan sonra Britanya kontrolü altına girmiştir) kurulmuştur ve bugün İsrail'e mali desteğin ana yabancı kaynağı Birleşik Devletler'dir. Bu gerçekler bazı Müslümanlar'a Batının Haçlı Seferleri'ne karışmasını yeniden hatırlatmaktadır. Daha önce gördüğümüz gibi böyle kararlı yanlış yorumlar Ortadoğu'ya özgü değildir.

Demek ki, *haçlılar* kelimesi dünyanın en azından bazı kısımlarında olağanüstü güçlü durmaktadır. Gerçekten de dönemler arasındaki böyle çağrışımları desteklemek tarihin doğasındadır. Her savaşın kendi nedenleri ve kendi mirası vardır ve kişi asla geçmişi bugünden kolaylıkla ayıramaz. Tarihsel

bir dönemi hayata getiren her kitap bunu kısmen bugüne bağlayarak yapar. Bizlerle benzerliklerini gördüğümüzde uzun süredir ölmüş olan figürler bize canlı gibi gelirler; güdüleri bizim anladıklarımızdır. Haçlı devletlerinin sakinlerinin hissettiği Haşhaşin* terörü anlayışımız - bir terörist her an, bir kamu alanında kendisinin hayatta kalmasına aldırmadan vurabilir - bugünkü terörist saldırılarla zalimce hayata geçirilmiştir. Diğer taraftan bazen yaşadığımız dönemle geçmiş arasındaki benzerlikleri görmek için çaba sarf ederiz. Birkaç yüzyıl içerisinde tarihçiler geriye bakacaklar ve bugün haçlı seferleri zamanında yaşayıp yaşamadığımızın muhakemesini yapacaklardır. Eğer öyleysek, en azından orijinal girişimde olduğundan daha büyük bir hevesle neticeye varacaklarını umalım. Marc Racicot'un yüz yıl süren özgürlük halinin kendi anladığından daha az rahatlatıcı çağrışımları vardır. Peki, ne olacak o zaman?

Fakat şimdi bütün bu karmaşanın kaynağına gidelim.

* Hasan Sabbah'ın Alamut Kalesinde örgütlediği ve 8-14. yüzyıllar arasında Abbasi halifeliğine ve Haçlılar'a karşı ani suikastler düzenleyen, fedailerinin haşhaş kullandıkları iddia edilen bir Müslüman Nizari-İsmaili grubu - ç.n.

KISIM 1

İslam Dünyası ve Doğu

Asırların tozu Bağdat Halifesi, Müminlerin Komutanı Harun el-Reşid'in şahane bahçelerini kaplamıştır. Gece onu sadık veziri Cafer ile birlikte Dicle'den aşağıya doğru taşıyan saltanat kayığının ihtişamı; sabah pazar yerinde tebaası arasında kılıç taşıyıcısı Masrur ile tanınmadan yürüyüşleri - bu hikâyeler ortaçağın Şam ve Kahire sokaklarında ve Bağdat çarşılarında hikâyeciler tarafından anlatılırdı. Harun, Frank çağdaşı Charlemagne [Şarlman] gibi tarih kapsamından çıkıp efsane olmuş bir figürdü. Sonunda Alf Leyla va-Leyla'ya dönüşen (daha aslına uygun tercümesi Bin Gece ve bir Gece* olsa da, İngilizceye çoğunlukla *Arabian Nights* [Arap Geceleri] olarak tercüme edilen) bu hikâyelerde sarayların ve tüccar kervanlarının zengin ortamı ve sonsuz, bol ayrıntıları içerisinde el-Reşid saltanatının siyasal güvenliği ortaya çıkmaktadır. 8. Yüzyıl'ın sonundaki Abbasi saltanatında hayatın gerçekleri ne olursa ol-

* Bizde Bin Bir Gece Masalları olarak bilinir - ç.n.

sun geçmiş düşünüldüğünde bu bir altın çağdı. 11. Yüzyıl'ın ayrılıkçı ve siyasal olarak bölünmüş Ortadoğu'sunun dinleyicilerinin bu masalların zenginliğini Tanrı'nın onayladığı tek önder altında birleşmiş bir Müslüman dünyasının *Dar el-İslam* meyvesi olarak kabul etmek zor olmamalıdır.

Çünkü bölünmüş İslam devleti Haçlılar'ın ilk başarılarının merkezindedir. İslam'ın Arap yarımadasındaki Arap ve Bedevileri istila ettikten sonraki ilk üç yüzyıl, onun hızla antik dünyanın büyük bir kesimine yayıldığını görmüştür. Hz. Muhammed'in 632 yılında ölümü sırasında Arabistan'ın çoğu din değiştirmiş durumdaydı. Paylaştıkları Yakın Doğu'nun iç bölgelerinde çatışarak uzun zaman geçirmiş olan o eski Bizans ve Sasani imparatorlukları, sırasıyla bu din değiştirenler tarafından geriye püskürtüldüler. Jerusalem [Kudüs] 638'de teslim oldu. 640 yılında Romalılar Suriye'yi kaybettiler. 646'da ise Mısır düştü. 651 yılında son Sasani İmparatoru III. Yezdigerd ve hükmettiği dört yüz yıllık imparatorluk tarihe karıştı. Batı Avrupa geçidine kadar Kuzey Afrika -Mağrip- gibi topraklar sırayla ele geçirildi. 8. Yüzyıl ortalarında İberya bile (modern İspanya ve Portekiz) Araplar ve Mağrib'in Müslüman olmuş Berberileri'nden meydana gelen bir ordu tarafından işgal edilmişti. Zaman zaman Pireneler'i aşan akınlar yapılmaktaydı. Böyle bir akının 732 yılında Charles Martel (Çekiç Charles) tarafından yenilmesi Avrupa'yı kâfirlerin nihai ve tam işgalinden kurtaran destansı savaş olarak bilinir hale gelene kadar söylentiyle büyüdü. Fakat akınlardan ayrı olarak bu, haritada gidebildiği yere kadar yayılan İslam dünyası *Dar el-İslam* idi.

Mağrib'in fethi Kartaca gibi Bizans şehirlerinin ilhakını gerektirmişti. Müslüman güçleri Suriye'nin fethiyle başlayarak Bizans İmparatorluğu'nun doğu yarısını, kaçınılmaz olarak başşehir Bizans'ın 674 yılında ve 717'de tekrar kuşatılmasıyla biten sonraki seksen yıl boyunca endişelendirmişti. İlk kuşatma dört yılın sonunda kısmen Bizans'ın özel silahı olan Rum

ateşi (reçetesi kaybolmuş ama belki ortaçağ napalmı olarak tanımlanabilecek bir sıvı) nedeniyle nihayet püskürtülmüştü. Bu denize rakipsiz hâkimiyetinin bir neticesi olarak Akdeniz'in kıyı bölgelerinde gelişmiş ve yayılmış olan Bizans İmparatorluğu şimdi kendisini giderek hem İslam donanmasının hem de İslam korsanlarının meydan okuyuşu karşısında bulmuştu. Sonunda Birinci Haçlı Seferi'ne yol açacak olan şey de, kısmen bu iki büyük kültür arasındaki rekabetti.

Bizanslılar kimdi? İsmin kendisi biraz aldatıcıdır. Kökenleri Romalı'ydı ve hikâyeleri kısmen Roma İmparatorluğu'na ne olduğu sorusunun cevabıdır. Bizans'ın kökeni M.Ö. 8. Yüzyıl'da kurulmuş bir Yunan kolonisiydi. Ancak ilk Hıristiyan Roma İmparatoru I. Konstantin 324 yılında iktidara yükseldiğinde onu Roma'nın yerine merkez yapmayı tercih ettiği zaman öne çıkarak yüzlerce yıl bir vilayet merkezi olarak kalmıştı. Bu *Yeni Roma* kısa zamanda kurucusunun adını aldı ve Konstantinopolis böyle doğdu. Bir imparatorluk merkezi olan tahkimatlı şehir hem büyüklük, hem de güç olarak hızla büyüdü. Zaman geçti ve İmparatorluk bölündü: Avrupa'nın kıyısına saklanmış olan Doğu Roma İmparatorluğu sonunda Roma'yı alt eden barbar ordularından kaçınacaktı.

Batı İmparatorluğu hafızadan silinirken Doğu yavaş yavaş kendi gelişim yolunu bulmuştu. Orta Çağ'da, onun Doğulu kültürel inceliği, Hıristiyanlığının hem ayin hem de inançta seçmiş olduğu özel yol ve Romalı kalıtımının harmanı tarihçilerin Bizans şeklindeki yeni bir tanımını gerekçelendirmiştir. Bu İmparatorluk, Karanlık Çağ Avrupası'nın kıyısında parlayan bir fener, Konstantinopolis sonunda 1453'de Osmanlı Türkleri tarafından fethedilene kadar sürecek olan Roma dünyasıyla çok gerçek bir bağlantı haline gelecekti. Bizanslılar kendilerini Roma'nın devamı olarak, belki de Roma'da hakikaten uygar olan her şeyin koruyucusu ve devamı olarak görmüş olabilirler. Onlar Avrupa'nın eski büyük uygarlığını sür-

dürmekteydiler. Fakat (geçen yüzyıllarda yalnızca artan) bu kültürel fark ve kıtanın kıyısındaki fiziksel konumları onları barbar istilalarından meydana gelecek olan Avrupa krallıklarının gözünde ancak giderek yabancı, Avrupa dışı bir hale getirdi. Bizans'ın bir anlamda yüzyıllar boyunca yanık tuttuğu tek ışığın, Rönesans olarak bilinen İtalya'da klasik dünyaya ilginin yeniden doğmasıyla, sonunda geriye Roma'nın eski topraklarına yayılması imparatorluklarının ancak sonlarına doğrudur.

İmparatorluk Konstantinopolis göbeğinden etrafa yayılmıştı. Merkezinde daima Küçük Asya ve Trakya Yunanistan'ı, Tuna'nın aşağısı vardı. Bu topraklara Kuzey Afrika kıyısının çoğu, Mısır, Dalmaçya (modern Hırvatistan), Güney İtalya ve Sicilya ekliydi. Doğu sınır boylarında Sasaniler, batıdaysa Balkan kabileleri vardı. Sürekli bir özellik Asya'dan Avrupa'ya doğru hareket eden ve önlerinde buldukları kimseleri ileri ittiren göçebe halkların baskısıydı. Doğu'da Sasaniler'in yerini Araplar'ın alması Bizans'ın ancak zorluklarının artmasına yardımcı oldu.

Fakat 717 kuşatması İslam'ın Konstantinopolis ile ilgili tutkusunun zirvesini temsil etmiştir. Araplar püskürtülmüş ve onlar Bizans topraklarına akınlarını sürdürürlerken zaman safları arasında giderek bir parçalanmaya tanık olmuştur. Emevi Hanedanı 661'den 750'ye kadar İslam Dünyası'nın tüm kontrolünü elinde tutmuştu. Abbasiler'in sonraki yükselişi, kalanını yitirdikten sonra hâlâ onlara Kordoba Emirliği'ni -modern İspanya ve Portekiz'in çoğu- bırakmıştı. Abbasi yükselişiyle başşehir Şam'dan Bağdat'a geçti. Onuncu asırda Abbasiler de Mağrip ve Yakın Doğu'da birçok otonom devletin ortaya çıkmasıyla inişe geçti. Bizanslılar bu siyasal dağınıklıktan olabildiğince yararlandı. Abbasiler doğuda iktidarı ellerinde tuttular; rakip hanedan Fatımiler ise Mağrib'i aldılar. 945'ten itibaren Bizanslılar çeşitli hükümdarların hâkimiyeti altında yürüyüşe geçtiler ve küçük Müslüman hükümdarların kontrolü

altındaki Levanten* şehirlerinin çoğunu geri aldılar, Fatımiler'e ve Abbasiler'e başarıyla karşı koydular.

11. Yüzyıl'da üç önemli güç arasında tüm niyet ve amaçlar için genel bir barış yapıldı. Daha sonra sık sık kanıtlanacağı gibi, iki İslam taraf arasındaki düşmanlık bunlardan biriyle Bizanslılar arasında olandan daha büyüktü. Kudüs İslam kontrolünde kaldı ve 638'de Halife Ömer'e teslim oluşundan beri de öyleydi. Oradaki Hıristiyanlar Müslüman hâkimiyeti altında genelde başka yerlerde de olduğu gibi, makul bir muameleden yararlanmaktaydılar. Müslümanlar bu iki dinin statüsünü, *ehl el-Kitab* -Kitap sahibi- olarak tanıdığından Hıristiyan ve Yahudi uygulamalarının devam etmesine izin vermeye hazırdılar. Gerçekten üç din de birbirleriyle bağlantılıydı. Hıristiyanlığın köklerinin Yahudilikte oluşu gibi, Müslümanlar da İsa'ya peygamber konumunu vermişlerdi; esasen hepsi de aynı tanrıya tapıyor şeklinde görülebilirlerdi. Bu ilişki Hıristiyanlar'ın sık sık ve kolaylıkla İslam'a döndükleri anlamına geliyordu; bunun öncekilerden daha ileri olduğunu iddia etmek zor değildi. Bu inançlara Müslümanlar tarafından gösterilen hoşgörünün bir maliyeti de yok değildi. Bu sapkın inançları izlemelerine izin verilen herkes bir vergi, *cizye* ödeyecekti. Manevi iddiaların yetersiz olduğu kanıtlandığında din değiştirmek için daha güçlü bir teşvik olan şey, bu ödeme ve bu ülkelerdeki siyasal güçten ayrılmaz bir dini takip etmenin bariz avantajlarıydı. Bu şekilde din değiştirmelerin ardından inançlıların sayısındaki muazzam artış İslam dünyasını hem güçlendiren, hem de zayıflatan bir kültürel ve toplumsal değişiklik getirdi. Kısa vadeli acil problem bu kadar çok kişi din değiştirdiğinde olan vergi kaybıydı. Uzun vadede Müslümanlar arasındaki daha büyük geçmiş farklılıklarının çok daha prob-

* Avrupalılar'ın Doğu Akdeniz kıyılarına verdikleri isim - ç.n.

lemli olduğu kanıtlandı. Din tamamen bir Arap meselesiyken de hizipçilik problem olmuştu. Bu kadar çok sayıda farklı kültürler kendilerini İslam olarak tanımladığı zaman bölünmenin kapsamı çok daha genişti. İslam'ın ilk fetih dönemindeki büyük gücü onun birliği -paylaşılan inançlar, paylaşılan kültü - olmuştu. Şimdi ise içerisindeki farklı topluluklar destekleyecekleri ve koruyacakları kendi çıkarlarına sahipti.

Bu iç gerilimler İslam'a özgü değildi: Bizans İmparatorluğu da kendi muhalefet tarzlarından sık sık zarar görmekteydi. Bunlardan şöhreti en kötü olanı dinsel putların kabul edilir olup olmadığı hakkında koparılan muazzam tartışmaydı. 8. Yüzyıl'ın çoğunda putları kullanan ve bunlara hararetle karşı olanlar arasında çekişmeler yaşanmıştı. Bu toplumsal çatışmaların yanı sıra daha kişisel anlaşmazlıklar da vardı: Sezarları sık sık delirten aile çatışmaları ve ihanetler onların Bizanslı mirasçıları için de bilinmez değildi. Fakat her şey farklılıklarla ilgili değildi. Ortadoğu'da var olan Yunan, Roma, Sasani ve İran medeniyetleri karışımı hem Bizans, hem de Müslümanlar'da ortak sofistike bir kültür oluşturmuştu. Roma ve Yunan medeniyetlerini yalnızca Bizanslılar korumamışlardı. İslam bilginleri ayrıca çoğu Antik Yunan düşüncesinin kaybını önlemiş ve buna ek olarak -örneğin matematik alanında- kendileri de katkıda bulunmuşlardı. Bu iki medeniyet ne kadar bölünmüşse bir o kadar da birleşiktiler. Mukayese olarak, o zamanlarda Batı Avrupa toplumları aslında dünyanın bir kıyısında soğuk iklimde yaşayan barbarlardı.

Onun için Hıristiyanlar'ın 11. Yüzyıl'da Kutsal Topraklar'daki durumu hiçbir anlamda hoş görülmez değildi. Doğru, Kudüs hâlâ Fatımiler'in elindeydi. Fakat uygulamada Doğu'da farklı Hıristiyan tarikatlarının birçoğuna gösterilen tolerans onların sözüm ona biraderlerinden gördükleri toleranstan daha büyüktü. Hem Bizans Ortodoks Kilisesi, hem de Roma Katolik Kilisesi zaman zaman sapkın uygulama ve inanışları silip

süpürme teşebbüslerinde bulunmuştu; Müslüman hâkimiyeti ise bu Doğu Hıristiyanları'nı böyle teşebbüslerden korumuştur. Yine de Ortodoks Kilisesi'nin bunların uygulamalarını arada sırada kontrol etme arzusuna rağmen, İslam dünyasının sınırlarındaki güçlü ve Hıristiyan bir imparatorluğun Müslüman hâkimiyeti altında yaşayan Hıristiyanlar'ın güvenini bir derecede tazelemesi de gerekiyordu. Onların hayatlarını hoş gören Müslümanlar o kadar da kötü değilken, eğer işler kötüleşmeye başlarsa sığınmak için fazla uzağa gitmelerine gerek yoktu. Güvenli olmaktan uzak olsa da, iki uygarlık arasındaki bu denge ve anlayış her iki imparatorluğun yalnızca halklarından daha fazlasına da yarar sağlayan bir barışa izin vermiştir. Hacıların uzak Avrupa'dan Kudüs'e ve diğer kutsal mekânlara nispeten güvence içerisinde seyahat etmeleri için günlük yaşam yeterince emniyetliydi. Yine de bir şey dengeyi bozacaktı.

Orta Asya'daki Türkistan'dan gelen Selçuk Türkleri İslam'a henüz girmişlerdi. Türkler korkunç bir şöhretle bir süre Abbasiler'in paralı askerleri rolünü oynadılar. Önderleri Tuğrul Bey yönetiminde Abbasi hâkimiyetini ellerine geçirdiler. Onun 1063'te ölümünden sonra halefi Alp Aslan Bizanslılar'a karşı bir dizi seferberliğe girişti. Bir dizi başka zaferlerden sonra Türkler son zamanlarda Bizanslılara katılmış bağımsız Hıristiyan bir devlet olan Ermenistan'ı fethettiler. Hıristiyan ve Türk arasında belirleyici bir karşılaşma için sahne hazırlanmıştı.

Bu 1071'de geldi. Manzikert [Malazgirt] Savaşı Bizans İmparatorluğu için en kara günlerden biriydi. Birçok paralı asker -Normanlar, Vikingler, Slavlar ve (çatışmanın sonuna doğru kritik bir anda taraf değiştirdikleri için kuvvete akılsızca bir ek olan) Türkleri- içeren büyük bir Bizans ordusu kapsamlı biçimde ezildi. İmparator Romanus Diogenes yakalandı. Türk komutanlığı avantaj için hemen bastırmak istememişken fırsat başkaları -yerleşecek toprak arayan göçebe Türkler- tarafından ele geçirildi. Kutulmuş oğlu Süleyman önderliğindeki

bu göçebeler 1073'ten itibaren Küçük Asya'daki Bizans topraklarına giriş yapmaya başladılar. Malazgirt Savaşı'nın yapıldığı aynı yıl Kudüs Fatımiler'den alındı. Türk maceracıları iki taraftan da toprak alarak her yere yayıldılar. Sonuç kaostu. Avrupa'dan gelen devamlı hacı akını artık kurumuştu; geleneksel kara ticaret yollarından gitmeye cesaret eden seyyah sık sık bir gurup yağmacı eşkıyaya av oluyordu.

Malazgirt'ten sonra atılacak çok suç vardı ve Konstantinopolis, en acil işinin İmparatorluğu uçurumun kıyısından döndürmek olduğunu açıkça gören Aleksius Comnenus'un ortaya çıkışına kadar egemen sınıflar arasında kan davasına şahit oldu. Doğu'da Türkler, batıda Bulgarlar'la ve son zamanlarda güney İtalya'nın Normanlar'a kaybedilmesiyle İmparatorluk tehlikeli bir durumdaydı. İmparatorluğun hayatta kalmasını sağlama mücadelesi içerisinde küçük Türk reislerini birbirlerine karşı oynatan Aleksius durumunun zayıflığının ve imparatorluğunun savunmasızlığının gayet farkındaydı. Becerikli diplomasi şimdilik düşmanlarını boğaz boğaza tutabilse de, onun gördüğü kadarıyla çözüm, Bizans'ın uzun vadede hayatta kalmasının güvenceye alınması için silah ve ordu biçiminde kuvvetti. Fakat nereden bir ordu bulunacaktı?

KISIM 2

Birinci ve İkinci Haçlı Seferleri

Birinci Haçlı Seferi'nin Geri Planı

Kâfirlere karşı mücadeleye yardım isteği Roma'ya ulaştığında hemen reddedilmedi. İberya'nın Müslümanlar tarafından fethinin ve onların Pireneler üzerinden yaptıkları akınların Batı tarafında bir diken olduğu kanıtlanmıştı. Onlara karşı sayısız seferberliklere girişilmiş, hatta bunlardan bazıları batı Avrupalılar'ın yanında çalışan Bizanslılar'ı da kapsamıştı. Bizzat Roma İslam güçlerinin sunabileceği tehdidin farkındaydı - daha önce onlar tarafından yağmalanmıştı. Akdeniz'e olan hâkimiyetleriyle Müslümanlar, Provence ve Güney İtalya'da oradan istedikleri zaman vurabilecekleri üsler kurabilmişlerdi. Kutsal Topraklar'dan dönen hacıların öyküleri oralardaki umutsuz koşulları anlatmaktaydı. İslami tehdit yurtta ve yurt dışında bir tehdit şeklinde ortaya çıkmıştı.

Batı çatışma sahnesinde Papa, Fransız ve İtalyan soylularını sarılmış olan Hıristiyan İspanya'nın yardımına gelmeleri için işbirliği yapmaya zaten teşvik etmişti. 1063'ten itibaren çoğu

az etkili olan keşif girişimlerinde bulunulmuştu. *Reconquista* -İspanya'nın Moorlar'dan* geri alınması teşebbüsü- amacına ulaşmak için 718'deki Covadonga Savaşı'ndaki başlangıcından 1492'de son İberya Arap devleti Granada'nın düşüşüne kadarki 800 yılın büyük kısmını alacaktı.

Fakat 1095'te geri alınmış bir İspanya asırlarca uzaktaydı. Piacenza'daki büyük konseyde Papa II. Urban, diğer görevleri arasında İmparator Aleksius'un elçilerini de kabul etmişti. Ne mesaj getirdikleri bilinmiyor. Aleksius, Müslümanlar'a karşı dövüşünde bazı ilerlemeler kaydetmekteydi ve Papa'dan yardım almak için kaldıraç olarak kendi başarılarıyla, başarısızlığı halinde bunun Batıya olacak maliyeti kombinasyonunu kullanmış olması mümkündür. Rastgele olsa bile, Hıristiyan güçlerini inançsızlara karşı birleştirme modeli, İspanya'da mevcuttu. II. Urban'ın aklına birçok kişisel nedenler de gelmiş olabilir. Muazzam bir Kutsal Topraklar'ın mübarek mekânlarını kurtarma seferberliğinden daha büyük hangi başarı papalığına damgasını vurabilirdi ki? Batı müdahalesinin, Kilisenin o 'muhalif' doğu yarısıyla uzlaşma olanakları üzerinde etkisi ne olabilirdi? Piacenza ile Fransa'nın Clermont şehrindeki ilk resmi bildirisi arasında, Haçlı Seferi -Mesih karşıtlarına karşı silaha sarılma, ufak anlaşmazlıklar ve atışmalarla bölünmüş bir Hıristiyanlığın büyük birleşme davası- fikri ayrıntılara bakmaksızın kafasında kökleşmişti. Clermont başka dini meselelerle ilgilenen bir konsey olacaktı. Haçlı Seferi girişiminin yanı sıra Tanrının Barışı -Avrupa'daki Hıristiyan önderler arasında barışı teşvik etmeyi amaçlayan bir politika- kuvvetle savunuldu. Ama Haçlı Seferleri'nin başlangıcı olarak hatırlanacaktır.

Birinci Haçlı Seferi

27 Kasım 1095 Salı günü Clermont şehri dışında kendinden

* O dönemlerde Avrupalılar'ın Araplara verdiği ad - ç.n.

geçmiş ve dev bir kalabalık önünde Papa II. Urban silah başı çağrısı yaptı. Hikâyeye göre, konuşması *'Deus lo volt!'* (Tanrı İstiyor!) bağrışmalarıyla kesilmişti. Orada olan hem zenginler, hem de fakirler kendiliğinden (ya da öyle görünmüştü) muazzam bir duygu boşalması içerisinde gitmeyi önerdiler. Planının popüler kabulüne rağmen bir mesele vardı; Urban soyluların önde gelen hiçbir üyesini davasına kaydetmiş değildi. Kendisinin Kilise adına görev alacak deneyimli ve kabiliyetli bir rahibi, Le Puy Piskoposu vardı, ama orduları örgütleyecek ve yönlendirecek adamlar kimlerdi?

Yine de konu çabucak çözüldü. Soylu, Mesih için çarpışma niyetinin, silah başı çağrısının manevi çekiminin yanında, öbür dünyada mükâfatlandırılma düşüncesi yetersiz kaldığında, daha bayağı, daha din dışı bir sebep genç soyluları oraya gitmeye cesaretlendiriyordu: *primogeniture*. Soylulukta erkek bir üyenin ölümü halinde onun mülkü ve serveti Avrupa'nın çoğu yerinde, en büyük oğla geçerdi. Bu, imanın ya da savaş ve şeref arzusunun harekete geçirdiği o dövüşen adam havuzu tükendikten sonra, hayırlı iş yapma mazereti altında servet edinme fırsatı gören birçok hırslı genç adam bulunduğu anlamına geliyordu. Gazete ve televizyonun olmadığı bir çağda yaşayanların Kutsal Topraklar hakkındaki ilk bilgi kaynağı İncil'di. *Süt ve Bal Ülkesi* onlardan birçoğunun beyninde yankılanmış olmalıdır. İslam'la olan temasları onun zengin ve ileri bir medeniyet olduğunu göstermeye yeterliydi ve Müslüman akınlarından zarar görme yıllarından sonra dövüşü İslam kıyılarına taşıma şansı cazip gelmiş olmalıydı. Çoğu için yurtta hayat yeterince zordu. Doğu daha kötü olabilir miydi?

Soylular dövüşe yazılmak için hızla öne çıktılar. Aralarında önde gelenler Toulouse Kontu Raymond, Blois Kontu Stephen, iki Roberts (Normandiya Dükü ve Flanders Kontu), Tarantolu Bohemond ve yeğeni Tancred ve Lorraine'den Eustace ve Godfrey Baldwin biraderlerdi. Bu sırada toplumun fakir

üyeleri arasından daha da fazla gönüllü çıktı. Urban, Piskoposlarına mesajı vaaz etme talimatını verdiğinde Kilisenin bazı üyeleri onun tahmin ettiğinden daha da ileri gitmişlerdi. Münzevi Peter gibi muhtaç, avare bağnazlar vaazlarıyla coşkuyu kışkırtarak köy ve kasabalardan geçtiler. Avamın dili tutulmuştu. Bu vaizlerden esinlenen kendiliğinden oluşan çeşitli hareketler Halkın Haçlı Seferi olarak tanındı. İlki Meteliksiz Walter, ikincisi Peter tarafından yönlendirilen iki devasa ayaktakımı Konstantinopolis'e hareket ettiğinde resmi Haçlılar henüz hazırlanmaktaydı. Profesyonel liderlik yokluğu kısa zamanda ortaya çıktı. Seyahat için erzak kafalarındaki son şeydi ve Macaristan ve Bulgaristan'da yürürlerken yöre sakinlerini kendi ihtiyaçları olan şeyler bakımından hafifletmek zorunda kaldılar. Walter'in takipçilerinin yağmalarından zarar gördükten sonra, onların peşinden Peter'in daha da büyük kalabalığı görünmeden önce köy ve kasabaların toparlanmaya pek zamanları olmamıştı. Tanrı için savaşma fanatik arzusunun sürüklediği bu fukara insan kitlesinin bakış açısından, yollarında ortaya çıkan çiftlikler, koyun ve sığır sürüleri kendi kısmetleri şeklinde görünmüş olabilir. Çiftçilerin ya da çobanların düşünceleri ise daha az Hıristiyanca olmuş olabilir. Yolculuklarının bir aşamasında Macaristan'da bir çift ayakkabı tartışmasının binlerce ölümle sonuçlanan bir çatışmaya yol açtığı bildirilmiştir.

Bu iki kuvvet Konstantinopolis'e vardığında Aleksius'un bu hantal orduyu ne yaptığı bilinmiyor. Bu pek de onun beklediği şey olamazdı, umduğunun çok altındaydı. Kilise çatılarındaki kurşun dâhil, ellerine ne geçerse ondan medet buldukları başşehirde bir süre geçirdikten sonra Boğaz'ı geçtiler. Aleksius açısından bir umutsuzluk duygusu olmasına rağmen gittiklerini görmekten memnun olmalıydı. Bilgili önderlik, genel düzen, herhangi bir açık niyet ve muhtemelen karşılaştıkları kimselerle iletişim yeteneği yokluğu sürpriz olmayan sonuçla-

ra yol açtı. Küçük Asya'da yolları üzerinde olacak kadar talihsiz her şeye ve herkese yıkım getirerek ilerlediler: Müslümanlar, Hıristiyanlar, genç, yaşlı, erkek, kadın. Çoğu katledildi, sahip oldukları şeyler alındı ve fırsat ve gereksinim doğduğunda bazıları satıldı (Limanlardaki Rum gemicilerin bu ticaretten iyi kazanç sağladıkları kabul edilir). Yerel Türk hükümdarı bu kutsal olmayan kuvvete kısa zamanda tepki gösterdi. İlk önce Kserigordon* kalesini ele geçirmiş olan büyük bir grup kuşatılarak susuzluktan binek hayvanlarının kanını, sonra da kendi idrarlarını içmek durumuna düşürüldüler, sonra da ya inançlarından vazgeçmeye ya da ölüme kavuşmaya zorlandılar. İslam'a geçenler hayatlarının geri kalanını köle olarak geçireceklerdi.

Mendil kapmaca ordusunun geri kalanı Civetot** kenti dışında yakalandılar. Azınlık kaçmayı becerdi; birkaçı köle olmak üzere canlı yakalandı. Büyük çoğunluğu katledildi. Peter az bir zaman önce Konstantinopolis'e dönmüştü. On binlercesini ölüme götürmeye vasıta olarak ve onların başarı noksanlıklarından biraz şaşırmış bulunarak artık oturup destek bekleyecekti.

Hazırlıkları tamama eren Birinci Haçlı Seferi'nin ayrı ayrı orduları, her biri ayrı komuta altında Doğu'ya doğru ilerlediler. Konstantinopolis'e vardıklarında barbarların daha yüksek uygarlıkların avlularında geleneksel olarak yaşadıkları aynı kültürel bulantıyı yaşadılar. Ortalama bir asker yoksul ordu yolculuğunu, kâfirlerle mücadelelerinde 'yardım etmeye' çağırılmış olduğu bu insanlara ait teşhir halindeki harika zenginlikle bağdaştırmayı zor bulmuş olmalıdır. İlk ziyaretçilerinden sonra Bizanslılar arasında da, minnettarlık epeyce eksilmiş olmalıydı. Yine de batılı liderler Aleksius ve onun cömert hedi-

* İznik kenti doğusunda dört günlük yürüyüş mesafesindeki bir kale - ç.n.

** Yalova yakınlarında bugünkü Hersek köyü (Helenopolis) - ç.n.

yelerinden -yabancı bir güce bağlılık yemini etmenin acı hapını tatlandıran hediyelerden- etkilenmişler ve genel olarak kazanılmışlardı. Bizanslılar'ın da tamamladığı çeşitli kuvvetler ve liderleri Boğaz'ı geçtiler.

İlk eylemleri Nicea [İznik] şehrini almaya çalışmaktı. Düşmana karşi ilk savaşları buradaydı. Yerel Sultanın kuşatmaya yardım için gönderdiği birlikler Türkler'in, Münzevi Peter'in adamlarıyla olan ilk karşılaşmalarından sonra beklemedikleri bir direnişte bulunan Haçlılar'la meydan muharebesi yaptı. Sonunda Türkler kaçtı. Ağır kayıplarına rağmen Hıristiyanlar çok sevinçliydi. İznik sakinleri kimin kazandığından şüphe etmiş olsalar da, keyiflenen Haçlılar tarafından surların üzerinden fırlatılan kesik Türk kafası yağmuruyla umutları çabucak kırılmış olmalıdır. İmparatorun destek getirdiği belli olunca şehir kaçınılmaz olana boyun eğdi. Haziran 1097'de İznik, sonrasında onu Aleksius'a sunan Haçlılar'a teslim oldu. Hıristiyan birlikleri kuşkusuz yağmalama fırsatının kaybolmasından hoşnutsuzdu. Önderleri altın aldı; kendileriyse fazladan bir yemekle yetinmek zorunda kaldılar.

Dorylaeum'u* geçerlerken Haçlılar'ın ataklığının ilk önemli sınavı gerçekleşti: büyük bir Türk kuvveti onları pusuya düşürdü. Bu Hıristiyanlar'ın Münzevi Peter'in yönlendirdiği örgütsüz kuvvetten çok farklı bir tür olduğu gerçeği henüz anlaşılmamıştı. Türk kuvvetleri hâlâ kolay bir zafer beklemekteydiler. Türk saldırısını kırmadan önce Haçlılar yerlerini yine cesurca tuttular.

Güney doğuya doğru devam ettiler. Toros Dağları'nı aşarken yıpranan -yürüyüş sırasında çok adam yitiren- ordu sonunda büyük Antioch [Antakya] şehri eteklerine vardı. Ordunun Boulogneli Baldwin komutasındaki kısmı bundan önce ayrılmıştı. Baldwin'in ana ordudan ayrılışını nasıl gerekçelendirdi-

* Şimdiki Eskişehir yakınlarında antik bir kent - ç.n.

ği bilinmiyor. Mazereti ne olursa olsun Haçlılar'ın geri kalanı güney doğuya Antakya'yı almak amacıyla ilerlerken, o yavaş yavaş güney doğuya, Ermeniler'in Edessa [Urfa] şehrine doğru ilerledi. Urfa Ermenileri Türk kuvvetleri tarafından kuzey doğudaki ana vatanlarından çıkarılmış bir halktı. Şimdi Bizans'a bağımlı bir ülke, Bizans sahiliyle Arap iç kesimi arasında tampon durumundaydılar. Ermeniler'in Konstantinopolis'ten aldıkları destek hayatta kalmalarının devamı için elzemdi ama yine de kullanılıyor olmak güçlerine gidiyordu. Ermeni ve Ortodoks inanç ve uygulamaları arasındaki fark da bir başka gerilim kaynağı haline gelmişti. Fakat Batıdan gelen Hıristiyanlar henüz şöhretlerini Ermeniler'in gözünde kirletmemişlerdi. Baldwin'in ortaya çıkışı bu yüzden gayet lehte kabul edilmişti ve -Antakya'yı kurtarmak için, geçerken Urfa'yı tahrip edecek bir ordu topladığı dedikodusu yapılan- Musul Emiri'ne karşı potansiyel bir paralı ordu lideri olmaktan kısa zamanda birinci kral naipliğine, sonra da tek liderliğe yükseldi. Kendi başına yola koyulmanın, açıkça hırslı bir adam olan Baldwin için avantajlı olduğu kanıtlanmıştı.

Ekim ayında Antakya'da kuşatma için hazırlıklar yapılmıştı. Şehrin masif surları kolayca düşmeyeceğini belli etmekteydi. Haçlılar'ın o zamana kadar tecrübe ettiği başarılar onları başlayacak olan yavaş kuşatmaya hazırlamamıştı. Günler haftalara, sonra da aylara dönüştü. Ordu giderek daha da umutsuz bir hale geldi. Sızan -bağımsız yola çıkma kararı ışığında- Baldwin'in kolay başarı öyküsü onları mutlaka neşelendirmiş olan bir şey değildi.

Giderek daha fazla şey onlara karşı çıkıyor gibiydi. Ordu için erzak ilk baştan kentin etrafındaki topraklardan toplanmaktaydı. Zaman ilerledikçe giderek daha uzaklarda yiyecek aramak zorunda kaldılar. Aleksius'un vaat etmiş olduğu destek neredeydi? Umulan erzak ortalarda görünmedi. Kutsal Topraklar'ın belli bir kıyı kesimi artık Müslüman kontrolün-

den kurtulduğu halde, Ceneviz gibi İtalyan ticaret şehirlerinin gemilerinden de destek görünmemişti. Antakya'nın kendisi de önemli bir Hıristiyan nüfusa sahipti; kuşatmacılar bu yerlilerden kendi 'kurtuluşlarına' biraz katkı yapmalarını beklemiş olmalıdır. Burada mezhepçi Hıristiyanlığın bölücü yapısı Haçlılar'a karşı işlemiştir. Urfa'da Ermeniler kesinlikle Baldwin'i Ortodoks olmadığı için buyur etmişlerdi. Buradaysa Suriyeli Hıristiyanlar'ın kendilerini ne Ortodoks ne de Katolik egemenliği altına sokma gibi bir arzuları yoktu. Onların, en büyük dinsel özgürlükten yararlanacakları kimselerin muhtemelen kendi Türk egemenleri olduğu tahminleri büyük olasılıkla zekiceydi. Haçlılar bunun, ihanetle döneklik arasında bir yerde olduğunu kabul etmiş olmalıdırlar. Bu haberler çabucak Antakya Valisi Yaghi-Siyan'a ulaştı. Cesaretlenip, gerçek bir askeri kazançtan çok moral bozmak için, Hıristiyan kampları üzerine gece çıkışları yapılması yetkisini verdi. Şehrin kendisi saldırganlara karşı koyma deneyimleri onları sanatın eski ustaları kılan daha önceki Bizans rejimlerinin beceri ve teknolojileriyle korunmaktaydı.

Kışla birlikte yiyecek kıtlaştı. Soğudukça hava kötüleşti, yağmur da dinmez görünüyordu. Bir deprem bile oldu. Türkler, Ortodoks inancından olan iyi Hıristiyanlar'ı düzen içerisinde tutmak için şehirdeki en kıdemli kilise adamını bir kafes içerisinde dış surlardan sarkıtmıştı. Arada sırada iyileşmeler vardı -birkaç iyi haberden birisi Kıbrıs'tan bir yiyecek ikmal zinciri kurulmasıydı- ve kuşatmayı hafifletmek için sahnede görünen her yeni İslam kuvvetinin düzensizlik içerisinde püskürtüldüğü gerçeği onlara biraz cesaret vermişti. 1098 Baharı havada biraz iyileşmeye şahit oldu. Arada sırada Avrupa'dan hâlâ hacı taşıyıp, yol üzerinde Kutsal Topraklar'a uğrayan ticaret gemileriyle Konstantinopolis'ten biraz destek gelmişti. Bu yolcular sayesinde İmparatora daha fazla yardım istekleri gönderilmeye devam ediyordu. Fakat hayal

âleminden kurtulan bazı Haçlılar'ın kendilerinin de bu isteklere eşlik ederek Avrupa'ya dönmeleri fazla uzun sürmedi. En sonunda bizzat Aleksius onlara yardım etmek için bir kuvvetle yola çıktığı zaman, yol üzerinde umutsuz bir Fransız kuvvetine liderlik eden ve hikâyesi her şeyin kaybedildiği olan neşesiz Bloisli Stephen İmparatoru geri dönmeye ikna etti. İlginçtir ki, yarmanın yapılışı bu noktada oldu. Bohemond içerden hain kazanmaya çalışmaktaydı ve sonunda birisi karşılığını verdi. 3 Haziran 1098'de Antakya'nın büyük dış surları yarıldı ve Hıristiyanlar buldukları her Müslüman'ı katlederek içeri daldılar. Haçlılar Hıristiyan dayanışması noksanlığını ödettikleri için, Müslüman ve Hıristiyan evleri aynı şekilde yağmalandı.

Ne yazık ki şehrin iç kalesi hâlâ dayanıyordu ve savunmacıları için şehir halkının öldürülmesi direnişin sürdürülmesi lehine oldukça ikna edici bir iddiaydı. Haçlılar'ın karşılaşacakları tek sorun bu değildi. O sırada Musullu Kerboğa önderliğinde güçlü bir Türk kuvveti kuşatmayı kaldırmak amacıyla gelmişti. Bunun yaklaştığı haberi iç kale sakinlerinin azmini çelikleştirdi. Batılılar birdenbire kendilerini, kurbanlarının cesetlerinin giderek artan yaz sıcağında çürüdüğü yağmalanmış bir şehirde fare gibi yakalanmış buldular. Arkalarındaki ve önlerindeki düşmanlarıyla durumları umutsuz görünüyordu. Sonra talihleri bu kez iyiye doğru değişmeye yüz tuttu. Haçlılar'ın maneviyatı bir dizi ilâhi işaretten sonra yükselmeye başlamıştı. Bir köylünün önsezisi üzerine hareket edilerek Aziz Peter Katedrali'nin altında Mesih'in sözde böğrünü deşen mızrak bulundu. Başka önseziler de bir çıkışın çok yakında olduğu inancına katkıda bulundu. Türk tarafındaysa çeşitli kuvvetleri bir arada tutma mücadelesi kendini göstermeye başlamıştı. 28 Haziran'da Haçlı ordusu kuşatmayı geçici olarak bırakarak dışarı çıktı ve bölünmüş düşmanlarını mağlup etti. Türk ordusunun bir kısmındaki firar diğerlerine de yayılan bir

paniğe neden oldu. Dövüşürlerken azizlerin liderlik ettiği beyaz atlı şövalye hayalleri saflar boyunca esin yaymıştı. Türkler'in çok azı kurtuldu; savaş alanından kaçanların çoğu intikam dolu yerliler tarafından yakalanıp öldürüldüler.

Bu bozgunu şehir içindeki tepeden seyreden Antakya iç kale sakinleri umutsuz olduklarını orada ve o zaman fark ettiler. Tarantolu Bohemond'a teslim olma düzenlemeleri yapıldı. Ekibin diğer yüksek soylusu Raymond'un şikâyet edemeyecek kadar hasta olmasıyla, Bohemond -soyluların etmiş oldukları, fethedilirse bu şehrin İmparatora devredileceği yeminine rağmen- bu zaferin kendisine sunduğu fırsatı yakalamıştı. Daha sonra Aleksius'un kuşatma sürerken geri dönme kararını işittiklerinde, bu hem kafalarındaki Antakya'yı Bizanslılar'a geri vermeme kararını onayladı, hem de onlar hakkında sahip oldukları tüm kuşkuları yeniden doğruladı. Fakat öfkeleri yalnızca İmparatorluğa yönelik değildi. Bloisli Stephan'ın, ayrılma kararıyla zaten lekelenmiş olan şöhreti, Aleksius'un destek kuvvetlerini geri çekmesinin kısmen onun hareketleri yüzünden olduğunu duymalarından sonra paramparça olmuştu. Yine de, Stephen'ın bu olaylardaki rolü bile Aleksius'u diğer Haçlılar'ın gözünde bağışlatamadı.

Avrupalılar için Doğu'da kalıcı bir sorun halini alacak olan şey ilk kez burada ortaya çıktı: hastalık. Antakya'ya neticede ne olacağı üzerinde çok fazla zaman harcayamadan, bir veba ya da tifo salgınına -sıcaklık ve ölülerle pek de sürpriz değil- uğradılar. Aleksius ile mevcut sorunlara köprü olabilecek kıdem ve bilgeliğe sahip bir kişi olan Urban'ın temsilcisi, Le Puy Piskoposu, Monteilli Adhemar öldü. Papa'nın rehber elinin kaybedilmesi bu noktada seferin liderlik istikrarına çözülmesi zor bir darbe vurmuştu. Her liderin kişisel hırsı muhtemelen fazla derinlerde yatmıyordu. Batılı umumi bir askeri komutanın yokluğu, son zamanlarda Bizanslılarla olan bağların gevşemesi ve şimdi de Kilise'nin sembolik seferberlik önderi-

nin kaybedilmesi bu toprakların ele geçirilmesiyle bu hırsların kendilerini ciddi şekilde ortaya koymalarına izin verdi. Bu şehir devletlerinin daha sonra adlandırıldığı şekilde, Doğu'nun Latin Krallıkları'nınki sonuçta bir böl ve yönet tarihidir. Dinsel oybirliğinin desteklediği tek bir siyasal gücün bu toprakları daha etkin şekilde elde tutup tutamayacağı hakkındaki tartışma, bariz biçimde kuşkulu olsa da, asla çözümlenemez. Adhemar gibi kabiliyetli bir adamın kaybedilmesinin üzüntüsü saflar arasında daha çok hissedilmişti. Baldwin'in Urfa'yı zapt etmesinden ve Bohemond'un Antakya üzerine yürümesinden sonra liderlik ne ele geçirebilirse onun peşindeydi.

Kutlamalar sonunda görevin tamamlanmadığının anlaşılmasına yol açtı. Kasım 1098'de ordu, gözler daha da büyük Kudüs hazinesi üzerine dikilmiş olarak yeniden yola çıktı. Levanten kıyısı paralelinde güneye ilerlediler. Önce tahkim edilmiş Maarat şehrini aldılar. Süreç içerisinde Bohemond ve Raymond arasındaki gerilim alevlenmişti - Bohemond'un Antakya'yı sinsice kapmasının diğer komutana dert olduğu varsayılabilir. Şehir alındıktan sonra ve (Antakya'nın kendisine ait olduğunu Raymond'un kabul etmesi karşılığında) orduya Kudüs'e kadar eşlik etme vaadine rağmen, Bohemond kuzeydeki yeni şehrine hiddetle geri döndü. Ordu temsilcileri Raymond'a genel liderliği kabul etmesi için baskı yaptılar. Diğer asillerin şüpheleri ödemeyle yatıştırıldı. Raymond'un komutası altındaki ordu güneye doğru yürürken Maarat yanmaya bırakılmıştı.

Kudüs'e vardıklarında bir mülkiyet değişikliğinin meydana gelmiş olduğunu anlayacaklardı. Türkler'in kuzeyde Hıristiyanlar'la olan problemlerinden yararlanan Fatımiler Mısır'dan gelmişler ve Haçlılar'ın Antakya'yı ele geçirmelerinden az sonra şehri Türkler'den geri almışlardı. Fatımiler, Türkler ve Hıristiyanlar arasındaki bu sınır bölgesindeki mahalli Arap liderleri, bu çatışmaların çok kötü olduğuna tamamen kani olma-

mışlardı. Eğer bütün taraflar arasında ince bir diplomasi çizgisi sürdürmeyi ve savaşlardan ayrı durmayı becerselerdi, o zaman sözde hükümdarları birbirleriyle meşgulken kazanılacak bağımsızlık önemli olurdu. Din içinden düşmanlarıyla, dışından Hıristiyanlar arasındaki bu çatışmanın hızlanışını daha önce keyifle izleyen Fatımiler gülünecek pek az şey olduğunu kısa zamanda anlayacaklardı. Kudüs'teki bu hâkimiyet değişikliği Haçlı kuvvetleri için bir şey fark ettirmedi. Şubat başında Hüsn el-Akrad Kalesi'ni almışlardı. Bir sonra düşecek olan Tortosa Limanı'ydı. Başarısız bir Arka kuşatmasından sonra, gelmekte olan, İtalyan tüccarlarına ait gemilerin onlara taşıdığı erzaka ulaşım sağlama kaygısındaki ordu sahili izlemek üzere batıya hareket etti. Artık şöhretleri yayılmış olduğundan, yerel valiler, Türk ya da Fatımi orada olmayan hükümdarlarının mülkiyet haklarını korumak adına şehirlerinin yağmalanıp yakıldığını görmektense onlara ödeme yapmaya razıydılar. Trablus ve Beyrut, her ikisi de ödeme yaptılar. Kudüs'ün kendisine niyet etmiş olan Haçlılar direnişin mümkün olduğu yerlerde geçip gitmeye istekliydiler. Onlar geçerken Tir ne ödeme yaptı ne de saldırıya uğradı. Akra ödemede bulundu. Ramleh sakinleri, hayalet bir kent bırakarak basitçe kalkıp gittiler. Sıradan askerler geçtikleri, daha önce ancak İncil'deki öykülerden bildikleri yerlerde hayrete düşerek Güneye doğru ilerlediler. Sonunda Haziran 1099'da Kudüs'e vardılar.

Kudüs'ün tahkimatı engelleyici göründüğü kadar, oradaki zaferin, tersine birçok belirtilere rağmen, Antakya'daki zaferden daha hilesiz olduğu kanıtlanmıştır. Kudüs'teki Müslüman önderliği her mezhepten Hıristiyanı şehirden çıkartmakta büyük bir dikkat göstermişti. Uzun bir kuşatmayı geçirecek kadar önemli miktarda erzakları vardı. Bu yabancı işgalcileri yok etmek için Fatımiler'in Mısır'dan bir ordu göndermekte olduğunu işittikleri için moraller iyiydi. Yine de artık Haçlılar'ın kıyıya, bu sayede de gemilerle Ceneviz ve İngiltere'den Avru-

pa'ya erişimleri vardı. Daha önceki Antakya zafer ve deneyimlerinin güvenine sahiptiler ve nihai hedefleri görünürdeydi. Kutsal Topraklar'ın yaz sıcağında mücadele ettikleri ve hastalıkla güçten düştükleri halde, Müslüman kuvvetlerle küçük çatışmalar yakalarını bırakmadığı ve Hıristiyan kampındaki anlaşmazlıklar onları alıkoyduğu halde, burada zaferleriyle ilgili bir kaçınılmazlık olduğunu hissediyorlardı. Rahiplerin Antakya'dan beri rol oynayan önsezileri devam etmekteydi. Azizlerin belli bir günde belli bir şekilde meydana gelecek eylemleri yönlendirdikleri varsayılıyordu. Bethlehem [Beytülahim] gibi efsanevi yerleri böylesine az bir çabayla kurtardıkça onları bir kader duygusu kaplamış olmalıdır. Sıradan askerler arasında bundan sonra belki eve dönebilecekleri ve orada Mesih'in hakiki kahramanlarına, hakiki askerlerine uygun bir kabul görecekleri duygusu da olmalıdır.

Birkaç hafta içerisinde kuşatma kuleleri dikilip, Haçlılar Kutsal Şehri yarıp girmekle tehdit ettiğinde durum buydu. 15 Temmuz'da da yardılar. İçeriye ilk giren olma rekabeti şiddetliydi. Kısa zamanda büyük dalgalar halinde şehrin içine akmaktaydılar. Kudüs çabucak teslim oldu. Kıdemli olan Raymond, orada ve o anda kendi hayatı ve birlikte götüreceği kimselerin hayatı için fidye ödeyen İslam valisi İftikhar'ı teslim aldı. Onlar hayatta kalan çok az kişi arasındaydılar. Ordu bir İncil fanatizmiyle kesip biçti. Bir camiye saklanan bir grup Müslüman'ın emniyeti için söz vermiş olan Tancred gibi bir lort bile onları askerlerin gazabından koruyamadı. Haçlılar'ın işbirlikçi dediği, kalmalarına izin verilen Yahudiler de dâhil herkes katledildi. Erkekler, kadınlar, çocuklar kılıçtan geçirildi ve birçoğuna önce işkence edildi. Yahudiler'e bu barbarlık haberleri Haçlılar'ın doğuya yolculuklarının başlangıcında Almanya'da meydana gelen Yahudi karşıtı saldırıları hatırlatıyordu. İslam dünyası için buradaki Avrupalılar'ın canavarca işleri asla unutulmayacak bir şeydi. Bundan sonra Fatımiler'i

de Türkler'i de pek sevmeyen yerel Emir ya da valilerle hangi anlaşma yapılırsa yapılsın o gün Kudüs'te olanlar daima kafalarının bir kenarında olacaktı.

Antakya'da olduğu gibi birçok tartışmalardan sonra, Aşağı Lorraine Dükü, Bouillonlu Godfrey Kutsal Kabir'in Koruyucusu seçildi. Haçlılar'a, Kiliseden bir lider belki daha uygun gibi gelmiş olabilir. Fakat Le Puylu Adhemar ölmüştü ve önde gelen Rum rakip Kudüs'ün sürgün edilmiş Patriği Simeon da yeni vefat etmişti. En kıdemlileri olsa da, sık sık önderliği üstlenme teşebbüsleri yüzünden Raymond diğer asillerin çoğunu kendine karşı çevirmişti. Godfrey genelde sofu bir adam olarak görülmekteydi ve Kral yerine Koruyucu unvanını alması hem onun sofuluğunu tasdik etmiş, hem de Mesih'in şehrinde kral olma olasılığına sahip kişiler arasında meydana gelebilecek gerilimleri yatıştırmıştı. Bu atama yapılıp, cesetler de şehirden çıkarılınca Hıristiyanlar'ın kulağına, mallarına el konulan Fatımilerden gelmekte olan uzun zamandır beklenen kuvvetler haberi erişti; ama açıkçası çok geç kalmışlardı. Fatımi veziri El-Afdal'ın liderliğindeki bu güçlü ordu Kudüs'ü kurtarma yolu üzerinde Ascalon dışında sürprizle yakalandı ve katliama uğradı. El-Afdal bir avuç adamla kuyruğu bacaklarının arasında Mısır'a geri çekilerek kaçtı. Kalanlar çöle ya da denize sürülerek dağıtıldı ya da öldürüldüler. Yenilen Müslüman ordusundan epeyce hazine ele geçirildi ve Hıristiyanlar arasında paylaştırıldı. Ascalon'un Müslümanlar'ı, Kudüs'ten sonra bir Haçlı saldırısından kurtulabileceklerinden kuşku duyarak ve teslim olduklarında kendilerine olabileceklerden korkarak önlerinde açılan sahneyi dehşet içerisinde seyrettiler.

Haçlılar Kudüs'e döndüler. Başarılarının ölçüsünü fark etmişlerdi. Yapmak için yola koyuldukları şeyi başarmış olduklarının anlaşılmasıyla birlikte popüler duygu kendini göstermeye başladı. Birçoğu artık yurda dönmek istiyordu, çünkü

Kudüs'ü kurtarmak için ettikleri haçlı yeminleri yerine getirilmişti. Oysa özellikle efsanevi Doğu'da kendileri için isim ve servet yapmak üzere yola çıkanların çoğu kalmak istiyordu. Normandiyalı Robert ve Flandersli Robert güçlerini birleştirdiler ve yurda dönüş yolculuğuna başladılar. Mutsuz bir Raymond'da onlara eşlik etmekteydi. hâlâ kendi krallığını kurma hayalini sürdürmekte ama yine de Kudüs'te güvencede olan Godfrey nedeniyle bu hayali güneyde gerçekleştirme şansını az görmekteydi.

Kıyı boyunca kuzeye ilerlerken Antakya yakınlarındaki Bizans limanı Latakiye'ye ulaştılar. Vardıklarında burasının (Antakya'yı kendine ayırdıktan sonra İmparator'un gözdesi olmadığının son derece farkında olan, bu yüzden de kentinin ihtiyaçlarına hizmet edecek bir limanı güvenceye almak isteyen) Bohemond ve Adhemar'ın yerine geçen Pisa Başpiskoposu Daimbert'in saldırısı altında olduğunu anlayarak telâşlandılar. Üç soylunun olağanüstü bir öfke gösterisinden sonra -her şekilde Adhemar'dan daha küçük bir adam olan- Daimbert, ona eşlik etmiş olan abluka gemilerini geri çekti. Başpiskopos'un desteği olmadan Bohemond şikâyet etmekten başka pek bir şey yapamazdı. İki Robert Konstantinopolis üzerinden, kahramanca karşılanmak üzere Avrupa'ya döndüler. Renklerini Bizans direğine sağlamca çivilemiş olan Raymond bir sonraki hareketi için kararsız şekilde Latakiye'de kaldı.

Hepsinin ettiği haça sarılma vaatleri artık acil hale gelmişti. Antakyalı Bohemond ve Urfalı Baldwin Kudüs'e hacca gittiler. Yurda dönen ordularla bu kadar çok adamın gitmesinden sonra Godfrey, güneydeki toprakları korumak için kalmış olan küçük orduyu güçlendirmek isteğindeydi. Bohemond ve Baldwin'e eşlik eden şövalyelerin birçoğu toprak ve unvan teklifleriyle kalmaya ikna edildiler. Bu sırada Tancred, batılıların elindeki toprakları birleştirmek için Galillee [Celile]'ye bir dizi başarılı akınlar yönlendirmekteydi.

Müslümanlar'dan alınan her şehirle, her kaleyle Haçlılar'ın konumu daha güvenli bir hale geldi. Yerel Türk Emirleri Godfrey ile barış yapmaya başladılar. Yenilen Fatımiler'den az şey işitilmekteydi. Çeşitli sorunlara rağmen Aleksius rahatlamış olmalıydı. En azından Konstantinopolis'te hararet düşmüştü. Artık Müslümanlar'a karşı tampon olarak Haçlılar ve onların askeri kazançları vardı.

Birinci Haçlı Seferi Sonrası: Doğudaki Latin Krallıkları

Haçlı Seferi'nin başarı haberleri artık Avrupa'ya nüfuz etmişti ve cevap olarak ilk ortaya çıkan İtalyan denizci devletlerinin temsilcileri olmuştu. Şehirlerinin zenginliği sadece filolarından gelen ticarete ve Avrupa'ya satabildikleri mallara dayanmaktaydı. İslam ile iş yapabilmiş olsalar da, sorumlu dindaşlarıyla gelebilecek yeni iş fırsatlarını çabucak fark ettiler. Haçlılar Avrupa'dan destek olmadan hayatta kalamazlardı. Kutsal Topraklar'da öncelikli muamele ve üsler karşılığında sonraki savaşlarda gemilerinin ve adamlarının kullanılmasını öneren Venedikliler hızla sahnedeydiler.

Latakiye'deki fiyaskodan sonra Daimbert hem dikkate alınmak hem de servet yapmak için Kudüs'e geldi. Oradaki kilisenin Konstantinopolis yerine sıkıca Roma'nın boyunduruğu altında oluşunu garanti ederek Kudüs Patriği rolünü üstlendi. Bu noktada kader müdahale etti. Godfrey, sonunda öldürücü olduğu kanıtlanan bir hastalığa yakalanmıştı. Halef meselesine geldiğinde bağlılıklar aile çizgileriyle bölünmüştü. Baldwin hakkını biraderlik bağlarıyla gerekçelendirirken Tancred amcası Behemond'un arkasındaydı. Herkes kadar seferberlik önderliği iddiasında olmuş bir adam olan Raymond herhangi bir yeri kendi toprağı yapamamış ve Latakiye'den sonra İmparatorla ilişkisinden olabildiğince yararlanmak için Konstantinopolis'e dönerek kendisini çekişmenin dışına çıkarmıştı. Bohemond'un iddiası güçlü olsa da, kuzeydeki bir çatışmada Türk-

ler tarafından yakalanarak kendisini diskalifiye etmeyi becermişti. Küçük Asya'daki uzak bir dağ şatosunun bir hücresine hapsedilerek kariyer planları kesintiye uğramıştı. Daimbert ilk önce Tancred ile müttefik oldu ama çabucak durumun gerçeklerini kabullenmeye başladı. Antakya'nın ele geçirilmesinden sonra korunmasını temin için müdahale ettiği zaman Bohemond'un ordusunun büyük desteğini kazanmış olan Baldwin Kudüs'e yürüdü ve11 Kasım 1100'de Kral ilân edildi. Takip eden resmi töreni Daimbert yürüttü.

Baldwin'in şanslı olduğu kadar örnek bir tercih olduğu ispatlandı. Fetihleri elde tutmanın anahtarının Haçlı önderleri arasında dayanışma ve savunulabilir krallıklar kurulması olduğunu anlamıştı. Saltanatı boyunca hem müttefikler hem de düşmanlarla ustaca ve becerikli pazarlıklarıyla bir önder olarak yeteneklerini defalarca kanıtladı. İki kıdemli önder Bohemond ve Raymond, şu ya da bu şekilde yan yana geldiler. Diğerleriyse Baldwin'in yüksek lort konumuna asli ciddi şekilde karşı çıkmış değillerdi.

12. Yüzyıl'ın açılışında bölgenin siyasal durumu karmaşıktı. Aleksius Küçük Asya'nın batısının ve güneyin kıyı bölgelerinin çoğunu kendi becerikli manevraları ve çoğu karşıtlarının Frenkler'le meşgul olduğu gerçeğinin avantajını kullanarak geri kazanmıştı (Frenk, Müslümanlar tarafından Avrupa'dan yeni gelen herkes için kullanılan bir tabirdi). Doğusunda, şimdi artık komşuları yine Müslüman olan Danişmentliler kadar İmparatorla birlikte olan Norman kontrolündeki Antakya Prensliği'nden de (ve daha küçük ölçekte Urfa Kontluğu'ndan) kaygı duyan eski Müslüman düşmanları Anadolu Selçukluları vardı. Urfa kâbus gibi bir konumdaydı. Batıdaki asla müttefiklerin en güveniliri olmayan Normanlar hariç, diğer tüm yönlerden Müslüman güçleriyle sarılmıştı: Kuzey batıda Selçuklular, kuzeyde Danişmentliler, doğuda Artuklular ve güneyde birkaç yarı bağımsız Müslüman hükümdar. Bu uy-

gun şekilde savunulması imkânsız bir bölgeydi: Elde tutulan Urfa Kalesi'ydi, kırsal kesim değil. Ayrıca Urfa büyük çapta Ermeni'ydi ve Ermeni halkı yabancı hâkimiyeti altında, sahilin karışık cemaatlerinden daha fazla rahatsızdı. Antakya gibi büyük bir kentin zenginliklerinden, limanların ticaret fırsatlarından yoksundu ve istilacılar tarafından kılıçtan geçirilmedikleri zamanlarda topraktan kıt kanaat geçim elde eden fakirleşmiş köylülerle vergi yoluyla büyük bir gelir elde etme şansı azdı. Baldwin'in kuzeni ve Urfa'yı ondan miras alacak olan, bu kez orijinal Le Bourglu bir başka Baldwin'in adı, ordusuna ödeme yapmak için kayınpederi Gabriel'den şantajla önemli miktarda para almakla çıkmıştı. Mahalli gelenek sakalı mecbur tutuyordu; II. Baldwin onu tıraş etmekle tehdit edince bunun kendisine ve dolayısıyla ailelerine getireceği utançtan korunmak için 30,000 bezant* ödemişti.

Bu iki Hıristiyan devletle Kudüs Krallığı arasında, bağlılıkları geleneksel olarak ya Mısır'daki Fatımiler ya da Ortadoğu'daki Abbasiler tarafında zorla elde edilmiş olan bağımsız İslam şehirleri ve eşkıyaların kırsalı bulunmaktaydı. Baldwin'in üç stratejik amacı vardı: Latin toprakları arasındaki müdahaleci Müslüman hükümdarlarını ortadan kaldırarak kuzey sınırlarını korumak; batı kanadını Levanten kıyı şehirlerini kontrol ederek korumak (böylece Avrupa'dan gelen malzeme ve adam ikmalini garantiye almak); ve güney sınırlarını, Fatımiler'in diğer Müslümanlar'a kolay ikmal sağlamalarını önleyecek şekilde Kızıl Deniz'e ulaşıncaya kadar genişletmek. Düşmanla olan bazen dişiyle tırnağıyla kurtulduğu çok sayıda çarpışmada neredeyse hayatını kaybediyordu. Dışarıdakilerle olduğu kadar içerdeki düşmanlarla da çarpıştı. Daimbert açgözlülüğüyle bir kez ve sonra bir pişmanlık gösterisi yapıp döndükten sonra ikinci ve sonuncu kez sürüldüğüne şahit oldu. Kazanılan

* Ortaçağ'da altın sikke için kullanılan Bizantium kelimesinden türemiş isim - ç.n.

her savaş, başarıyla kuşatılan her şehir Kudüs Latin Krallığı'nın uzun vadede hayatta kalmasını daha da mümkün kıldı. Krallıkta Baldwin farklı gruplar arasında karışmayı Hıristiyanlar'la Müslümanlar arasında evliliklere izin verecek kadar teşvik etti. En önemlisi, çatışma bakımından Fatımi Mısır kuvvetlerine karşı koydu. Onları Ramleh de üçüncü kez bir savaşta yenmeleri son olacak gibiydi. Baldwin'in büyüklüğü karşısında diğerleri muazzam bir güldürüdeki figüranlar gibi görünüyorlardı.

Tancred'i kendisinin kral olması fikrine kazandırmak için Baldwin rakibine, Bohemond serbest bırakıldığında feragat edilecek bir rol olan Antakya kral naibi mevkiini teklif etmeyi gerekli bulmuştu. Tancred bu mevkiinin yine de pek geçici olmayabileceğini anlamadan önce birkaç öfke nöbeti geçirmişti. Bu, Baldwin'in müttefiklerinin en belâlısını uygun bir uzaklığa göndermiş ve ondan yarar sağlamıştı. Tancred zor olduğu kadar da yetenekliydi. Bohemond'un yakalanışından önce Celile'nin çoğunu Kudüs'ün kuzeyine kadar ustalıkla almıştı. Antakya'yı ona vermek hem bir mükâfat, hem de yüktü. Bizanslılar'la Normanlar arasındaki ilişkiler Haçlılar'ın çok öncesinde nazikti. Normanlar güney İtalya'daki Bizans topraklarını almışlardı; Yunanistan'da İmparatora karşı dövüşmüşlerdi. Önceki İmparatorun kişisel Norman koruyucularını Fatih William kontrolü ele geçirdikten sonra İngiltere'den kaçan Anglo-Saksonlardan oluşan sürgünlerle değiştirmeyi tercih etmesi tesadüf değildi. Bohemond'un Antakya'dan vazgeçmeyi reddetmesini Aleksius asla affetmeyecekti ve Antakya'nın onun kontrolü dışında kalmasının devamını sağlayarak, ikisi arasındaki düşmanlığın devamını sağlamak her ikisinden de müdahale bekleyebilecek bir Kudüs Kralı için avantajlı görünmüş olabilirdi.

1101'de Birinci Haçlı Seferi'nin başarısıyla yüreklenmiş ve bir rol almak hevesinde olan başka Haçlılar Avrupa'dan yola çıktılar. Bazıları eski adamlardı. Belki de Antakya kuşatmasın-

dan kaçışını telâfi etme isteğinde olan Bloisli Stephen'da bunlar arasındaydı. Konstantinopolis'te hem İmparator, hem de Raymond ile buluştular. Bu üç ordu da Küçük Asya'ya girdi ve karşılığında üçü de çıkan her belayla öz güvenleri artan Türkler tarafından yok edildiler. Onlara Konstantinopolis'te katılan Raymond için her üç ordunun da üstesinden gelmiş olan felâketler nihai darbeye yakındı. Olabildiğince kederli bir şekilde yeni seferberlikten hayatta kalan diğer soylularla Antakya'ya vardığında karşılaşacağı kabule hiç hazırlıklı değildi. 'Korkak' Bloisli Stephen'e bile gösterilen büyük karşılama Raymond göründüğünde yok olmuştu. Tancred'in teğmeni olan harika isimli Yabancı Bernard öne çıktı ve görünüşte bu sonraki haçlı felâketlerinden birindeki davranışı nedeniyle onu tutukladı. Tutuklama hakkında yaygın bir öfke mevcuttu ama Tancred Raymond'dan o bölgedeki tüm çıkarlarını terk ettiğine dair yemin almayı başardı. Raymond serbest bırakıldı ve derhal bir kuvvetle güney yönünde yola koyuldu.

Tancred daha sonra amcasını mağlup etmiş olan işe -Latakiye Limanı'nın ele geçirilmesine- döndü. Uzun bir kuşatmadan sonra başardı. Aleksius çılgına dönmüştü. Bu noktada Tancred en sevilen kişi değildi ve başarısının kaçınılmaz sonucu olarak Bohemond'un kurtarılması için uluslararası bir para toplama kampanyası başlatıldı. 1103'te Bohemond nihayet serbest bırakıldığında Tancred fona katkıda bulunması istenmeyen birkaç kişiden biriydi. Bohemond ona Antakya kâhyalığı için teşekkür etti ve bu rolü tekrar üstlendi. Hemen sonrasında II. Baldwin'in yakalanması Tancred için bir talihti ve Tancred yine geçici bir mevki olarak bu kez onun yerine geçti. Tancred'e artan güvensizliği onu Bohemond için fidye verilmesinin başlıca teşvikçilerinden birisi olmaya sevk eden II. Baldwin'in cevabı hoş olamazdı. Kendisi için kimin fidye verme olasılığı vardı? Tancred tarafından yakalanan bir Selçuklu prensesi biçiminde bir fırsat geldiğinde -Kudüslü Baldwin ta-

rafından güçlü bir şekilde desteklenen bir hareket olan- Baldwin'in prenses karşılığında mübadele edilmesi teklifi sessizce reddedildi. İki Norman önderi fidyeli soylunun yerine nakit parayı tercih ettiler.

Antakya üzerinde artan Türk baskısıyla Alxius harekete geçme zamanı olduğuna karar verdi ve Latakiye'nin çoğunun başarıyla geri alınmasına girişti. Bohemond giderek zorlaşan bir durumda olduğunu anlamıştı. Göze alabileceği tek destek Avrupa'dan olabilirdi, onun için de II. Urban'ın halefi, ama onun çok aşağısında olan Papa Paschal'ı Bizanslılar'ın kendileri için Türkler'den daha büyük tehdit olduğuna ikna etmek amacıyla Roma'ya doğru yola çıktı. Bunu yapmayı da becerdi. Papalık desteğiyle İmparatorluk üzerine, Kilise'nin iki yarısı arasındaki ilişkiyi sonsuza dek zehirleyen bir eylem olacak bir saldırı başlattı. Sonunda Aleksius tarafından mağlup edildi, ona sadakat yemini etmek zorunda kalarak küçük düşürüldü ve İtalya'daki illerine geri döndü. Artık Urfa gibi Tancred'in elinde olan Antakya'ya bir daha asla dönemeden orada öldü.

Fakat Bohemond, Raymond'dan çok yaşayacaktı. Antakya'dan kovulduktan sonra Raymond kendi küçük krallık planlarında ısrar etti. Levanten sahilindeki Tortosa'yı almayı ve Müslümanlar'a karşı bazı gösterişli muharebeler kazanmayı başardı. Kendi birlikleri için kahraman olarak, başarısız bir Trablus muhasarasında aldığı yanıklardan birkaç ay sonra, itibarını geri almaya doğru yol kat etmiş bir şekilde öldü. Takipçileri orada, Raymond'un gayrimeşru oğlu Piç Bertrand Fransa'dan geldiğinde karşı çıkacağı bir veraset olarak, kuzeni Cerdagneli William-Jordan'ı onun halefi seçtiler. Bu iki adam Levanten'de kasaba ve şehirleri ele geçirirlerken aralarında kötü duygular yoğunlaştı. William-Jordan destekçi olarak Tancred'i, Bertrand ise Baldwin'i kazanmaya çalıştı. İş ilerledi ve Baldwin fethedilen toprakları kim diğerinden fazla yaşarsa onda birleşecek şekilde aralarında bölmek zorunda kaldı. Çok

geçmeden kendi kampının güvenliği içerisinde William-Jordan dost ateşiyle o açıklanamaz ölümlerden birine maruz kaldı ve Antakya ile Kudüs arasındaki kıyıya yerleşmiş yeni Trablus Kontluğu diğer üç krallığa katılmak üzere doğdu.

Bu noktada II. Baldwin fidyeyle kurtulmuş ve bir çatışmadan sonra Tancred'i Urfa'yı geri vermeye ikna etmişti. Bu ikisi arasındaki düşmanlık en iyi şekilde 1108'de Cavali ve Rıdvan'ın Müslüman kuvvetleri arasındaki savaşta görülmektedir. Tancred ve Baldwin her ikisi de karşıt taraflarla müttefik olmuşlardır. Daha sonra William-Jordan ve Bertrand'ı çözümlemek için çağrılan aynı konferansta Kudüs'lü Baldwin aynı şekilde Tancred ve II. Baldwin'in kafalarını da birbirine vuracaktır.

Buna karşılık 1111 yılında Aleksius, Tancred'den bıkmıştı. Elçilerini Bağdat Halifesi'ni Tancred'in prensliği üzerine yürümeye ikna etmek için onunla buluşmak üzere doğuya gönderdi. Bu öneriyle Bağdat'a ilk gelenler Aleksius'un adamları değildi. Vardıklarında orada aynı yöntemde ısrar eden Halepli Müslümanlar'ı buldular. Aleksius misyonunun haberleri sızınca ayaktakımının kendisine isteksiz Halife'den daha büyük bir Müslüman'ı duyurduklarını işitecekti.

Bu sıralarda Müslüman siyasetine Hassan Sabah olarak bilinen bir adamın örgütlediği yeni bir kuvvet girmişti. Zamanla bu tarikatın her lideri Dağların Yaşlı Adamı olarak tanınır oldu. Bu Haşhaşinler tarikatı İsmaili mezhebinin üyeleriydi ve dini inançlarının sonucu olarak enerjilerini doğuda yine Müslüman Abbasilere ve oradaki efendileri (Küçük Asya'daki Selçuklular'dan ayrı bir hanedan olan) Selçuklu Türkleri'ne karşı yöneltmişlerdi. Bütün Sünni Müslümanlar onlardan korkmayı öğrenmişlerdi, Haçlılar da kısa zamanda öğrendiler. Müslümanlar'a dini fanatikliğin dünyevi faydalarını Avrupalılar fetihleriyle bir derecede öğretmişlerdi. Buna karşılık Müslümanlar ilk gerçek teröristlerle geldiler. Uyuşturulmuş oldukları dedikodusu edilen yandaşları tanınmıyor ve kurbanları öldükten

sonra kendi dünyevi kaderlerine aldırmıyorlardı. Şöhretleri eylemlerinden daha fazla etkindi. Kalabalık bir pazaryerinin ya da meydanın ortasında beklenmeyen ani bir saldırı korkusu birkaç lider arasında paranoya seviyelerini arttırmıştı.

Bir nesil artık tükenmeye başlamıştı. Tancred'i 1112'de hastalık götürmüştü. 1118'de Aleksius öldü. Ertesi yıl Kudüslü Baldwin'in ölümüne şahit oldu. O zamanlar Kutsal Topraklar'da Latinler arasındaki en popüler lider, tabasının Büyük Alfred'i, neredeyse efsane haline gelmişti. Taç kuzeni Urfalı Baldwin'e geçti. Baldwin'in ataklığı neredeyse derhal, Artuklular tarafından Frenkler'e karşı yapılan bir girişimle sınandı. Haçlılar, Antakya ordusunun çoğu Kan Meydanı olarak tanınan bir yerde katledildiği zaman özellikle zarar görerek, birkaç savaşta adam kaybettiler, ama Baldwin onları bu belâlardan topraklarının çoğuna dokunulmamış, böylece Latin Krallıkları hükümdarları içerisindeki önceliğini onaylatmış bir şekilde çıkardı.

Avrupa'dan destek artık değişik bir biçimde gelmekteydi. Daha Birinci Haçlı Seferi öncesi yıllarında Kutsal Topraklar yolundaki hacıları desteklemek için Hasta Bakıcılar denilen bir tarikat kurulmuştu. Baldwin'in tahta çıkışından az sonra bu tarikatı daha fazlası haline getirme fikri doğdu. Pasif destekten aktif role geçen Hasta Bakıcılar bir Askeri Tarikat, Haçlılar'ın daimi başarısını sağlamaya adanmış bir şövalyeler teşkilatı haline geldi. Aynı zamanda bir başka tarikat olan *Knights of the Temple* [Tapınak Şövalyeleri] kuruldu. Fikir yaygınlaştı. Gelecek on yıllarda Kutsal Topraklar'da ve Avrupa'da dinsel bağlılıkla şövalye yiğitliğini birleştiren daha başka tarikatlar da oluşturuldu. Hiçbirisi bu ilk iki tarikat kadar başarılı ve neticede zengin olamadı. Doğudaki harekât için sağladıkları şövalye sayısı asla büyük olmasa bile, durum sıkıştığı zamanlarda paha biçilmez ve kendini finanse eden bir ek kuvvet temin edeceklerdi. Ayrıca Latin Krallıkları'nın son-

raki yıllarında neredeyse eşsiz bir geçimsizlik kaynağı olduklarını da kanıtlayacaklardı.

Urfa'nın kontrolü Baldwin'in bir akrabası olan Courtenaylı Joscelin'e geçmişti. Artuklulara karşı başarılı bir direnişten hemen sonra Frenkler yine bir belaya girdiler. Joscelin 1123'te yakalandı ve çok geçmeden Baldwin'in kendisi de ona katıldı. Müslümanlar bölgedeki en kıdemli üç Hıristiyan hükümdarından ikisini ellerinde tutmak için bir şey yapamadan, gizli bir Ermeni kuvveti onları mucizevî bir şekilde hapisten kurtardı.

Bin yıldan fazla zaman önce ele geçirdiğinde Büyük İskender tarafından bir şeritle sahile bağlanmış bir ada kalesi olan Tir'i alma girişimiyle Venedikliler de işe dâhil oldular. Yıllardır Hıristiyanlar'ın ilk önemli kazancı olarak, uzun bir muhasaradan sonra düşürülmüştü. Bohemond'un genç oğlu II. Bohemond Antakya Prensliği'ni talep etmek için İtalya'dan geldi. Yakışıklı ve umut verici gencin kariyeri kısa kesilecekti; 1130'da kesik başı Bağdat Halifesi'nin sarayında mumyalanmış bir hediyeydi. II. Baldwin'in 1131'deki uzun, yavaş ölümüyle ve aynı yıl Urfalı Joscelin'in bir kuşatmada kendi tünellerinden biri altında çöktüğü zaman aldığı yaralardan ölümüyle eski muhafızların son üyeleri de tükenmişti.

Latin Krallıkları otuz yıl boyunca dayandı. Onları kuşatan potansiyel olarak ezici kuvvetlere rağmen, güçlü ve genelde birleşik liderlik çoğunlukla düzensiz düşmanlar karşısında sağlam durdular. Batı ile bağlantılar hâlâ güçlüydü, daha da fazla hacı ziyaret etmekteydi. Başka kıyı kasabalarının ele geçirilmesi ve bu iki İtalyan şehir devletiyle yapılan anlaşmalar Doğu'yu güçlendirebilecek kârların giderek daha çoğunun onların eline geçtiğini görse de, Ceneviz ve Venedik ile yakınlaşan bağlar sayesinde ticaret kolaylaştırılmıştı. Yeni örgütlenmiş Askeri Tarikatlar ilâve savaş gücü getiriyor ve Avrupa ile bağlantıları sıkılaştırıyordu. Haşhaşinler Müslümanlar'ı daha da bölmüştü.

İslam kuvvetlerinin ihtiyacı olan şey arkasına geçebilecekleri bir önder, onları birleştirebilecek kahraman bir kişiydi. Birinci adım hakiki düşmanlarının birbirleri olmadığını anlamaktı. Sonraki birkaç yıl içerisinde pandül İslam'a doğru sallanacaktı. O zaman bunu fark etmiş olmasalar bile, Haçlılar bazı bakımlardan zirvelerine erişmişlerdi. Orijinal Haçlı Seferi'nin cazibesinin yeniliği yeniden yaratılması zor bir cazibe haline gelmişti. Kudüs'ün geri alınmasını Batıya satmak onu elde tutmaktan daha kolay bir şeydi ve Avrupa'nın desteğinin devamlı bir gereklilik olduğu yavaş yavaş belli oldukça, Doğu'nun yeni Latin hükümdarları bu desteğe daha ne kadar güvenilebileceğini merak etmiş olmalılar.

İkinci Haçlı Seferi

Latin Krallıkları için İkinci Haçlı Seferi koldan harika bir iğne olmuştur. İcraat bakımından baştan aşağıya yönetilmiş olduğu kanıtlanmıştır. 1145 Yılında Papa III. Eugenius'a Urfa Kontluğu'nun düşmüş olduğu haberi ulaşmıştı. Birinci Haçlı Seferi'nin sevinçli haberleri yaklaşık elli yıl sonra oradaki Hıristiyan hâkimiyetinin rahatlıkla kabul edilmesine dönüşmüştü. Kudüs'ün yeniden ele geçirildiği haberleriyle Avrupa taşrasının her yerinde kilise çanları çalınmıştı. Urfa'nın Müslümanlar tarafından geri alınması raporları Eugenius tarafından yeni bir silah başı çağrısı yapmak için kullanıldı ve bu Batı Avrupa'daki soyluların bir çoğunun hayallerini cezp etti. Verasette geride kalan küçük oğullar için Levanten'de toprak kazanma şansı ve karşılaşmaların en övgüye değer olanında dövüşmek için Akdeniz'in ötesine gitmiş olan babaların ya da amcaların, büyükbaba ya da büyük amcaların kahramanca işleriyle boy ölçüşme fırsatı vardı. Her iki fikir de çekiciydi.

Eugenius Haçlı Seferi'nin lideri olarak Fransa'nın VII. Louis'ini seçti. Bölünmüş liderlikle ilgili problemler öğrenilmiş derslerdi. Eugenius'un hesaba katmadığı şey, çağrıyı oradaki

kral Conrad'a kendi hevesini bulaştırarak Almanya'ya taşıyan, zamanın ünlü kilise adamı Clairvauxlu Aziz Bernard'ın hevesiydi. İki dev ordu 1147'de iki kralın önderliği altında yola çıktı. Konstantinopolis'e önce, yol üzerinde ordusunun peşinden kaos izleri bırakarak Conrad vardı. Yunanistan'da dürüstçe ekmeğini kazanmaya çalışan bir hokkabazın Alman askerlerince büyücülükle suçlandığı ve alışılmış yakıp yıkmanın takip ettiği bir olay meydana gelmişti. Louis de hemen ardından vardı. Fransızlar'la Almanlar arasındaki gerilim güçlüydü.

Sicilya'ya ilaveten güney İtalya'nın çoğuna sahip olan Sicilya Kralı II. Roger yararlı bir müttefik olabilirdi. Halbuki Eugenius, Roger ile bozuşmuştu, bu yüzden de olası üçüncü bir ordunun faydaları yitirilmişti. Malta'yı ve birkaç teşebbüsten sonra Kuzey Afrika sahilinde bir Norman kolonisi kurduğu [Batı] Trablus'u almış olan Roger Müslümanlar'la dövüşmekte deneyimliydi. Ayrıca önemli bir deniz gücü de vardı. Ne yazık ki Roger -Bohemond'un en yakın erkek varisi olarak- hem Antakya'yı, hem de annesinin I. Baldwin ile olan (kendisinin onun yerine geçeceğinin vaat edildiği bir sözleşmenin imzalandığı) kısa ikinci evliliğinden sonra Kudüs'ü talep ederek tüylerini kabartmıştı.

Conrad'ın ordusu Küçük Asya yoluna çıktı. Bizans İmparatoru Manuel'in Kutsal Topraklar yolunda olabildiğince kendi toprakları üzerinde seyahat etmesi önerisine aldırış etmeyen aşırı güvenli Almanlar doğrudan Selçuklu ülkesine girdiler. Yolculuk için yeterli ikmal hazırlamış değillerdi, görecekleri karşılaşmaya ise kesinlikle hazırlıklı değillerdi. Susayanlar ilk su temin etme fırsatında düzeni bozdular. Şövalyeler atlarından indiler ve hiçbir düzene benzemez bir şekilde önlerindeki nehre doğru koşuştular. Türkler bekliyorlardı. Alman kalabalığının üzerine çöktüler ve muazzam bir katliam başladı. Yol geri edip Bizans bölgesine kaçan Conrad ordunun bir parçasıyla hayatta kaldı. Almanlar'ın kaderiyle ilgili haberler Lou-

is'e ulaşınca o Manuel'in önceki tavsiyesine uymaya karar verdi. Ordusu Louis ve soyluların çoğunun denize çıkabileceği uygun bir noktaya kadar karadan yol aldı. Bahtsız Alman kuvvetinin artıklarıyla birlikte Türklerin neredeyse devamlı rahatsız etmelerinden sonra geriye kalanlar talihsizler nihayet Antakya'ya vardılar. Orada dövüşmeye ikna etme girişimlerine rağmen Louis Kudüs'e doğru devam etti.

Oraya vardığında iyileşmek için Konstantinopolis'te kalmış olan Conrad'ın -Manuel'in başşehrinden mantıklı şekilde doğruca Akra'ya denizden giderek- onu geçmiş olduğu anladı. O zamana kadar Manuel'in şöhreti yeni Haçlılar arasında paçavra olmuştu. Seleflerinin yapmış oldukları gibi yanlış giden her şey için Bizanslılar'ı suçluyorlardı. Son darbe Manuel'in Küçük Asya'nın Selçuklu Türkleri'yle, onların yurttaşlarından birçoğunu katletmiş olan aynı kuvvetlerle antlaşma yapmasıydı. Yunanistan'da (istila etmek için Küçük Asya'daki oyalanmalardan fırsat bulmuş olan) Sicilyalı Roger'e karşı dövüşmeleri için kuvvetlerinin serbest kalmasına acilen ihtiyaç duyduğundan dolayı buna mecbur olduğu gerçeğine aldırılmıyordu. Bu diplomasi hareketi batılıların sahip oldukları önyargıları onaylamıştı.

Yine de Kudüs'e gelişleri şehir sakinleri için bir kutlama sebebiydi. Genç yaştaki oğlu Kral III. Baldwin ile birlikte Kraliçe Melisende şehre hükmetmekteydi. Melisende II. Baldwin'in kızıydı ve kocası Anjoulu Fulk 1143'te öldüğünden beri oğluyla birlikte hükmetmekteydi. Urfa'nın yeniden fethedilmesi düşünceleri bir kenara atılmıştı. Bunun yerine en yakındaki zengin Müslüman başşehri Şam üzerine bir saldırıya karar verildi. Bunun en akıllıca hareket olduğu kanıtlanamadı.

İslamın beklemiş olduğu kahraman sembolik kişi rolü için bir aday birkaç on yıl önce ortaya çıkmıştı. Yaygın şekilde Zengi diye bahsedilen İmadeddin Zengi İbni Aksungur Halep valisinin oğluydu. Becerikli manevralar ve Selçuklular'ın des-

teğiyle kontrolünü Musul'dan Suriye'nin giderek büyüyen bir alanında genişletmişti. Onu İslam dünyasında şöhrete uçuran bir eylem şeklinde Urfa'yı fetheden Zengi idi. O kendisini İslam'ı Frenkler'den kurtaracak adam olarak görüyordu ve onlarla doğrudan dövüşmediği zamanlarda Hıristiyanlar'la ittifak etmeyi tercih eden Müslümanlar'ın üzerine gidiyordu. Urfa başarısının arkası gelmemişti. Zengi baskıya devam etmek ve onu Latin Krallığı'nın kanadında sürekli bir diken yapacak bir hareket olan Şam'ın kontrolünü eline almak istemişti. Olmayacaktı. 1146'da bir seferin ortasında, isyancı bir Arap prensinin istihkâmı kuşatılırken, bir hadım onu uykusunda öldürdü.

Frenkler toplu bir rahatlama nefesi almış olmalılar. Rahatlıkları kısa ömürlüydü. Zengi'nin oğlu Nureddin babasıyla aynı türden ve aynı niyette -kılıçtan geçirmediği Frenkler'i koşa koşa Avrupa'ya göndermek- olduğunu kanıtladı. Nureddin'de aynen, Emir Unur'un hükmettiği bir kent olan Şam'ı almak hevesindeydi. Bağımsız kalmak isteyen Unur zor bir durumdaydı. Frenkler'le Nureddin arasına sıkışan Unur, kendisini daha az tehdit ettiklerini düşünerek ilkiyle iyi bir ilişki oluşturmuştu.

Louis, Conrad ve Latin Krallıkları'nın güçlü birleşik kuvvetleri şehrin eteklerindeki meyvelikler ve bahçeler içerisinde güvenle yürüyen askerleriyle Şam'ın dışında göründüğü zaman Unur müthiş bir kararla karşı karşıya kalmıştı. Nureddin'den yardım istemelimiydi? Yapabiliyorken mahalli takviyeleri içeri çekti ve şehri tahkim etti. Birkaç çatışma oldu. Frenkler kendi paylarına düşen hatanın fazlasını yaptılar. Fakat kısa zamanda muazzam sayı avantajları karşısında Unur'un direnemeyeceği neticede belli olmuştu. Durumun zorlamasıyla Nureddin ile görüşmelere başladı. Bu konuşmaların haberleri Latinler'in kulağına geldiğinde girişmiş oldukları aptallık ortaya çıktı. Nureddin'in toplamakta olduğu ordunun haberleri gelmeye başladı. Kendi başına Şam'ı alma yeteneklerine güvendikleri halde, Nureddin'in kavgaya girişi

yalnızca Şam'ı alma şansını tehlikeye atmamış, hemen kendi sınırlarındaki düşman ve güçlü bir birliğe topyekûn mağlup olma riskine sokmuştu. Ya da yerli Hıristiyan liderlere tehdit böyle görünmüştü. Diğer taraftan Louis ve Conrad problemi göremediler. Müslüman Müslümandı; öyleyse ani yüreksizlik nedendi? Zaman geçtikçe Latinler'in sinirleri bozuldu. Louis ve Conrad'ı çekilmeye ikna ettiler. Şam her ikisine karşı da güvencedeydi ve İkinci Haçlı Seferi fiilen bitmişti.

Conrad Avrupa'ya döndü. Konstantinopolis'in kapısında yatırmış olduğu seferin başarısızlığının tüm sorumluluğu unutuldu. Sicilyalı Roger'e olan nefreti olağanüstüydü ve Roger'in her düşmanı (Normanlar'la Bizanslılar arasındaki çatışma devam ediyordu) onun dostuydu. Ne yapması gerektiğinden emin olmayan Louis doğuda bir süre takıldı. Sonunda o da yurda, Avrupa'ya döndü. Louis, seferin başarısızlığının suçunu Manuel'in üzerine yıkmıştı. Fransa'ya döndüğünde Manuel'e karşı kışkırtmalarda bulundu ama Roma Kilisesi ne kadar desteklese bile, Conrad'ın desteği olmadan yeni bir sefer (bu defa Konstantinopolis'e karşı) söz konusu değildi. Şam'daki fiyaskodan sonra ne Conrad ne de Louis'in Outremer (Haçlı devletlerini belirten Ortaçağ tabiri [Denizaşırı]) liderlerine saygısı olamazdı. Yeni Haçlılar Doğu'da buldukları şeylerden şok olmuşlardı: doğulu giysilerini benimseyen, kâfirlerle dostluk eden batılılar. Safça, Avrupa'da bildiklerine benzer bir toplum beklemişlerdi. Buldukları şey Batı ve Doğu'nun bir ergime potası, Ceneviz ve Venedikli tüccarların Arap meslektaşlarıyla karıştıkları bir toplum, sayısız sapkın Hıristiyan tarikatlarının hakiki Roma inancı yandaşlarıyla yan yana yaşadıkları bir toplumdu. Elli senede Doğu'da, Avrupa fikri hacılardan işittikleri şeylere ve ebeveynlerinin ve büyük ebeveynlerinin anlattıkları hikâyelere dayanan nesiller yetişmişti. Yeni Haçlılar muazzam bir yanlış algılama içerisinde çabalamaktaydılar. Bir Kutsal Savaş'ın içerisinde yer almak için gelmişlerdi ama

korumaya çalıştıkları insanlar için bu neredeyse tamamen siyasal bir işti.

Neticede Latin Krallıkları Avrupa'dan daha fazla yardım gelmeden önce yıllarca bekleyeceklerdi. Nureddin kuvvetini pekiştirecekti. Kısa zamanda da İslam gözünde daha da kahramanca bir rol üstlenecek bir adam, yabancı istilacılara karşı meydana çıkan en büyük kişi olan Selahaddin gelecekti.

KISIM 3

Üçüncü ve Dördüncü Haçlı Seferleri

Üçüncü Haçlı Seferi'nin Geri Planı

İkinci Haçlı Seferi'ni takip eden yıllarda Nureddin Haçlılar'ı kuşatan topraklardaki hâkimiyetini güçlendirmişti. Başarı tamamen tek taraflı değildi. Artık kendi başına hükmeden Kral III. Baldwin 1153'de büyük sahil kalesi Ascalon'u aldı. Bu prestijli bir zaferdi ve aslında Fatımi tehdidi peş peşe zayıf hükümdarların gelişiyle zamanla azalmış da olsa, Mısır'daki Fatımi rejiminden gelecek muhtemel bir saldırıya karşı Outremer'in savunmasını güçlendirmişti. Çok daha yerinde ve yine de sessiz bir zafer ertesi yıl Şam halkı Nureddin'i şehre ve kalplerine soktuklarında gelmişti. Nureddin bu yeni avantajı Hıristiyanlar üzerinde derhal kullanmadı. Kısa zamanda kafasında başka kaygılar öne çıkmıştı. 1156'da bölgeyi depremler vurmuştu ve ardındaki tahribatın üstesinden gelinmesi Hıristiyanlar'ı ve Müslümanlar'ı aynı şekilde meşgul edecekti.

Çatışma şimdi kuzeyde yoğunlaşacaktı. Chatillonlu Reynald, büyük erkek evlat yasaları yüzünden Fransa'nın Louis'i

ayrıldıktan sonra talihinin peşinde Doğu'da kalmaya karar vermiş bir başka asil çocuğuydu. Kurnazca evlenerek Antakya'da iktidara gelmişti. Bu onun için yeterli değildi. Manuel'in meşgul olmasının avantajını kullanarak Antakya'yı yeniden İmparatorluğun kenarındaki diken şöhretine ulaştırdı. Manuel Selçuklular'la, ek olarak da Ermeni komşularıyla meşgulken, Tapınak Şövalyeleri'yle birlik içerisindeki Reynald, Bizanslılar'ın elindeki zengin Kıbrıs Adası'na bir akın planı yaptı. Burası Askeri Tarikatlar'ın olumsuz yanını en iyi gösteren yerdi. Hem hac yollarını ve kalelerini koruyan polis şeklinde, hem de muharebelerde elit savaşçılar şeklinde giderek artan rollerinin yararı büyük olmasına rağmen, bağımsız liderlikleri kolaylıkla Frenkler'in daha büyük çıkarlarına karşı olduğu kadar kendilerine karşı da işleyebilmekteydi. Tarikatlar arasındaki kıskançlıkların yıkıcı olduğu kanıtlanmıştı.

Antakya'da bir harici olan Reynald özellikle sevilen birisi değildi. Misyonunu tamamlamak için kurnazca fon oluşturma planı kendisinin hor görülmesini sağlamıştı. Şehirdeki önde gelen ve çok sayılan (zengin demeye gerek yok) bir kilise adamı tutuklanmış, işkence edilmiş ve henüz taze olan yaralarına bal sürülmüştü. Reynald sonra onu, mahalli karınca, sinek ve arıların hizmetleri parasını davaya bırakmaya ikna edene kadar bir çatıda kazığa bağlatmıştı. Bu fonlarla Reynald, Kıbrıs yoluna çıktı ve zenginlik ve potansiyel rehinelerini toplama sürecinde orayı bölgedeki her korsanın hedefi haline getirecek kadar sefil bir hale düşürdü. Baldwin dehşete düşmüştü, Manuel ise öfkeden kuduruyordu. Reynald daha sonra Müslümanlar tarafından yakalandığında hem köylülerin hem de asillerin sevinç çığlıkları Konstantinopolis ve Kudüs'ten işitilebiliyordu.

1162'de III. Baldwin nispeten genç sayılabilecek 32 yaşında öldü. Tacı erkek kardeşi Ascalon Kontu Amalric aldı. Bu sırada Mısır'daki zayıf hükümdarlık neredeyse kaos durumuna düşmüştü. Nureddin bu krallığı fethetme fırsatını gördü,

Amalric de bunun en azından Nureddin'in eline geçmemesini sağlamak gerekliliğini hissetti. Amalric'in güneye, Nil'e doğru ilerlediği, sonra da kendi yokluğunda Nureddin'in saldırılarıyla geri çekildiği bir kedi fare oyunundan sonra, 1167 yılı her iki tarafın ordularını Kahire yakınlarında gördü. Frenkler'i Amalric, Müslümanlar'ı ise Nureddin'in sağ kolu Şirkuh yönetiyordu. Yeğeni olan Selahaddin adlı genç bir adam Şirkuh ile birlikteydi. Mısırlılar Frenkler'in satın alınabileceğini biliyorlardı. Oysa Nureddin bir imparatorluk kurmak üzere yola çıkmıştı. Keselerindeki Fatımi parasıyla Frenkler ve Mısırlı müttefikleri çok korkulu bir rakip oluşturmaktaydılar. Neticede Şirkuh çekildi. Tehdidin gitmesiyle önemli biçimde zenginleşen Amalric onu izledi.

Mısır vezirinin oğlunun Şirkuh ile dostluk dedikoduları, daha fazla altın arzusu ve Batı'dan gelen yeni Haçlılar'ın çıkarları kısa zamanda Amalric komutası altındaki bir orduyu geri getirdi. Vezir Şavar dehşete düşmüştü. Şirkuh ve onun yoluyla Nureddin ile temasa geçti. Yıllar önce Şam'ın yapmış olduğu gibi iki tarafı birbirine karşı oynama fikri boş bir hayaldi. Nureddin aynı hatayı bir kez daha yapmayacaktı. Şirkuh ve Selahaddin Mısır'a döndüler ve kaderin sunmuş olduğu fırsatı yakalayarak kuşkulanmayan vezirle karşılaştılar. Çok kısa bir zamanda kafasını gövdesinden ayırarak onun Mısır hâkimiyetine son verdiler. Şavar asla o kadar popüler olmamıştı ve Şirkuh, Nureddin'in sadık hizmetkârı olarak kendine krallık yolunu ayarlayacak kadar uyanıktı. Şirkuh yeni mevkiinin keyfini fazla çıkaramadı; birkaç ay içerisinde aşırı kutlamalar yüzünden öldü.

Bunun için kim suçlanırsa suçlansın Amalric ve baronları bir şey üzerinde anlaşmışlardı; artık gerçekten gırtlaklarına kadar bunun içindeydiler. Amalric Avrupa'da düşünebileceği yüksek konumdaki herkese yeni bir Haçlı Seferi için istek gönderdi. Hepsi de başka işlerle uğraşmaktaydılar. Mümkün

olan tek yardım kaynağına, Manuel'e döndü. 1169'da -Amalric karadan, Bizanslılar denizden- birleşik bir kuvvet Mısır yoluna koyuldu. Girişimleri hiçbir olumlu sonuç vermedi. Frenkler saldırmakta fazla temkinliydiler, Bizanslılar'ın da ikmalleri bekleyemeyecek kadar yetersizdi (Kıbrıs'ın fakirleşmiş halinin kötüleştirdiği bir durum). İki taraf arasında karşılıklı suçlamalar uçuşuyordu. Problemlerin üzerine üstlük 1170'de depremler yine vurdu.

Mısır, Şirkuh'tan Selahaddin'e kalmıştı. Mısır'ın kendi topraklarına katılmasıyla Nureddin Frenkler'e karşı harekete geçmek zorundaydı. Oysa gerçekte Selahaddin'e giderek daha da güvensiz hale gelmişti. Selahattin'in kendisine karşı potansiyel darbelerle evinde problemleri vardı ve Nureddin'in onun sadakatinden emin olmadığı gerçeği Selahaddin'i Frenkler'e karşı silaha sarılmaya isteksiz hale getirmişti. Aynen Aleksius'un Urfa Kontluğu'nu öyle görmüş olduğu gibi, Selahaddin kendisiyle efendisi arasında bir tampona sahip olmanın yararlarını anlamamış olamazdı. Mazeretleri daha büyük bir kuşkuyla karşılaştı; özür dileyişleri ve saygı yeminleri giderek daha az ikna edici hale geldi. Sonunda onu kurtaran şey Nureddin'in Mayıs 1174'teki ölümüydü. Frenkler'in bu olaydan duydukları sevinç iki ay sonra Amalric'in ölümüyle yok oldu.

İlk başta her iki taraf da aynı -dümensiz- kayıkta gibiydiler. Bu noktada Selahaddin'in daha sonra oynayacağı rol açıkça belli değildi. Frenkler için durum çok daha umutsuzdu. Amalric'in tek oğlu Baldwin on üç yaşında bir cüzamlıydı. Onların aralarında daha da büyük çaplı bir ihtilaf vardı. Tapınak Şövalyeleri Frenk baronlarıyla giderek kavgalı bir gündem izlemekteydiler. Amalric 1173'te Haşhaşinler'den Nureddin'e karşı ittifak öneren elçiler kabul etmişti. Liderleri Raşideddin Sinan -ünlü Dağların Yaşlı Adamı- kurnaz ve tehlikeli bir muhalifti. Müttefik olarak en azından Frenkler'in esas düşmanı için önemli bir rahatsız edici rolünü oynayabilecek bir teröristi

temsil etmekteydi. Gayet olumlu bir toplantıdan sonra elçiler ayrıldılar ve hemen bir grup Tapınak Şövalyesi tarafından pusuya düşürülüp katledildiler. Onuru kırılan Amalric eylemin elebaşını cezalandırmak istedi ve Tapınak Şövalyeleri'nin Büyük Ustası onu teslim etmeyi reddedince daha da bozuldu (Amalric onu güç kullanarak ele geçirmek zorunda kaldı). Düşmanla görüşmeyi reddeden Tapınak Şövalyeleri çoğundan daha katı bir siyaset izliyorlardı ve onlar için her Müslüman düşmandı. Bunda, hâlâ az ama sürekli bir savaşçı adam kaynağı temin eden yeni Haçlı Seferleri'yle ortak bir dava görmekteydiler. Muhalefette olanlarsa daha pragmatik Hasta Bakıcılar ve yerel baronların çoğuydu. Amalric hayattayken ve Tapınak Şövalyeleri'nin ve son göçmenlerin sembolik bir başı yokken bu gerilimler kontrol altında tutulmuştu. Amalric'in ölümünden sonraki bir yıl içerisinde kötü tanınan Chatillonlu Reynald'ın kurtarılması bu gruba istenilen mevkii doldurabilecek birisini vermişti. O zamanlar Trabluslu Raymond, genç cüzamlı prens reşitliğe doğru yaklaşırken Kudüs'te kral naibi rolündeydi. Hiçbirisinin yetenekli ve deneyimli Amalric ile aynı kuvvetle iradelerini muhaliflere dayatmaları beklenemezdi.

Küçük Asya'da işler Bizanslılar için de çok kötü gitmekteydi. Selçuklular'la bir barış döneminden sonra gerilim artmıştı. Manuel onların nihai şekilde icabına bakmaya karar verdi. Kuzeni Andronikos komutasında bir ordu gönderdi. Niksar'da mağlup oldular ve önderlerinin kafası uçuruldu. O bunu İmparatorluğun tüm gücünü gösteren bir orduyla izledi, buna karşılık 1176'da Myriocephalum'da Türkler tarafından merhametsizce ezildiler. Hain Bizanslılar'ın yenilgisi üzerine Avrupa'da ve bazı Hıristiyan hizipler arasında sevinç yaşandı. Daha az softa inançlı Frenkler arasında belirleyici bir güç olan Rumlar'ın Küçük Asya'dan çıkarılmaları yalnızca Selçuklular'ın kısa zamanda dikkatlerini güneye çevirmekte özgür olmalarını sağlamıştı.

Sonraki birkaç yıl Selahaddin'in yavaş yavaş Frenkler üzerindeki baskıyı arttırdığına şahit oldu. Mısır'ın doğal kaynakları önemliydi. Antik dünyanın ekmek sepeti olmuştu. Hindistan ve Uzak Doğu'dan deniz yoluyla gelen egzotik mal trafiğinin çoğu Avrupa'ya gitmek üzere onun limanlarından geçmekteydi. Latin Krallıkları'nın bitişiğinde mukayese kabul etmez şekilde zengindi. Avrupa'dan destek olmadan Hıristiyanlar için işler yalnızca kötüleşmekteydi. Bulabildikleri her adamı kullanarak ve Müslümanlar'ı pusuya düşürerek 1177 yılında Selahaddin'i Montgisard'da yendiler. Fakat yaklaşık bir yüzyıllık başarıdan sonra Frenkler için yükseliş sona ermişti. Tabiat bir kez daha onlar namına -bu kez kıtlık şeklinde- araya girmişti. Selahaddin genç cüzamlı kralla 1180'de iki yıllık bir barışa razı oldu. Kesinlikle acelesi yoktu. Onun yerine vaktini valileri üzerindeki kontrolünü sağlamlaştırmak ve Selçuklular gibi bağımsız birkaç Müslüman kuvvete barış antlaşmaları dayatmak için kullandı.

Frenkler arasında Reynald'ın çevresindeki bağnaz kuvvetler diğerleri aleyhine güç kazandılar. Baldwin, özellikle Kral Naibi Raymond olmadan onlara karşı duramadı. Sahip olduğu sağlam birkaç danışmansa kenarda kalmış ya da ölmüştü. Konstantinopolis'te Manuel ölmekteydi, Kudüs'teki cüzamlı kralın hastalığı ilerlemişti.

Manuel'in ölümünden sonra İmparatorluk karışıklık içerisindeydi. Hükümdarlar hızla birbirini takip etmekteydi. 1182'de Saray'daki rakip hizipler arasındaki gerilim sıradan halkın başşehirde yaşayan batılılara kendiliğinden saldırmasıyla patlak verdi. Çoğu öldürüldü; ve bu, nasıl tazmin edilirse edilsin Batı'da unutulmayacak bir gündü. Frenkler'in gözünde bu suça ilâve olan şey Bizanslılar'la Selahaddin arasındaki saldırmazlık paktıydı.

Mısır'ın dışında Selahaddin'in imparatorluğu büyümüştü. 1183'te başşehrini hükmetmek için daha merkezi bir nokta

olan Şam'a taşımıştı. Kudüs'te iktidar Baldwin'in üvey kardeşi Guy'un elindeydi. Kralın cüzamı onu yatakta çürütme safhasına kadar ilerlemişti. Reynald dâhice bir isabetle gemi güvertesinde bir Kızıldeniz seferine çıkmayı tercih etti. Oradaki kurbanlarının çoğunun Müslüman hacılar olduğu ispatlandı. Karşılığında Frenkler daha fazla nefret topladı ve Müslümanlar arasında sahip oldukları birkaç dostta bu dinsizce eylem yüzünden kaybedildi. Guy ve Baldwin birbirlerinden ayrı düştüler ve Baldwin, 1185'te ölmeden önceki son birkaç ay için kral rolünü geri aldı. Selahattin, bu kez dört yıllık bir başka barışa razı oldu ve önceki gibi zamanı kuvvetini pekiştirmek için kullandı. Baldwin'in bir çocuk olan yeğeni V. Baldwin, yine Raymond'un naipliğinde kral tayin edildi. Çocuk dokuzunda öldü. Guy ve karısı birtakım muhalefet sonrası tahtı sahiplendiler. Guy'un tahta çıkışına vasıta olduğundan -desteği karşılığı- artık iktidardaki Guy'un bir kısıtlaması olmadan hareket edebileceğini hisseden Reynald'dan daha fazla problem gelecekti. Selahaddin ile olan barışa rağmen o yine, Müslüman tüccar kervanlarına akın edecekti.

Sonunda Selahaddin herekete geçtiğinde bu Outremer üzerine gelebilecek en büyük belâydı. Ordusu 1187'de Latin Krallıkları'nın, Tapınak Şövalyeleri ve Hasta Bakıcılar'ın da yer aldığı birleşik kuvvetleriyle Hattin'de karşılaştı. Kuşatmış olan Müslümanlar zaferi sevinçle tahmin ederlerken Haçlılar su hasretiyle hapis kalmışlardı. Geceleyin kavrulan askerler oralarda yattığı için Müslümanlar'ın tutuşturduğu kampı çevreleyen çalılardan gelen keskin dumanlar rahatsızlıklarına ek olurken, Raymond'un 'Ah, Tanrım, savaş bitti, biz ölüyüz, krallık bitti' diye bağırdığı duyuldu. Ertesi sabah şafakta Müslümanlar saldırdılar. Kitlesel katliamdan küçük bir kuvvet kaçtı. Kıdemli şahısların birçoğu, Kral Guy, Reynald ve Tapınak Şövalyeleri'nin Büyük Ustası da aralarında olmak üzere yakalandılar ve Selahaddin'in çadırına getirildiler. Selahad-

din'in kafasında merhamet önde gelmiyordu.

Yakalanan bütün Tapınak Şövalyeleri orduyu takip etmiş olan Sufilere verildi; onlara işkence edip sonra öldürmekten büyük zevk aldılar. İslam dünyasında en nefret edilen kişi olan Reynald hayatı için görüşme yapmayı bile dert etmedi. Selahaddin kılıcını alıp yürüyerek onu doğrudan öbür dünyaya göndermeden önce söylemeyi becerdiği az şey kaydedilmemiştir. Bu kadar ölüden sonra bile piyasa Frenk esirlerle şişmişti; bir köle bir çift sandal fiyatına alınabiliyordu.

Bundan itibaren galipler Kudüs Krallığı'nın çoğunu işgal etmeye devam ettiler. Kısa zamanda Frenkler'in elindeki bölge kaleler ve Kudüs şehrinin kendisiyle sınırlı kalmıştı. Çevre kırsalından gelen Hıristiyanlar Kudüs'e üşüştüler ve kendi muhakeme zamanları için Tanrıya dua ettiler. 1187'de Kudüs Selahaddin'in eline geçti. Giderek daha çok mülteci, en iyisi bir çıkış arayarak, en kötüsü Tir gibi büyük bir sahil kalesinin son umutları olduğunun farkında olarak sahile yollandılar. Trablus'un güneyinde Frenkler fiilen haritadan silinmişti. Kudüs neredeyse bir asır Hıristiyan hâkimiyetinde kalmıştı. Şimdi İslam dünyasını yabancı istilacılara karşı birleştirme kabiliyetinde olan bir adamın eline düşmüştü. Acaba Hıristiyan dünyası onu geri alabilir miydi?

Üçüncü Haçlı Seferi

Kudüs'ün düşüş haberi Avrupa kıtasına yayılınca hem dehşet hem de şaşkınlıkla karşılandı. Doğu'daki çalkantılı koşullarla ilgili düzenli haberler Avrupa'daki insanları işlerin gerçekten bu kadar kötü olduğunu düşünmeye yönlendirmemişti. İkinci Haçlı Seferi'nden beri Haçlı Seferleri artık kralların sporu olduğu için, Latin Hıristiyanlar'ın umabilecekleri ani cevap olası değildi. Bu yüzden, Üçüncü Haçlı Seferi'nin önde gelen katılımcılarının Doğu'nun yardımına gelmeden evvel kendi işlerini düzene sokmaları lazımdı.

Sicilya Kralı II. William'ın etrafı sarılı Hıristiyan sahil kalelerine yardım için derhal bir filo göndermesi hayırlıydı. Hattin Savaşı'ndan on beş gün sonra Tir'e Montferratlı Conrad'ın şans eseri gelişi daha da hayırlı olmuştu. Frenkler'in başına gelen belalardan habersiz Conrad, Selahattin'in güçleri önünde o şehrin savunmasına faydalı olacaktı.

Üçüncü Haçlı Seferi'nin Doğu'ya varacak ilk ordusu Kutsal Roma İmparatoru Frederick Barbarossa [Kızılsakal] ordusu olacaktı. Muazzamdı. Konstantinopolis yolunda geleneksel kaos, topraklarından bu kuvvet geçecek kadar talihsiz olan prensleri hüsrana uğratarak patlak vermişti. İmparator İsak Angelus'un (Yunanistan'daki Norman düşmanla ilgilenirken Selçuklular'ı arkasından uzak tutmak için) Selahaddin ile antlaşması Almanlar arasında olduğu kadar, Frederick'in Bizans'a karşı bir Haçlı Seferi önerisinin Bizanslılar arasında popüler olduğu Konstantinopolis'te işler farklı değildi.

Bu muazzam Alman kuvvetinin yaşlı, kurnaz imparatoru komutasında neler başarabileceği, kaderinde Selahaddin'in kuvvetleriyle hiç buluşmamak olduğu için, asla bilinmeyecektir. Kutsal Topraklar yolunda bir ırmağı geçerken Frederick ölecekti. Kesin ayrıntılar kayıptır. Bir öykü atından düştüğünü, diğeriyse karşıya yüzmeye çalışırken boğulduğunu anlatır. Gerçek anlatım ne olursa olsun, Frederick sudan çıkarıldığında ölmüştü. Onun önderliği olmadan ordu Doğu'nun geleneksel saldırıları -Müslüman çatışmacılar ve hastalıklar- altında parçalandı. Gelen dağınık ordu aylar önce yola çıkmış olanla kıyaslanacak bir şey değildi. Şansına, ordunun üzülecek durumunu hissetmeyen Frederick hâlâ ona eşlik etmekteydi. Kutsal Şehre varma yeminini yerine getirebilmesinde kararlı refakatçileri sirke içerisinde onun turşusunu kurmuşlardı. Böylece, sıcaklık ve sarsıntı sirkenin koruyucu gücünün çoğunu yok etmiş olsa bile, Antakya'ya bir varil içerisinde girdi. Kalan pelte ihtiyatla oraya gömüldü, ama yine de sonuna kadar sa-

dık takipçilerinden birkaçı güney yolculuğunda kendilerine eşlik etmesi için bazı kemiklerini çalmışlardı.

Kutsal Topraklar'da bu Almanlar iki kralın, İngiltere'nin Aslanyürekli I. Richard'ının ve Fransa'nın II. Philip'inin komutası altında Avrupa'dan gönderilmiş yeni kuvvetlerle buluşacaklardı. Bu ikisinden asker olan Richard idi; İngiltere tacını yeni almıştı ama birçok yılını bazen kendi babasının kuvvetlerine karşı savaşta bir prens olarak geçirmişti. İkiliden genç olanı Philip, Fransa'ya on yıldır hükmediyordu ve tam bir ortaçağ kral modeliydi.

Selahattin o sırada Kral Guy'u serbest bırakmıştı. Müslüman lider krallıkla onuru karıştırmış ve Guy'dan artık çatışmalarda rol oynamayacağı vaadini almıştı. Guy ilk fırsatta sözünden döndü. Oysa Tir'e vardığında onu bir sürpriz beklemekteydi. Conrad kurtarmış olduğu şehri kendisinin kabul ediyordu ve kuşkusuz Guy'un şöhretinden endişelenerek onun içeri girmesini engelledi. Sonuçta Guy ve toplamayı başardığı kuvvetler kaybedilen krallığını geri almayı planlayabileceği bir üs elde etmek hevesiyle Akra'ya saldırmak üzere yola çıktılar. Conrad daha sonra orada ona katılacak ve Akra'yı geri almak için birleştikleri için ikisi arasında barış yapılacaktı.

Conrad kendisiyle birlikte Fransa Kralı Philip'i de getirmişti. Nisan 1191'de kuşatmaya katılmak için Akra'ya çıkmışlardı. Fazladan adam ve gemilerden ayrı olarak Philip'in kuşatma teknolojisi uzmanları, trebuşe, mancınık ve diğer fırlatıcı bilgilerinin paha biçilmez olduğu kanıtlanacak adamları vardı. Tanrının Sapanı zaten Müslüman surlarını dövmeye girişmişti; Kötü Komşu'nun eklenmesi zaten sorunlu olan uykularını daha da kaçıracaktı.

Bu sırada Richard alıkonmuştu. Gemilerinden birkaçı kötü hava yüzünden güvenliği Kıbrıs'ta aramak zorunda kalmıştı. Ada Reynald'ın önceki saldırılarından bir şekilde toparlanmıştı. Bir Bizanslı olan İsak Dukas Komnenos (bu unvanı kendi

talep ederek) imparatoruna karşı isyan etmişti ve şimdi oraya bağımsız bir şekilde hükmetmekteydi. Talebinin beyhudeliği Richard'ın ona muamelesinin rahatlığıyla belli oldu. Gemilerden birisi Richard'ın kız kardeşini ve nişanlısı Navarreli Berengaria'yı taşımaktaydı. İsak belli ki burada toplanacak zengin meyveler olduğunu düşündü. İki kadın bariz şekilde rehine potansiyeline sahiptiler. Richard'ın tabiatından haberi olmayan İsak en kötü kararı verdi. Kadınların ikisini de yakalamayı başaramadığı halde, Richard filonun geri kalanıyla göründüğünde ona düşmanlık etmekle yeterince sadakatsizlik göstermişti. Bu zor değildi; o zamanlar Avrupa'da fitili en kısa adamı seçmek için bir müsabaka yapılmış olsaydı, Richard oraya yakışırdı. Kral Guy ve önde gelen baronlarının Akra'da başlamış olan kuşatmaya yardım etmesi için Richard'a ricada bulunmak üzere gelmiş olmaları mühim değildi. Richard doğrudan, Kıbrıs'ın Haçlı davası için paha biçilmez olduğunu belirtti. İsak tüm kabadayılığına rağmen çabucak yenilerek yakalandı. Ada halkı sevilmeyen bir liderin düşüşüne sevinmişlerdi. Richard iki adamını görevli bıraktı ve Guy, kendi adamları ve mahkûm eski 'İmparator' ile birlikte Akra yoluna koyuldu. Yeni bir zeminde vergilendirildikleri ve onların gözünde daha affedilmez olanı, Doğu erkekliğinin sembolünden -sakallarından- yasayla mahrum edildikleri için adalıların sevinci kısa zamanda dağılacaktı.

Richard'ın gelişiyle Akra hükümdarlarının ümitleri kırılmıştı. Kendilerine karşı yerleştirilen adamların ve silahların artık hatırı sayılırdı. Frenkler ve müttefikleri (Philip ve Richard'ın ikisi de) önce hastalığa, sonra da Richard'ı Guy, Philip'i de Conrad kendi davalarına kazanınca kaçınılmaz didişmeye tutuldular. Bu onları fazla alıkoymayacaktı. Temmuz'da Akra, sakinlerinin emniyeti için bir servet önererek teslim oldu. Vaktinde kurtarmaya gelemeyen Selahaddin kötü talihine lânet etti.

Akra ele geçirilince Guy ile Conrad arasındaki tartışmalar yeniden başladı. Hiç sevilmeyen Guy taht üzerindeki hâkimiyetini, bu mevkii elde etmesini sağlayan karısının ölümüyle gevşemiş buldu. Bu arada Conrad kurnazca bu kadının kız kardeşiyle evlenmiş, böylece onu tercih eden (daha doğrusu Guy'a dayanamayan) Latin baronlar onu liderliğe çağırmak için meşru bir argümana sahip olmuşlardı. En sonunda Conrad'ın Beyrut, Sidon ve Tir'in hükümdarı olarak kalmasına ve Guy'un ölümü halinde (onun, daha önce ölürse ailesinin) krallığın varisi olacağına karar verildi.

Bu hükümdarlar arasındaki iç çatışma, tehlikeli konumlarına rağmen Batılı potansiyel kurtarıcılarını etkileyemezdi. Philip Doğu'da yeterince kalmıştı. Richard'ı görevde bırakarak aksi görüşlere rağmen, yurda dönmeye karar verdi. Richard'da Akra'da yeterince kalmıştı. Selahaddin ile bir uzlaşmaya varamayan ve Kudüs üzerine tazyik yapmak hevesinde olan Richard kuşatmada aldığı binlerce Saracen* esiri öldürttü. Müslümanlar'a hakaret edilmişti. Haçlılar yavaş yavaş sahilden aşağıya doğru hareket ederlerken Selahaddin'in kuvvetleri üzerlerine düzenli şekilde saldırdılar ve sonunda asıl karşılaşma Arsuf'ta gerçekleşti. Bu savaşta Müslüman kuvvetleri yenildi. Selahattin başka bir gün Kudüs'ün daha yakınında dövüşmek niyetiyle geri çekildi. Richard'ın kuvvetleri bu zafere sevinmişlerdi.

Aylar sonra 1192'de Kudüs hâlâ alınmamıştı. Geçen yılki zaferin sevinci yerini aklı başında düşüncelere bırakmıştı. Richard, Kutsal Şehri alabileceğine güveniyordu. Kuşkulu olan şey elde tutulup tutulamayacağıydı. Selahaddin'in kuvvetlerinin eğilmez olmadığı kanıtlanmıştı. Sual dışı olan şeyse yerel Hıristiyan kuvvetlerinin Batı'dan daimi ve önemli bir katkı olmadan sahil kalelerinden fazlasına hâkim olamayacağıydı.

* Haçlılar'ın Müslümanlar'a verdiği ad - ç.n.

Oysa Richard'ın kalma niyeti yoktu. Bir Latin Krallığı'nın sürdürülmesi ve zahmeti için değil, savaşta kazanılacak şan için, zenginlikler için oradaydı. Müslüman düşmanla görüşmeler sürüncemedeydi; yurttan, İngiltere'den sorun haberleri gelmeye başlamıştı; Kıbrıs sıcak patates olduğunu kanıtlamaktaydı. Richard kendisini oranın sorunlarından kurtarmak için Kıbrıs'ı Tapınak Şövalyeleri'ne sattı. Sonra da Tapınak Şövalyeleri orayı geri satmak istediler. Aklındaki bu konularla Richard, Conrad'ı Kutsal Topraklar'a kral yapmayı ve Guy'un Kıbrıs tahtına çıkışını ayarlamayı üstlendi. Conrad'ın sevinci kısa ömürlüydü. Sarayının güvenliğinden uzak olmadığı bir Nisan akşamı Haşhaşin casusları tarafından vuruldu. Ölüm aleti bilinmesine rağmen, bıçağı tutan el o sene büyük bir spekülasyon konusuydu. Komplo teorileri bollaşmıştı. Conrad'ın dulu Isabella, onun ölümünden sonraki birkaç gün içerisinde yeni gelenlerden Champagneli Henry ile evlendi. Richard'ın Latin verasetine müdahalesinden yararlanacak olan Henry idi.

Richard ayrılışını hâlâ ertelemekteydi. Onun yerine bir sonraki hareketi Müslüman sahil kalesi Daron'un fethedilmesiydi. Şimdi Hıristiyanlar uzun sahil boyunca uzanan bir krallığa, kurdeleden daha geniş olmayan bir krallığa sahiptiler. Bir kral olarak tüm yetersizliklerine rağmen Richard bir şeyi kanıtlamıştı. Müslümanlar'da olduğu gibi, tartışılmaz, tek bir lider Frenk davasına muazzam fayda getirmişti. Rakip baronlar hâlâ birbirlerine karşı komplo kuruyor olabilirlerdi, ama onun önünde davranış aşırılıkları azalmıştı. Maalesef bununla birlikte artık kısa vadeden sonra, Avrupa'nın Kutsal Topraklar'ı nasıl elde tutacağını anlamanın zor olduğu görülmüştü. Yakın tarih dersleri Selahaddin'e, bir saldırı savaşına girişmeye, bekleme oyunu oynamaktan daha fazla ihtiyaç duymadığını açıklamış olmalıdır. Richard, ayrılmak niyetinde olduğu haberlerinin yayılmasına müsaade ettiğinde kendine iyilik etmemişti. Bunu bilen Selahaddin sadece zamana oynayabilirdi. Bu bilgi olma-

dan bile, Avrupa'dan gönderilen her büyük kuvvetin doğası gereği, tek lider altındaki Müslümanlar'ın kaçınılmaz şekilde Frenk krallığını geri alacakları gerçeğini ancak geçici şekilde bozacağı belli olmuş olmalıdır. Amerikalılar'ın daha sonra Vietnam'da anlayacağı gibi, ideolojik nedenlerle yapılan denizaşırı bir savaşın kazanılması daima zor olacaktır. Müslümanlar hiçbir yere gitmeyecekti, gidecek başka bir yerleri yoktu. Frenkler, kalpleri Avrupa'daki yurtlarında kalan Hıristiyan yoldaşlarının dış yardımı olmadan asla üstün gelemeyeceklerdi.

Richard'ın açıklamış olduğu ayrılma niyetine ve sonu gelmez görüşmelere rağmen askeri lider olarak en iyi saati henüz gelmemişti. 1192'de Selahaddin'in ordusunun Yafa üzerine saldırısını işiten Richard daha küçük bir kuvvetle sahneye koştu. Yalnızca şehri geri almadı, ayrıca sonraki günlerde takviyeleri ortaya çıkmadan onu ezmeyi deneyen Selahaddin'in yine sayı bakımından üstün ordusunun bir saldırısına dayandı. Kişisel tehlikeyi düşünmeden nerede ihtiyaç duyulduysa orada beliren Richard'ın oradaki davranışı gerçekten kahramancaydı. Daha yaşlı olan rakibi, bu adamın zalimliğini hor görse de, cesaretine ancak hayranlık duyabilirdi. Yine de Yafa'daki bu hadise Üçüncü Haçlı Seferi'nin son harekâtı olacaktı. Selahaddin'in taleplerini izleyen görüşmeler, yokluğunda kendi ülkesinin halinden endişe eden bir kral tarafından reddedilemezdi. Hem Hıristiyanlar'ın, hem de Müslümanlar'ın özgürce hareket etmesine izin veren bir barışa razı olundu. Richard, Kudüs'ü alamamış da olsa Hıristiyanlar'ın orada ibadet edebilmelerini, hacıların da ziyaret edebilmelerini sağlamıştı. Bu olunca Richard İngiltere yoluna çıktı. Önce Avusturyalılara, sonra da Almanlar'a esir düştüğünden yurda seyahati önemli bir zaman alacaktı. 1194 yılında vardığında Doğu'daki yaşlı rakibi Selahaddin bir yıldan fazla bir zaman önce sonunda hastalığa yenik düşmüştü.

Selahaddin'in ölümünden sonra Müslüman birlik duygusu

dağılmıştı. Toprakları birçok oğlu arasında bölündü ve karşılıklı öldürücü olan komploları daralan Latin Krallıkları'na nefes alanı verdi. Selahaddin'in biraderi El-Adil genç yeğenlerini hizaya sokmak için çaba gösterdi. Isabella ile evlenmesine rağmen Champagneli Henry asla kral tacı giyemeyecekti. İzleyen yıllarda Henry, Frenk topraklarını korumak için elinden geleni yaptı. Haşhaşinler bir kez daha sahneye çıktılar. Kuzeyde Ermeniler, güneydeki Hıristiyanlar'ın sessiz onayı ile Antakya'da endişe içerisindeydiler. Henry'nin kendi sınırları içindeki önemli bir düşmanı olan ve Akra'yı kontrol eden Lusignanlı Amalric, ağabeyi Kıbrıslı Guy adanın tahtını boş bırakarak 1194'te ölünce kısa zamanda o bölgeden vazgeçecekti. Amalric zaman kazanmaya çalışarak Kıbrıs'a çekildi. Onun fırsatının gelmesi uzun sürmeyecekti. 1197'de Henry kara komediyi hatırlatacak bir şekilde öldü. Misafir kabul ederken Akra'daki sarayının üst katlarından birinin açık penceresinden geriye doğru adım attı. Tek yardım eli, sevdiği önderini yakalayınca her ikisi de katlarca aşağıdaki ölümlerine yuvarlandığından, kralıyla ölüme giderek sadakatini mezara kadar taşıyan onun sadık cücesiydi. Amalric, yine dul kalan Isabella'nın elini tutmak için genel onayla öne çıktı.

Aynı yıl, şöhretlerini Üçüncü Sefer'deki rollerinin fiyaskosundan kurtarma hevesinde olan bir Alman kuvveti geldi. Orada buldukları Hıristiyan liderlerin bilgeliğine olan geleneksel saygıyı gösterdiler ve ellerinden gelen çabuklukla kâfir peşine düştüler. Frenkler'in askeri dehasından çok şehri elinde tutanların beceriksizliğine borçlu bir zafer olan Beyrut'un alınışına katkıda bulundular. Bu tek başarının dışında hiçbir şey beceremediler ve Frenk davasına olan Alman katkısı geldikleri gibi alaya alınmış olarak kaldı. Bazıları kalacak kadar utanmış ve Akra'daki Alman tüccarların kurduğu bir darülacezede çalışırlarken bir başka Askeri Tarikat olan Töton Şövalyeleri'ni oluşturmuşlardı. Böylece zaten hizipleşmiş bir

seferberlik dizisine daha da ayrılık eklenmesi için gerekli yardım ve bağımsızlığı sağlama niyetinde olan bir başka kuvvet doğmuştu. Yeni yüzyılın şafağı sökerken, gelmekte olan bir başka Avrupalı Haçlı Seferi'nin haberleri Doğu'ya erişmeye başlamıştı.

Eğer Üçüncü Haçlı Seferi'ne, yiğit haçlı efsanesinin gerçekten en azından bir temele sahip olduğu bir olay diye işaret edebilirse, Dördüncüsü hedefi kaybettikleri olay diye tarif edilebilir. 1202'de Dördüncü Sefer resmen Kudüs'ü geri alma teşebbüsü olarak başlatılmıştı. Kısa zamanda Konstantinopolis'teki o alçak sapkınlarla uğraşma fırsatına indirgendi. Bir sonraki on yıl Müslümanlar hariç herkese karşı bir dizi Haçlı Seferi'yle dikkat çekiciydi: haç yalnızca Bizanslılara karşı değil, Baltık'ta ve 1209'da Fransa'da Kathar sapkınlarına karşı da götürülmüştü. Müslümanlar'a karşı olan tek teşebbüs tuhaftır ki, çocuklar tarafından yapılmıştı.

Çocuk Haçlı Seferi

Birinci Haçlı Seferi'ne ilham veren Münzevi Peter, ölümünden sonra daha alt rütbeli başka din adamları için örnek teşkil etmiştir. Haçlı Seferi mutlaka asillerle sınırlı bir uğraş değildi. Herhangi bir sınıftan ilham verici bir hatip, davaya katkıda bulunmak için kendine düşen payı yerine getirebilirdi. Bu mesajı veren gezici vaizler artık özellikle Avrupa'nın köy ve kasabalarında hayatın alelade bir gerçeğiydi. Bu ateşli meydana, Mesih'le karşılaştığı ve ondan kendisine Kutsal Topraklar'ı geri almak nasip edilmiş bir Haçlı Seferi'ne vaizlik görevi veren bir mektup aldığı iddiasındaki, mesleği çobanlık olan on iki yaşında Fransız bir çocuk, Stephen çıktı. Çocuk huzuruna geldiğinde Fransız Kralı Philip'in böyle saçmalıklar için fazla zamanı yoktu -şaşırtıcı değil- ve onu sepetledi. Misyonunun haberleri çabucak ve açıklanamaz bir şekilde yayıldı ve kısa zamanda Fransa'nın her tarafında çocuklar çapalarını bırakıp

önünde Akdeniz'in yarılacağı ve Saracenlerin silahlarını bırakacağı bir çocuk ordusu kehanetinde bulunan birisinin bayrağı altında toplandılar. Almanya bu bakımdan geri kalmayacaktı; Nicholas adlı bir çocuk da orada benzer bir mesaj vermeye başladı. On binlerce çocuk kısa zamanda güneye göç etmekteydi. Fransızlar Marsilya'ya vardılar; Almanlar farklı dalgalar halinde İsviçre'den geçtiler ve sonunda Ceneviz'e ve Pisa'ya ulaştılar. Akdeniz yardımcı olmayarak her iki limanda da yarılmayı reddetti. Alman çocuk orduları ve onların peşinden gelen şüpheli kişiler denizin inatçılığı karşısında kısa zamanda dağıldı. Zenginlerden birkaçı Ceneviz ve Pisa'dan Kutsal Topraklar'a geçiş elde etmeyi becerse de birçoğu yolculuk sırasında ölmüş ya da kaybolmuştu. Daha çoğu, büyüdükleri zaman haçlı davasına olan bağlılıklarının gelişmesine izin verileceğini vaat ederek onların gayretlerinden memnun olan Papa'ya kendilerini dinletecekleri Roma'ya doğru yola devam ettiler. Tatmin olmuş bir şekilde, talihlerini başka yerlerde aramak üzere ayrıldılar. Bazıları tehlikeli yurda dönüş yoluna koyuldu; kaçtıkları Almanya'daki o sert hayattan daha fazlasını arayan diğerleri İtalya'da kalmayı tercih etti. Başka türlü çare arayamadıklarından, oğlunun böyle bir çılgınlığı başlatmasına izin verdiği için Nicholas'ın babasını asarak yaralarına merhem olmayı seçen öfkeli adamların sayısı çocuklarına kavuşan birkaç ebeveyni aşmıştı.

Marsilya'daki girişimci birkaç tüccar ne yazık ki Fransız çocuklarının Filistin'e geçişlerini sağlamayı önerdiler. Domuz William ve Demir Hugh sözlerini tuttular - çocukları köle olarak Müslümanlar'a sattılar. Onların Mısır, Bağdat ve Mağribin her yerindeki kaderleriyle ilgili söylentiler ebeveynlerinden hâlâ yaşayan birkaçına varmadan önce yirmi yıl geçecekti.

Dördüncü Haçlı Seferi

Yeni Papa III. Innocent yeni bir Haçlı Seferi fikrini güçlü biçimde desteklemekteydi. Geleneksel haçlı hevesiyle tutuşan vaizler haça sarılmayı vaaz ederek Fransa ve Almanya'yı baştan aşağı dolaştılar. Kralların kaygısı büyük ölçüde başka taraflardaydı ama diğer yerlerde toprak ve ganimete aç birçok baron dava için toplandı. Girişime önderlik edecek herhangi önemli bir kişinin, bir Philip'in hatta Richard'ın yokluğu belli olacaktı. Bunu başarılı bir fethin anahtarı olarak gören bir grup Mısır'a saldırmak istiyordu; diğeri orada mevcut liderin yerine geçmek için kişisel sebeplerle Konstantinopolis'e saldırmak istiyordu. Bizans İmparatoru'nun devam eden çöküşü Doğu'ya olan geleneksel kara yolunu izlemeyi olanaksız kılmıştı. Uygun tek yol denizdendi. İtalyan cumhuriyetleri olası tek taşıyıcıydı ve çözümü Venedikliler önerdi. Venedik harika bir başarının keyfini sürmekteydi. Paradan başka kaygıları olmadan, her türlü anlaşma yapmaya hazırlıklıydılar; gerekirse şeytanın kendisiyle bile. Konstantinopolis'te, oradaki aşırı para gereksinimi üzerine oynayarak ticaret haklarını ucuza almışlardı. Levanten'de Frenkler'e malzeme taşıyorlar ve onları Doğu'nun lüks eşyalarından kurtarıyorlardı. Mısır'da kendilerine fon oluşturmak için Müslümanlar'la görüşmekteydiler. Venedik'in her pastada parmağı vardı. Fakat Haçlı ulaştırma anlaşması yapılınca, Venedikliler birdenbire kendilerini bu savaşçıları taşıyacakları, kendi çıkarlarının zarar görme olasılığı olmayan bir yer bulmaya çalışır buldular. Epeyce oyalamadan sonra, Haçlılar'ı Dalmaçya kıyısı boyunca (Hıristiyan dindaşları) Macarlar'ın eline düşmüş olan Venedik topraklarını, özellikle de Zara kentini geri alarak seferlerine başlamaya ikna etmeyi denediler. Venedik'teki kalışlarını sürdürme maliyetiyle iflas etmek ya da Kudüs'e kadar yüzmek tercihiyle karşı karşıya Haçlılar'ın razı olmaktan başka şansları yoktu. 1202'de Zara'yı yağma ettiler. Innocent'e kutsal ordusunun ilk

eyleminin kendi dindaşlarına karşı olduğu haberi geldiğinde tepesi attı. Daha sonraki Haçlı Seferleri'nde eğlendirici şekilde rol oynayacak bir araç olan aforoz onun memnuniyetsizliğini gösterme şekli haline geldi. Bu şekilde hem Venedikliler hem de Haçlılar cezalandırılmışlardı. Oysa Innocent sakinleşip, hem ev sahipleri başka bir şans vermediği, hem de kuvvetin Papalık desteği olmadan zor ilerleyebileceği gerçeğini anlaması yüzünden Haçlılar'ın aforozu kısa zamanda iptal edildi. Yine de Innocent'in seferi kontrol etmesinin bir yanılsama olduğu görülmüştü.

Konstantinopolis'e doğru baskı yapılmasının ardında, Bizanslıların yerinden edilmiş İmparatorunun üvey kızı karısı olan Swabialı Philip vardı. Karısının ailesini tahta geri getirmek evlilik mutluluğunu devam ettirebilirdi ve eğer bu ona aynı zamanda biraz para yapma şansını verdiyse bunda ne yanlış olabilirdi? Philip zaten Zara çılgınlığından önce aforoz edilmişti. Papa daha fazla ne yapabilirdi. Zara'da tüm yaptıklarına rağmen Haçlı ordusu hâlâ ev sahibine ve taşımacılara borçluydu. Venedikliler Konstantinopolis'e doğru yeni bir yönlendirmenin çekiciliğini anlamaya başlamışlardı. Bu aptallar sürüsünü bu hakları kendileri için istemek üzere dövüştürebilecek, dahası bu fırsat için kendilerine ödeme yaptırabilecekken, ticaret hakkı için ödeme yapmayı dert etmek nedendi? Şimdilik Venedikliler iddialarını sağlam bir şekilde dayatmaktaydılar ve Bizans tahtını talep edenin bu borçları ödeyeceği haberleri dik duran Haçlılar'ın birçoğunu etkilemişti. Yeterince dürüst -ya da en azından bunun için kadar parası- olanlar Suriye yolculukları için ödeme yapmışlardı. Geri kalanlar Venedik yelkenleri altında Konstantinopolis'e doğru yola çıktılar. Sarayında, selâmet vasıtasının yolunu değiştirmeye gücü olmayan Innocent öfkeden köpürmekteydi.

Haçlılar'ın birkaç teşebbüsünden sonra iş başındaki İmparator III. Aleksius kalkıp gitti. Philip'in evlilik kuzeni IV. Alek-

sius olarak, III. Aleksius ayrıldıktan sonra şehirden sorumlu bırakılanlar tarafından Bizans zindanlarının derinliklerinden çıkartılan işkence görmüş ve kör edilmiş eski imparator olan babası İsak ile paylaşarak tahta geçmişti. Haçlılar'a ve onlar vasıtasıyla Venedikliler'e ödeme yapmaya kalktığında IV. Aleksius'un keyfi sona erdi. Para yoktu. Artık şehir kendilerininmiş gibi dolaşan burnu havada batılıları yatıştırmak için katı vergiler koymayı denedi. Halkı ayaklandı. Yeni bir İmparator V. Aleksius getirildi, eski çift hapse atıldı ve ölünceye kadar işkence edildiler. Eğer bu, paralarının geleceği anlamına gelmiş olsaydı, o zaman Haçlılar muhtemelen buna aldırmayacaklardı. Gelmeyince artık yettiğine karar verdiler. Belli ki, ödeme yapacağına güvenilecek tek Konstantinopolis İmparatoru batılı bir imparator olabilirdi.

Sonuçta şehre girmek Haçlılar için nispeten az çaba gerektirmişti. Bir kez girince de bastırılmış saldırganlıklarını, Bizanslılara kendileri yerine Müslümanlar tarafından fethedilmiş olmayı istetecek şekilde koyuverdiler. Bu barbarlar içeriye aktıklarında V. Aleksius kaçmıştı. Üç gün şehri yağmaladılar. Kadınlara tecavüz ettiler, erkekleri ve çocukları öldürdüler; çalabilecekleri her şeyi çaldılar, alamadıkları şeyleri de tahrip ettiler. Konstantinopolis'in 1453'te Osmanlı Sultanı II. Mehmet tarafından son yağmalanışında yitirilenlerden çok bahsedilir, ama 1204'te yapılan tahribat daha büyüktü. Asırlardır kalmış olan ve tarihi Sokrates ve Eflatun'un Atinası'na kadar giden bir heykel olan Phidias'ın antik Athena heykeli, önceki hükümdarın yerine geçme çabası içerisindeki V. Aleksius'un destekçileri tarafından parçalanmıştı. Bunun tahrip edilmesi gelecek olan yıkımın alameti oldu. Venedikliler ve Haçlılar'a önderlik eden Baronlar yağma devam edecek olursa kendilerine hiçbir şey kalmayacağını anlayınca en sonunda birliklerini dizginlediler. Venedikliler tarafından, hükmedeceği topraklardaki faaliyetlerine karşı çıkmayacak kadar zayıf bir

aday olarak pragmatik şekilde desteklenen Flandersli Baldwin'i hükümdar seçtiler. Gelecek birkaç yıl Konstantinopolis'in büyük zenginliklerinin çok daha fazlası Avrupa piyasasına akacaktı.

Venedikliler Konstantinopolis'in bazı kısımlarını, Yunanistan'ın batı kıyılarını ve adalarının birçoğunu istediler. Baldwin ek olarak onlara Girit'i sattı. Venedikliler Ege adalarının neredeyse tümünde ayrıcalık elde etmekten memnundu. Yunanistan anakarası tamamen batılılara verilmişti. Artık Burgonya'dan bir Atina Dükü, Fransa'dan bir Akha Prensi vardı. Kuzey batıda Epir'de bir Bizans lordu hâkimdi. Doğu'da bazı küçük Bizans devletleri -Niceaea [İznik] ve Karadeniz kıyısındaki Trebizond [Trabzon]- bağımsızlık iddiasındaydılar. Bizans gücünün bu kalelerine el değmemesiyle, Konstantinopolis halkı bir gün bir Bizanslı'nın tahtı işgal edeceği umudunu daima sürdürebilmiştir.

Bu haberler Innocent'e ulaştığında onu kararsızlığa düşürdü. Haçlılar'ın çıkmış oldukları yöne olan öfkesi Bizans sapkınlığına nihayet boyun eğdirilmesine duyduğu sevinçle bastırılmıştı. Roma rakipsiz kalmıştı. Şehrin yağmalanış ve Haçlılar'ın göstermiş oldukları barbarca davranış haberleri ona ulaştığında şok oldu. Venediklilerin durumu nasıl kurnazca sömürdükleri haberleri öfkesini geri getirdi. Yine de asıl işin artık devam edebileceği umuduna sahipti. Kendi Haçlı Seferi elçisinin Bizans İmparatorluğu'nun başarılı şekilde ele geçirilmesinin Kudüs'ü kurtarmak için Latin Krallıkları'na gitme vaadinde bulunanların artık evlerine dönebilecekleri anlamına geldiğini ilân ettiğini anlayınca, haberler onu neredeyse tüketmişti. Dördüncü Haçlı Seferi resmen sona etmişti.

Doğu'da söylenti halindeki Büyük Haçlı Seferi'nin görünmeyişi şimdi hem oradaki Hıristiyanlar'a, hem de Müslümanlar'a gelmeye başlayan haberlerle açıklanmıştı. Şimdilik barış geri kazanılmıştı. Amalric, El-Adil ile bir anlaşmaya vardı. Her iki-

sinin de kendi meşguliyetleri bulunmaktaydı. 1205'te barış hâlâ yürürlükteyken Amalric ölecekti. Konstantinopolis'in alınış haberleri yalnızca Frenkler'e herhangi bir acil yardımın sonu anlamına gelmiyordu. Latin Krallıkları'nda henüz kendilerine isim ve servet yapmayı başaramamış olan kıdemsiz asiller için de bir mıknatıs oluşturmuştu. Toprak ve fırsat, Avrupa'nın çok daha yakınına, eski Bizans İmparatorluğu'nun fatihleri tarafından yeniden Romanya adı verilen batı kısımlarına çağırmaktaydı. Bu onlara çorak Müslüman topraklarında bir şeyler ortay çıkacağını umut üstüne umut etmeye devam etmekten çok daha kolay bir ihtimal olarak görünmüş olmalıdır. Şövalyeler 'yeni' İmparatorluğa doğru yollanmaya başlamışlardı. Frenkler arasındaki en akıllıları bağımsız Bizans devletleri haberlerini dehşetle karşıladılar. Başşehirlerinin yağmalanışından sonra bu hükümdarlar Latin Krallıkları'ndaki batı umutlarının yok olmasından başka ne isteyebilirlerdi? Ayrıca gelecekteki herhangi bir Haçlı Seferi şimdi Küçük Asya'da nasıl yol alabilirdi? Pek de son değildi; ama buradan nereye gidebilirlerdi?

KISIM 4

Sonraki Haçlı Seferleri

Beşinci Haçlı Seferi

Beşinci Haçlı Seferi'nin kurtarıcısının hep Alman Kutsal Roma İmparatoru II. Frederick olacağı umulmaktaydı. Vaatlerine rağmen o asla bu yükümlülüğü başlatmış değildi. Onunki bunun yerine Altıncı Sefer'deki belirleyici rol olacaktı. hâlâ İngiltere Kralı Richard'ın daha önceki, Mısır'ın Latin topraklarının geri alınmasının anahtarı olduğu gözleminden esinlenen Beşinci Sefer Kuzey Mısır'da başladı ve orada bitti. Beşinci Haçlı Seferi'nin kalbinde yine bir bölünmüş liderlik hikâyesi vardı. Müslümanlar istilâcıları geri püskürtemeyecek kadar fazla bölünmüşlerdi. İlk kazançlarından sonra Hıristiyanlar da daha fazla ilerleyemeyecek kadar bölünmüşlerdi. Güçlü Papalık temsilcisi Pelagius kendisini sorumlu kabul etti ve genel askeri önder Brienneli John'a sürekli bir ayak bağı oldu. John, Doğu'ya sonradan gelmiş biriydi. Amalric'in ölümü üzerine taç kısa bir süre dulu İsabella'ya geri dönmüştü; onun ölümüyle en büyük kızı Maria, atanmış kral naibi Beyrut Lordu

John ile tahta çıktı. Brienneli John, Fransa Kralı Philip tarafından genç Kraliçe için uygun bir koca olarak ileri sürüldüğünde zaten yaşlı bir adamdı. Doğu'nun siyasal gerçeklerine çabucak uyum sağladı; belki de yaşı kendi açısından belli bir tedbirliliği teşvik etmekteydi. Kuzeydeki durumla kıyaslandığında en mütevazı başarıları lehte bir ışık altında gösteriliyordu.

Antakya berbat durumdaydı. Hükümdarı IV. Bohemond'un meşruluğuna yeğeni Raymond karşı çıkmaktaydı. Kendi başına Raymond ufak bir engel olabilirdi. Ne yazık ki dava, akrabası olan güçlü Ermeni lordu Leo tarafından desteklenmekteydi. Bölgeyle ilgilenen her kuvvet kendisini kısa zamanda ya o, ya da bu tarafta buluyordu. Tapınak Şövalyeleri, Selçuklu Türkleri ve Antakya Rumları Bohemond'u destekliyordu; Hasta Bakıcılar ve El-Adil ise Leo'nun arkasındaydı. Bohemond diğer bölgesi Trablus'taki isyanı bastırmaya çabalıyordu. Leo kurnazca Ermeni Kilisesi'ni Papa'ya bağladı. Bohemond Rum Kilisesinin yanında yer aldı. Papa'nın lütfüyle Bohemond ve Antakya bir süreliğine aforoz edildiler, sonra da Kiliseler bağlılıklarını değiştirdiler. Tapınak Şövalyeleri'nin Hıristiyan üstünlükçüsü rolüne, artık Haşhaşinler'i araç olarak kullanmaya başlayan Hasta Bakıcılar aşırı davranışlarıyla meydan okumaktaydılar. Önce Bohemond'un en büyük oğlunu kiliseden çıkardılar sonra bunu Kudüs Patriğini öldürerek izlediler. Sakinlik ancak, Bohemond Trablus'u hallederken, Raymond'un Antakya'daki darbesiyle geldi. Tüm olay Doğu'da dini bağlara üstün gelen çıkarların mükemmel bir örneğiydi.

Brienneli John'un, Fransız soyluluğunun kıdemsiz bir üyesinin Haçlılar'ın kumandasını ele alması kralların azmi hakkında bir yorumdur. Beşinci Haçlı Seferi'ni asla II. Frederick başlatmamıştı. Genç Kıbrıs Kralı Hugh oraya gidiş yolunda ölmüştü. Macaristan Kralı Andrew her şeyi tatil gibi ele almıştı; daha Mısır'a saldırı başlamadan önce yurda getirdiği başlıca hatıra Aziz Stephen'in kuru kafasıydı. 1218'de Mısır'a ayak ba-

san kuvvetler Fransız, Avusturyalı, Askeri Tarikat üyeleri (Tapınak Şövalyeleri, Hasta Bakıcılar ve Töton Şövalyeleri), Outremerler ve az buçuk diğerlerinin bir bileşiminden oluşmaktaydı. Planları, Nil'in esas kolunun denize aktığı sahile yakın olan Damietta Kalesi'ni almaktı. Bu, batıdaki nehir ve doğudaki büyük Manzaleh Gölü'yle neredeyse tamamen sularla çevrili bir kara parçası üzerindeydi. Damietta, Haçlılar'ın sonunda girdiklerinde hastalık ve ölümden bitmiş bir topluluk bulacakları Kasım 1219'a kadar düşmeyecekti. Bunun ötesinde pek bir şey başarılamadı. 1221'de son bir baskı Hıristiyanlar'ın Şerimşah'ı aldıkları güneye yapıldı.

John durup toparlanmalarını önerdi; Pelagius devam etmelerini istedi. Öyle yaptılar ve kendilerini kuşatılmış buldular. Nil mevsimsel olarak yaptığı gibi yükselmişti; Müslümanlar suları tutan kapakları açtılar. Haçlılar şaşkınlıkla geri çekildiler, Müslüman kuvvetleri tarafından basılıp yağmalandılar. Pelagius barış istemek zorunda kaldı ve Hıristiyanlar o yılın Eylülünde gemileriyle orayı terk ettiklerinde Beşinci Haçlı Seferi bitmişti. Haçlılar'ın önüne sık sık fırsat gelmişti. Sefer sırasında Müslümanlar birkaç kez Kudüs ve civarını Hıristiyanlar'a bırakmayı teklif etmişlerdi. Pelagius hep reddetmişti. John'un komutayı alma teşebbüslerine kısmen yurdu Outremer'deki endişeleri mani olmuştu. Buna ilaveten, sürekli olarak yakında gerçek bir hükümdarın, II. Frederick'in komutayı almak üzere geleceği alaylarıyla Pelagius tarafından liderliğinin meşruluğuna düzenli şekilde zarar verilmekteydi. John'dan daha büyük bir adam Pelagius'u kuvvetle kenara itebilir ve bunu yapmakla Mısır'ın kontrolünü gerçekten eline alma şansına sahip olabilirdi. Bu düşünce Avrupa'ya yelken açmış olan hayatta kalan Haçlılar'ın aklına gelmiş olmalıdır. Hıristiyanlar arasında bir büyük adam var olmuştu; Assisili Aziz Francis 1219'da barış sağlama teşebbüsüyle gelmişti. Müslüman önderi Sultan el-Kâmil onun ricalarını dinlemiş,

hediyeler vermiş ve yolcu etmişti. Bu muhtemelen onun kendi tarafında gördüğünden daha nazik bir karşılamaydı.

Altıncı Haçlı Seferi

İlk Haçlı Seferleri günleri daha basit zamanlar olarak görünmektedir. Her iki tarafta da iç çatışmalar olmuştu ama genelde daha dolaysız bir koşullar dizisi vardı. Sonraki her çabayla Doğu'nun suları bulandı. Haşhaşinler'le Hasta Bakıcılar arasındaki ittifak nesiller önce düşünülmez olmalıydı. Belki de Kudüs'ün nihai geri alınmasının, zamanın karmaşıklıklarını herkesten fazla içeren bir adama düşmesi kayda değerdir. Hıristiyan talihinin kısa dirilişi modern tabirle bir anti-kahraman olarak tanımlanan bir şahsa kalacaktı.

II. Frederick olağanüstü bir kişiydi: onda hakikaten çok şey vardı. Sicilya'da yetişmiş ve üç yaşındayken orada kral seçilmişti. Sicilya'nın çok kültürlü mirası onun oluşum haberini vermişti. Parlak aklı neyle karşılaşırsa emiyordu; Arapça, Fransızca, Almanca, Rumca, İtalyanca ve Latincesi akışkanlık kazanmıştı. O adanın İslami mirasına maruz kalması ve dehası Doğu'nun Müslümanları'nı, Outremer'in yerel Hıristiyan liderleri arasında daha yaygın olan bir tarzda ele alacak kafa yapısını sağlamıştı. Batılı bir lider olarak bunda tekti. İnancın en büyük dindışı savunucusu olarak içindeki çelişkilerin tipik olanı, daha Outremer'e ayak basmadan Saracen -böylece Papalık ayartmasına bağışıklı- bir muhafız istihdam etmesiydi. Tipik bir Avrupalı krala üstün oluş tarzı içerisinde en büyük kusurlarıyla güçlü tarafları karışmıştı. Frederick kendisini Papa dâhil herkesten üstün görüyordu. Eğer Bizanslılar'ın imparatoru olarak doğsaydı farklı olurdu. Eğer Papalık daha zayıf olsaydı ve daha küçük krallar ve soylular on üçüncü yüzyılda yararlandıkları güç ve ayrıcalıklara alışmış olmasalardı başarıları daha uzun ömürlü olurdu. Onun gerçek düşman olarak İslam'dan çok Papalığı gördüğü düşünülürse Doğu'daki başa-

rısının sınırlı olması belki de anlaşılabilir. Papalığın onu daha sonra Mesih-Karşıtı şeklinde tanımlaması onu nasıl bir tehdit olarak gördüklerinin yeterli kanıtıdır.

Frederick'in hayatının ilk yarısı babasının Kutsal Roma İmparatoru mevkiini geriye alma mücadelesinin öyküsüdür. İmparator olarak taç giyişinin bir bölümü haça sarılma vaadini içermişti. Yaşlı hocası III. Honorious Papayken, Frederick'in başkalarını düzeltmeden evvel kendi topraklarını bir hale yola koyma ihtiyacıyla itiraz edişi dost kulaklara ulaşmıştı. Honorious ölüp yeni Papa IX. Gregory seçilince bu iddianın işlemeyeceği belli oldu. Gregory onun gitmesinde ısrar etti. Sıtma hem Frederick'i hem de toplamış olduğu orduyu etkileyince Gregory ağırdan aldığı için derhal onu aforoz etti. Bu noktada, Beşinci Haçlı Seferi'nin püskürtülmesinin mimarlarından birisi olan Sultan el-Kâmil'in Frederick ile gizli haberleşme içerisinde olması ilginçtir. O da, doğudan kendi emniyetine olan tehdide karşı kuvvetlerini onunla birleştireceğini umarak Kutsal Topraklar'a gelmesi için İmparatora ısrar etmekteydi.

Teknik olarak bu onu bir Haçlı Seferi'ne katılmak için elverişsiz kıldığı gerçeğine rağmen, Frederick aforoz gibi küçük bir şeyin yolunu kesmesine izin verecek adam değildi. İmparator seçilişinden beri artık Outremer'de kişisel bir çıkarı da vardı. 1222'de Brienneli John Outremer için destek aramak, özellikle de annesinin ölümünden sonra şimdi Kraliçe olan kızı Yolanda için bir koca bularak veraseti güvenceye almak üzere Avrupa'ya yolculuk yapmıştı. Frederick mükemmel bir tercih gibi görünüyordu ve bu Papa Honorius tarafından İmparatorun Doğu'ya yolculuğunu çabuklaştırması olasılığı yüzünden teşvik edilen bir karardı. Evlilik gerçekleşince Frederick genç karısını kısa yaşamının geri kalanını geçireceği Sicilya'ya sepetledi. John kendisini gerekenden fazla görüyordu ve Konstantinopolis'te naip rolünü üstlenme fırsatı doğunca alelacele kabul etti. Böylece Frederick Avrupa'dan ayrılmadan

önce Kudüs tahtını hakkıyla talep edebilirdi.

Frederick 1228'de oraya gittiğinde hakkı fiilen kaybolmuştu. Oğulları Conrad'ı doğurduktan sonra Yolanda'nın ölmesi artık herkesçe biliniyordu. Hak olarak taht bebeğin mülkiyetindeydi; Frederick ancak Conrad reşit olana kadar naipti. Fiilen hükümdar olduğundan, Frederick için bunun fazla bir önemi yoktu. Outremer Baronları için bu en önemli şeydi. Daha Akra'ya bile ulaşmadan Frederick etrafa ağırlığını koymaktaydı. Onun Kıbrıs'a varışı ve hem adanın, hem de ana karanın önde gelen soylularını orada görme talebi huzurlarını hatırı sayılır biçimde kaçırmıştı. Ne de olsa Kutsal Roma İmparatoru ve böylece adanın yüksek lorduydu. Onun baronlarla karşı zorbaca tavrı aksi tesir yaptı. Sonradan, kasıtlı ve bariz itaatsiz olmamaya dikkat göstererek onunla işbirliği yapmamak için her tür mazereti arayacaklardı. Mükemmel mazeret Akra'ya vardıktan hemen sonra geldi. Yeterince hızlı yola çıkamaması yüzünden ilk aforozuyla tatmin olmayan Gregory'nin, aforozluyken Haçlı Seferi'ne çıktığı için onu ikinci kez aforoz etmiş olduğu haberleri dolaşmaya başlamıştı. Gregory'nin mantığına, ya da bir aforozlunun nasıl aforoz edilebileceği hakkındaki kuşkulara bakmaksızın baronlar yasal olarak ondan uzak durabilirlerdi. Alman kökenleriyle Töton Şövalyeleri gerçekten bir kayayla çok sert bir yer arasına sıkışmış olsalar da, Tapınak Şövalyeleri ve Hasta Bakıcılar burada Papa'nın düşmanlığını kazanmaya kesinlikle hevesli değillerdi.

Frederick'in başvuracak dostları vardı; kuşkusuz hepsi de Alman'dı. Kudüs'ü zorla geri almaya yetecek bir ordu sağlamak içinse çok az kişiydiler. Frederick kendisini neyin içine karıştırdığına hayret etmiş olmalıdır. Kutsal Topraklar'ın hükümdarı olmak, Kudüs'ü geri alan kişi olmak onun egosu için gıda ve Hıristiyan Avrupa'nın Lordu rolüne tehdit olduğunu hissettiği bir kişiye -Papa'ya- karşı savaşında prestijine güçlü bir destek olacaktı. Şimdi gerçekten Outremer'deydi ve bunun

maddi yararları pek az görünüyor olmalıydı. Kendi eylemleriyle kendisini fiilen zora sokmuştu. İleri gidemiyordu, muazzam bir prestij kaybı olmadan geri de çekilemiyordu. Kendisi için açık olan tek yol düşmanla görüşmekti.

Şanslıydı. Sultan el-Kâmil onun pragmatizmini paylaşıyordu. El-Kâmil alışılmış olan ayrı Eyyûbi topraklarını birleşme kaygısıyla meşguldü. Buna ek olarak doğudan, Uzak Doğu'dan gelen yeni tehdidi Moğollar'ı son zamanları mağlup etmiş olan Celaleddin ve Harzemşah Türkleri'nden gelen tehditten hâlâ kaygılıydı. El-Kâmil ve Frederick karşılıklı saygıyla birbirlerine tutundular. Kudüs'ün ve Bethlehem [Beytülahim] ve Nazareth [Nasıra] da dâhil diğer birkaç yerin teslim edilmesi El-Kâmil'in Frenk tehdidini unutmasına izin verecekse hiçbir şeydi. Yine de Mescit Kubbet As-Sakra ve Beyt ül-Mukaddes çevresindeki alan gibi Kudüs içindeki İslami mekânların Müslümanlar'ın mülkiyetinde olmasının temin edilmesi şöhreti için elzemdi. Bunun Frederick için ne önemi vardı? El-Kâmil ayrıca bu yerleri Latin kıyısıyla birleştirmek için ancak gayet ince bir toprak şeridi önermekle emniyetli hareket etmişti. Bu yerleri geri almak isterse savunulması imkânsız bir bölge olacaktı. Frederick buna gerçekten aldırmazdı. Bu ona, özellikle eleştirenlerine hitap ederek acil problemleri için çözüm sağlamıştı. 18 Şubat 1229'da antlaşma imzalandı ve Kudüs son kez batının mülkiyetine geçti. El-Kâmil ve Frederick planlarının meyve verişini kutladılar.

Müslüman ve Hıristiyanlar arasında bu seviyede bir birlik bu noktaya kadar Ortadoğu'da hiç olmamıştı. Şimdi her iki taraftan da ortak bir cevap gelmişti. Her iki taraftaki softa inançlılar deliye dönmüşlerdi. El-Kâmil kendi halkının İslam topraklarının inançsızlara korkakça bırakıldığı hakkındaki keskin eleştirileriyle karşılaştı. Frederick daha da fazla tacize uğradı. Onlara stratejik bir kâbus yükleyen böylesine savunulmaz bir bölgeyi kazanmış olması yerel baronları öfkelendir-

mişti; Kudüs'ün parçalarını Müslümanlar'ın kontrolüne bırakmış olması hakiki iman sahiplerine bir ihanet hareketi olarak görünüyordu; Kiliseyi kurnazlıkta geçmesi ve iki aforoza rağmen Hıristiyan Doğu'nun mücevherini gerçekten geri kazanmış olması Roma Kilisesi'ne inme indirmişti. Kudüs Patriği Lozanlı Gerold acil eyleme geçirildi. Üçüncü bir aforozun Frederick'te fazla bir etki yapması olası değildi. Bunun yerine Gerold, eğer Kudüs naip ve kurtarıcısını kabul ederse tüm şehre sonraki bir bildiriye kadar kilise ayinlerinin yapılmasını men eden bir yasak koyacağını ilân etti.

Frederick şehre gitti ve oğlunun hakkına rağmen kendisini Kudüs Kralı ilân etti. Bu işi hiçbir rahip yapmadığı için tacı kendisi giymek zorunda kalmıştı. Törenden sonra Frederick gezintiye çıktı. Bir rahibin bir Müslüman kutsal mekânının içerisine doğru peşinden geldiğini fark edince adamın çıkarılmasını emretti ve Müslüman onayı olmadan giren herkesin idam edileceğini bildirdi. Mescit Kubbet As-Sakra'da ona bir kafesin serçeleri dışarıda tutmak için gerekli olduğu izah edilmişti. Müslümanlar'ın bir Hıristiyan tanımını kullanarak, 'Tanrı şimdi de size domuzları yolladı' diye belirtti. Bu yorumların ve kendi kendine taç giyme haberleri Frenkler'in ona duydukları nefreti arttırmıştı.

Nankörce yanıta hiddetlenen Frederick geri çekildi. Avrupa topraklarındaki problem haberleri ona ulaşmaya başlamıştı. Papa İtalya'daki mülkleri üzerine yürümek için onun yokluğunu kendi lehine kullanmaktaydı. Ayrılma planlarını duyurduktan sonra Frederick karanlığın örtüsü altında fark edilmeden sıvışmayı denedi. Ayrılma haberleri yayılmıştı ve alelade kişilerin bile ona olan nefreti öylesineydi ki, kalabalığın fırlattığı dışkı ve çürük sakatat yağmuru altında gemisine kaçmak zorunda kaldı.

Altıncı Haçlı Seferi de böylece bitti.

Yedinci Haçlı Seferi

Frederick ayrıldıktan sonra, Baronlar Kudüs'ün ve onun geri kazanmış olduğu diğer yerlerin etrafındaki savunmaları yeniden inşa etmeye teşebbüs ettiyseler de, korkularının çoğu gerçekleşti. Bölgenin çoğunu eşkıyaların ve el-Kâmil'in hainliğine öfkeli grupların yağmalamasından korumak olanaksızdı. Avrupa'daysa Frederick 1230 yılında Papa ile geçici bir anlayış sağlamayı başarmıştı. Bırakmış olduğu komutanlarla, Kıbrıs'ın genç Kral Henry'siyle birlik halindeki güçlü ve sayılan Beyrut hükümdarı İbelinli John önderliğindeki mahalli baronlar arasında bölünmeler mevcuttu. Özellikle Kıbrıs Kraliçesi Alice tarafından Frederick'in Kudüs Krallığı'na karşı çıkma teşebbüslerinde bulunulmuştu. Bir binicilik kazasında John'un ölümü ve gerçek kral Frederick'in bebek oğlu Conrad'ın yokluğu nedeniyle uygulamada hükümet -önde gelen Latin şehrinin belli başlı baronlar ve tüccarlar grubu olan- Akra Komünü'nün elindeydi. Bu kontrole onun adına hükmetme gayretindeki Frederick'in tayin ettiği temsilciler ya da *bailli*'ler karşı çıkıyordu. Özellikle nefret edileni Frederick tarafından 1231'de İtalya'dan gönderilen Richard Filangieri idi; öylesine ki Tapınak Şövalyeleri'yle Hasta Bakıcılar'ı kendisine karşı ortak davada bir araya getirme ender ustalığını göstermiştir. Kuzeyde, Antakya'da da çoğu kararları, zayıf lortları V. Bohemond'un ifade ettiği arzulara bakmaksızın bir komün vermekteydi.

Eyyubiler kısa bir süreliğine el-Kâmil'in altında birleşmişlerdi. Onun 1238'deki ölümünden sonra kaos başladı. Celaleddin'in oluşturduğu tehdit daha büyüğü tarafından, doğu hudutlarına daha da nüfuz etmiş, gelecekteki görülmemiş terör olan Moğollar tarafından ortadan kaldırılmıştı. Frederick ve el-Kâmil'in barışının sonu gelmiş ve papa tarafından gönderilen Champagneli Tibald ve Burgonya Dükü liderliğindeki küçük bir haçlı kuvveti 1239'da Akra'ya varmıştı. Sahildeki Ascalon'un kurtarılmasına dâhil olmalarından ve biraz da eş-

kıyalıktan başka pek az şey başarıldı. Tibald ertesi sene adamlarının çoğuyla birlikte Avrupa'ya döndü. Tapınak Şövalyeleri ve Hasta Bakıcılar yine, bu defa bu iki tarikat üyeleri arasında halk içinde karşılaştıklarında fiziksel şiddet oluşacak derecede ayrı düştüler. Her ikisi de sık sık Müslüman kadar Hıristiyan ölümleriyle de biten tertipler izleyerek kontrolsüz hareket ettiği için halk onlara içerlemekteydi. Conrad'ın sürekli yokluğu, sonunda baronları Conrad krallığını talep etmek üzere yelken açacağı güne kadar kral naibi olarak Alice ve kocası Ralph'ı tayin etmeye itmişti. Umut, bunun bir derecede istikrar getireceğiydi. Gerçekse çiftin kendilerini seçen baronlar üzerinde kontrolünün olmadığıydı. Tapınak Şövalyeleri'nin "sizden dahakutsalız" politikasının yerine Müslüman politikasına müdahaleyi koymasıyla Askeri Tarikatlar tertibe devam ettiler. İlk önce, kurnazca görüşmelerden sonra Beyt ül-Mukaddesi Müslümanlar'dan geri aldıklarında gayretleri cömertçe mükâfatlandırılmıştı. Sonra, başarıyla burunları havada, iki Müslüman prens arasındaki bir savaşa müdahale etmeye kalktılar.

Mısır'dan gelen, Tapınak Şövalyeleri'nin ona karşı tertip kurduğu Eyüp'ün kendi müdahaleyi ödetme planı vardı. Celaleddin'in ölümünden beri onun Harzemşah Türkleri arada sırada yağmalardan hoşlanarak bölgede dolaşmaktaydılar. Eyüp onlara yazdı ve Kudüs ile civarındaki yerleri teklif etti. On bin silahlı atlı bu daveti yanıtladı. Kudüs son olarak 1244'te böyle düştü. Mülteciler dışarı döküldü ve batıya doğru yol almaya çalıştılar. Frenk sahiline giden yollarda gezen haydutların talanlarından çok azı kurtuldu.

Bu sırada Frenk kuvvetlerinin kaymağı Müslüman müttefikleriyle buluşmak üzere çıkış yaptı. Birlikte La Forbie köyü dışında Eyüp'ün Harzemşah Türkleri'yle güçlenmiş ordusuyla karşılaştılar. Frenkler yanlış tarafı desteklemişti ve ardından gelen savaşta mahvoldular. Daha sonraki bir olayda Harzemşah Türkleri Eyüp'e karşı döndüler ve benzer şekilde yok edildiler.

Bu Frenkler için çok küçük bir teselliydi. Eyüp'ün konumu İslam dünyasında karşı çıkılmazdı ve o dikkatini kendisine karşı tertibe cüret etmiş Frenkler'e çevirebilirdi. Şimdilik bir kuşatmadan sonra Ascalon'u dümdüz etmekten memnundu.

1248'de dindarlığıyla sayılan bir adam olan Fransa Kralı IX. Louis'in komutası altında Yedinci Haçlı Seferi kuvvetleri Kıbrıs'a vardı. Bu Sefer fazlasıyla bir tek adam işiydi. Girişimi Papalık kadar destekleyen Louis'in o zamanki esas kaygısı Frederick'in dizginde tutulmasıydı. Epeyce kafa yorulduktan sonra Eyüp'ün krallığının kalbine, Mısır'a vurma kararı verildi. 1249'da geldiler ve hayranlık duyulacak bir istekle Damietta'yı ele geçirdiler. Nil'in yükselen suları onları birkaç ay geciktirdi, Haçlılar güneye doğru bastırmayı denediklerinde onlara karşı çıkmaya hazır bir Müslüman ordusu buldular. İki ordu bir süre birbiriyle çatışmakta tereddüt etti. Sonunda el-Mansura şehri dışında çarpıştıklarında Haçlılar'ın zaferi adamlarının birçoğunun hayatı pahasına kazanılmıştı. Müslümanlar onları, şehrin içersine girmeye çalıştıklarında Hıristiyanlar'ı geri püskürten elit paralı asker güçleri Memluklarla cezalandırdılar. O sırada Eyüp, Damietta karşılığında Kudüs teklifinden -Louis'in, ondan önce Pelagius'un da reddetmiş olduğu gibi reddettiği bir tekliften- sonra doğal nedenlerle ölmüştü. Müslümanlar Haçlılar'a yeniden vurduğunda Eyüp'ün oğlu Turanşah komutayı almak üzere henüz gelmemişti. Louis'in kuvvetleri dayandılar. Yine de her iki savaşta maruz kaldıkları kayıpların Sefer'i sürdürmelerini engelleyeceği açıktı. Bir geri çekilme teşebbüsü korkunç yanlış gitti. Müslümanlar, bu defa aziz ama bahtsız Louis'de dâhil, ne yapacaklarını bilemedikleri kadar çok esir alarak bir darbe daha vurdular. Fidye muazzamdı ve ödendiği zaman, kendisiyle birlikte serbest bırakılanların birçoğu Fransa'ya geri dönerken, yoldaşlarının geri kalanının bırakılmasını bekleyen Louis, Outremer yoluna koyuldu. Turanşah kutlama yapmıyordu. Memluk subayları-

nın yaptığı bir darbede öldürülmüştü.

Louis Fransa'ya yola çıkmadan önce elinden geleni yaparak 1254'e kadar Outremer'de kaldı. Sonrasında, Askeri Tarikatlar arasındaki kavgaya üstün gelen bir iç çatışma meydana geldi. 1256'da Ceneviz ve Venedik arasındaki rekabet silâhlı bir çatışmaya dönüşmüştü. Savaş yıllarca devam etti ve bölgenin baronlarının çoğunu içine çekti. Outremer'in ötesinde, Konstantinopolis'te Venedikliler ticareti kontrol etmekteydiler. Sonuç olarak Cenevizliler, İznikli Bizans İmparatoru Mikael Paleologos'a şehri ve böylece eski İmparatorluğu geri alma teşebbüsünde yardım ettiler. 1261'de bunu başardı ve Cenevizliler bir ticaret tekeli mükâfatı kazandılar.

Outremer artan bir düzensizlik içerisinde boğuşmaktaydı. Avrupa'dan başka Haçlı Seferi gönderilmeyecekti. Moğollar mevcudiyetlerini hissettirmeye başlıyorlardı. Aslında Haşhaşinler'i İran'daki karargâhlarından daha 1257'de atmışlardı. 1258'de Bağdat'ı yağmaladılar. Orada seksen bin kişi öldürülmüştü. Haberlere Hıristiyanlar seviniyorlardı, ama yine de Moğollar sonunda Levanten kıyısına vardıklarında ne olacağından emin değildiler. Onların yirmi yıl kadar önce Avrupa'da, Adriyatik'e kadar gelerek neden oldukları yıkım Frenkler'in aklındaydı. Moğollar batıya doğru ilerlediler. Reddedenlere ne olduğu haberleri etrafta dolaşmaya başlayınca birçok Müslüman lordu onlara bağlılık sunmaya ikna olmuştu. Mayyafarikin [Silvan] Prensi reddedenlerden biriydi. Moğollar şehrini zapt ettiğinde, onu kendi etini yemeye zorlayarak öldürmüşlerdi. Antakya'ya vardıkları zaman, Hıristiyanlar Moğol lideri Hülâgû'ya gereken saygıyı gösterdiler, karşılığında da daha önce Müslümanlar tarafından Frenkler'den kazanılan bölgeleri geri aldılar. Hıristiyanlar sevinçten uçuyorlardı. 1260'ta Şam'ın Moğollar'a teslim olmaktan başka şansı yoktu. Antakya ve Ermenistan'dan Hıristiyanlar'ın, şehre girerken Moğol Ordusu'na eşlik ettikleri haberleri Arap dünyasına ya-

yılmıştı. Bu, Hıristiyanlar'a karşı alıkonacak bir başka şeydi.

Nihai karşılaşma o sene Ayn Calut'da geldi. Moğol önderliğinin ve ordularının bir kısmının bir veraset meselesini halletmek için doğuya çekilmiş olduğu haberleri Müslümanlar'a son bir şans verdi. Bunu kullandılar. Mısır'dan Moğollar'ın karşısını çıkmak üzere bir Memluk ordusu geldi. Her şey tehlikedeydi. Eğer kaybederlerse o zaman Moğollar bir itirazla karşılaşmadan Fas'a kadar gidebileceklerdi. İslam'ın tüm geleceği sallantıdaydı.

Ayn Calut savaşı zorluydu, ama sonunda Sultan Kutuz önderliğindeki Müslümanlar galip geldiler. İşler değişmişti. Gelenek haline gelmiş bir şekilde Kutuz'un İslam'ın Kurtarıcısı rolünün keyfini çıkarması için az zamanı vardı. Yardımcılarından biri, Ayn Calut'ta saygı kazanmış olan Baybars efendisine suikast yaptı ve onun rolünü üstlendi. Frenkler onun adına lânet edeceklerdi.

KISIM 5

Akra'nın Düşüşü ve Sonrası

Deniz Ötesinin Yıkılışı ve Akra'nın Düşüşü

Baybars ilkönce diğer Müslüman liderlere ilişkin olarak kendi konumunu güçlendirmek zorundaydı. Hülâgü hâlâ doğuda meşguldü ama Moğol liderlerin, daha fazla değilse bile, Hıristiyan kadar Müslüman da olmaya başladıkları açıktı. Moğollar arasındaki hizipsel hırgür Baybars'ın davasını güçlendiriyordu. Frenk bölgesine burnunu sokmaya başladı. 1265'te Caesarea kenti ve Arsuf Kalesi düştü. Bunu 1266'da Safed kalesi izledi, aynı yıl başşehirlerini yıkarak ve kırk bin esir alarak Moğollar'a verdikleri desteği ödettiği Ermeniler'i yendi. Baybars bir dehşet oyunu oynamaktaydı. Yapılan ateşkesler, güvenli geçişe sahip oldukları yanılgısıyla bir kaleden ayrılanlara saldırdığı zaman bozuluyordu. Yakalananlar öldürülüyor, kelleleri onun canını sıkanları bekleyen akıbetin kanıtı olarak yığılıyordu. Tüm bunlara rağmen Outremer'in sahil şehirleri hâlâ Cenevizliler'in üzerine saldıran Venedikliler'in, ya da tersi, sesleriyle çınlıyordu.

Sonunda Baybars 1268 yılında Ermeniler'in ve Moğollar'ın tarafında yer alanlardan -Antakya Hıristiyanları'ndan- intikamını aldı. Memluklar fidye aldıkları zenginler dışında hepsini katletti ya da köle yaptı. Ele geçirilen hazine öylesineydi ki, 'sikkeler avuçla dağıtılacak kadar boldu'. Bu yıkımdan sonra Antakya artık aynı değildi. Oranın düşüşüyle Askeri Tarikatlar yakın çevredeki kale ve şatoları bırakıp daha emniyetli yerlere kaçtılar. Kalan Haşhaşinler Baybars'ın davasına döndüler ve o da onları ustalıkla Hıristiyanlar'a karşı kullandı. İspanya'dan küçük bir kuvvet Frenkler'e yardım etmek için geldi, sonra da hiçbir şey başaramayarak geri döndü. Baybars, Outremer aralıklı sahil kalelerinden ibaret kalana kadar Frenk, Tapınak Şövalyeleri ve Hasta Bakıcılar şatolarını teker teker vurmayı sürdürdü. O artık dikkatini geriye Moğollar'a çevirmişti. Frenkler yalnızca böcekler kadar can sıkıyordu ve dikkati sağlam şekilde Doğu'dayken, 1271'de on yıllık bir ateşkese razı oldu.

Bu nefes alma döneminde bir şeyler yapılıp yapılamayacağı sadece vesvesedir. Avrupa'da Doğu'daki ümitsiz durum fark edilmiş ve epeyce değerlendirilmişti ama yine de kimse uygulamada bununla ilgili bir şey yapmayacaktı. Outremer'de Venedikliler'le Cenevizliler ve Tapınak Şövalyeleri'yle Hasta Bakıcılar arasındaki kan davaları devam etmekteydi. Hüküm süren Kudüs ve Kıbrıs Kralı III. Hugh iç kavgalardan öylesine bıkmıştı ki, 1276'da kalkıp Kıbrıs'a giderek anakarayı terk etmişti. İlk baştan birisini görevli bırakmayı bile dert etmemişti. Tek iyi haber Baybars'ın 1277'deki ölümüydü.

Kalavun onun yerine geçti. 1285'te Baybars'ın bıraktığı yerden devam etti. 1283'te Outremer'in bir kısmıyla ateşkes görüşmesi yapmıştı ve iki sonra bunun kapsamında olmayan kısımlara darbe vurmaktaydı. Önce Markab'daki Hasta Bakıcılar şatosu alındı. Şimdi de Pisalılar Cenevizliler'in üzerine gitmeye başlamışlardı. Outremer'in manzarası öylesine bariz şekilde

umutsuzdu ki, Müslümanlar'a karşı bazı Moğollar bile -neticesiz- bir Haçlı Seferi ricası için Avrupa'ya elçi göndermişlerdi. Bu sırada 1287'de Kalavun, Lattakiye'yi ele geçidi. Venedikliler ve müttefikleri oradaki Cenevizliler'den öçlerini alması için Kalavun'u Trablus'a saldırmaya kışkırtacak kadar ileri gittiler. Kalavun buna seve seve razı oldu. Trablus'un yok edilişi tamdı. 1289'da Kalavun tüm erkekleri öldürttü, kadın ve çocukları köle yaptı. Birkaçı Kıbrıs'a kaçtı ama küçük teknelerle kaçmaya çalışanlar Memluk atlılarının onları yakaladığı kıyı dalgalarının içerisinde öldürüldüler. Etrafında cesetler çürürken Kalavun şehri dümdüz etti.

Bu korkunç haberler Avrupa'dan cevapların en yetersizini aldı. Venedikliler'in nezaketiyle İtalya'dan bir sarhoşlar, köylüler ve yoksullar sürüsü gönderildi. Akra'ya vardıklarında, sakallı olanlar Müslüman diye tanımladıkları, tüccar ya da çiftçi buldukları ilk Müslümanlar'a saldırdılar. Bu Kalavun'u öfkelendirdiği için, Akra ile Kalavun arasında hâlâ sürdürülen hassas ateşkes paramparça olmuştu. Ölümü çok kısa bir ertelemeydi. Son sözleri oğluna Akra'yı alma niyetinin sürdürmesi komutuydu. El-Eşref babasına verdiği sözü yuttu.

1291'de Akra'nın dışında yüz binden fazla adam belirdi. El-Eşref beraberinde başka silahlar da getirmişti: Muzaffer ve Hiddetli adlı iki mancınık. İstihkâmcılar surları yıkmak için çalışıyorlardı ve içerdeki savunmacıların üzerine sürekli bir ok ve bomba yağmuru düşmekteydi. Neticede, kahramanca direnişe rağmen Memluklar yarıp içeri girdiler. Giderek daha fazla düşman içeriye akarken savunmacılar Tapınak Şövalyeleri, Hasta Bakıcılar ve Frenkler yan yana dövüşmekteydiler. İskelelere doğru itiliyorlardı fakat direnişleri denize açılıp kaçmaları için diğerlerine zaman veriyordu. Memluklar işlerini bitirdiklerinde Doğu'nun esir pazarlarına konulmak üzere hayatta kalmış çok az kişi vardı. Yine Trablus'ta olduğu gibi, Hıristiyanlar dönmeye kalkarlarsa bir daha asla kullanılama-

masında kararlı olan Kalavun, şehri elinden geldiğince tahrip etti. Bu Mayıs ayındaydı ve Ağustos'un ortasında Tir, Sidon, Beyrut ve Hayfa, hepsi düşmüştü. Askeri Tarikatlar'ın son şatoları da boşaltılmıştı. Hemen sahilin açığındaki küçük Ruad adası üzerindeki Templar Şatosu dışında Frenkler Doğu haritasından silinmişlerdi. Kaçacak kadar şanslı ve Avrupa'da bir sığınak bulamayacak kadar şanssız olan pek azı kısmı mülteci olarak Kıbrıs'ı doldurmuştu.

Hiçbirisi bir daha geri dönmeyecekti.

Sonrası

Peki, ne kazanılmıştı? Cevap; çok az şey. İnsani maliyetler bir yana, parasal maliyetler her iki taraf için de muazzamdı. Yalnızca ortaya çıkan ticaret fırsatlarından İtalyan şehir devletleri yararlanmışlardı. Avrupa'nın geri kalanına olan maliyetine Rönesans'ın doğuşunu geciktirmek kabahati yüklenmiştir.

Frenklerin yaptıkları barbarlıklar Müslümanlar'a da aynı davranışları ilham vermiştir ve Frenk eylemlerinin hatırası İslam ve Hıristiyanlık arasındaki ilişkiyi bugüne kadar derinden değiştirmiştir. Sonuçta İslam kuvvetleri daha da muzaffer olacak, Küçük Asya'daki ufak bir bölgeden ortaya Osmanlı Türkleri çıkacaktır. Onlar 1453'te Konstantinopolis'i fethettiklerinde Bizans İmparatorluğu'nun sonunu getirecek bir imparatorluğu oluşturacak kadar yükseleceklerdir. Kurdukları İmparatorluk yirminci yüzyıla kadar sürecek ve Hıristiyanlar'ın Kutsal Topraklar'ı işgal edişini tersine çevirerek yüzyıllarca Balkanları işgal edecektir. Kutsal Topraklar sonunda Birinci Dünya Savaşı'nın bitişinden sonraki 1920 Sèvres Barış Antlaş-

ması'yla Osmanlılar'ın kontrolünden Britanyalılar'a geçecektir. Bunu 1948'de İsrail'in oluşturulması izleyecektir.

Avrupa'da Haçlılar hem Töton Şövalyeleri'nin yıllarca kâfir kovaladığı Baltık'taki Letonya'da, hem de Avrupa içindeki sapkınlara darbe vurmak üzere bir araç olarak devam etti. Gelecek yüzyıllarda Avrupalılar'ın Türkler'e karşı mücadeleleri çoğunlukla hâlâ Haçlılar'da anlatıldığı gibiydi.

Tapınak Şövalyeleri, Akra'nın düşüşünden az sonra tatsız bir şekilde sona erdi. Küfürle suçlandılar, muazzam servetleri Hasta Bakıcılar ve kovuşturulmalarına razı olan hükümdarlar arasında pay edildi. Son Büyük Ustaları Jacques de Molay 1314 yılında kazıkta yakıldı.

Hasta Bakıcılar önce Rodos, sonra Malta'da paragöz kralların erişiminden uzakta kalarak kendilerini korudular. Onları o adadan 1798'de çıkaran Napoleon oldu. Ondan sonra bugüne kadar kalan bir merasim tarikatı haline geldiler.

Haçlılar Avrupa'da bir efsane oldu. Haçlı şövalyelerinin yiğitlikleri Romantik dönemde resim ve edebiyatta övüldü. Kırmızı bir haç giymiş, imansızlarla kahramanca savaşan şövalye imajı devam etti.

II. Frederick Papalık'la savaşını kaybetti; ölümünden sonraki otuz yılda aynı savaşı varisleri de yitirdiler. Alman halkı onu hiçbir zaman unutmadı ve birçok kişi onun ölmeyip uyuduğuna inandı, halk efsanesinin Arthur'un ülkesinin sınav zamanında yardımına koşmak için bekleyip dinlendiğini anlattığı gibi.

Kronoloji

Tarih	Olay
	Kudüs'ün Halife Ömer tarafından fethi.
1095	Papa II. Urban'ın Clermont'ta Birinci Haçlı Seferi'ni vaaz edişi (Kasım).
1096	Birinci Haçlı Seferi'nin Başlaması. Münzevi Peter ve Meteliksiz Walter tarafından yönetilen 'Halkın Haçlı Seferi'ni oluşturan iki ordunun, aralarında Toulouselu Raymond ve Tarantolu Bohemond'un kıdemli olduğu bir grup soylunun önderliğindeki resmi ordulardan önce varması.
1098	Urfa'nın ele geçirilmesi (Mart). Antakya'nın ele geçirilmesi (Haziran).

1099	Kudüs'ün ele geçirilmesi (Temmuz).
1144	Urfa'nın Zengi'nin eline düşmesi (Aralık). Düşüş haberinin Avrupa'ya varışının İkinci Haçlı Seferi'ne dürtü olması.
1147	Papa III. Eugenius tarafından Fransa Kralı VII. Louis ve Almanya Kralı Conrad'ın genel komutası altındaki İkinci Haçlı Seferi'nin başlatılması. İslam kuvvetleri Zengi'nin oğlu Nureddin tarafından yönetiliyor.
1149	İkinci Haçlı Seferi'nin sonu.
1187	Hattin Savaşı (Temmuz). Kudüs'ün Selahaddin'in eline düşmesi (Ekim). Papa VIII. Gregory cevap olarak Üçüncü Haçlı Seferi çağrısı yapması. Üç hükümdarın İngiltere Kralı I. Richard, Fransa Kralı II. Philip ve Kutsal Roma İmparatoru I. Frederick - kendi kuvvetleriyle katılmaları.
1190	I. Frederick'in kuvvetlerine önderlik ederken Kilikya'da ölmesi.
1191	I. Richard'ın Kıbrıs'ı alması. I. Richard ve II. Philip'in Akra'yı almaları.
1192	Üçüncü Haçlı Seferi'nin Yafa Antlaşması'yla sona ermesi.
1202	Dördüncü Haçlı Seferi'nin Papa III.

Innocent'in duyurusundan dört yıl sonra nihayet başlaması.
Zara'nın Haçlılar tarafından Macarlar'dan alınması (Kasım).

1204 Konstantinopolis'in Haçlılar tarafından yağmalanması.
Dördüncü Haçlı Seferi'nin sonu.

1212 Çocukların Haçlı Seferi.

1218 Beşinci Haçlı Seferi. Brienneli John komutasındaki karma bir ordunun Mısır'a Ayak basması. Damietta kuşatması.

1221 El-Kâmil'in yendiği Beşinci Haçlı Seferi'nin bitişi.

1228 Altıncı Haçlı Seferi. Kutsal Roma İmparatoru II. Frederick'in Levanten'e gelişi.

1229 Kudüs'ün II. Frederick'in diplomasisi sayesinde geri alınması (Şubat). Onun o yıl Avrupa'ya dönmesiyle seferin sona ermesi.

1249 Fransa Kralı IX. Louis komutası altında Mısır topraklarına Yedinci Haçlı Seferi.
Damietta'nın ele geçirilmesi.

1250 Yedinci Haçlı Seferi'nin el-Mansura'daki mağlubiyetten sonraki bitişi. Louis'in yurda dönmeden önce dört yıl daha Filistin'de kalışı.

1258 Moğolların Bağdat'ı yağmalaması.

1260	Ayn Calut Savaşı - Moğollar'ın Memluklar tarafından yenilişi.
1268	Antakya'nın Memluklar tarafından fethedilmesi.
1291	Doğuda kalan son Frenk topraklarının (Akra ve Beyrut dâhil) Kalavun komutasındaki İslam kuvvetlerinin eline geçmesi.

İlave Okumalar

Eric Christiansen, *The Northern Crusades*, 2. baskı, (Londra: 1998)

Edward Gibbon, *The History of the Decline and Fall of theRoman Empire*, 3 cilt., (Penguin)

Jonathan Harris, *Byzantium and the Crusades*, (Londra: 2003)

Norman Housley, *The Later Crusades, 1274-1580*, (Oxford: 1992)

Joinville and Villehardouin, *Chronicles of the Crusades*, (Penguin)

Amin Maalouf, ed., *The Crusades through Arab Eyes*, (Londra: 1984)

Zoë Oldenbourg, *The Crusades*, (Londra: 2001)

Jonathan Phillips, *The Fourth Crusade and the Sack of Constantinople*, (Londra: 2004)

Jean Richard, *The Crusades*, (Cambridge University Press)

Jonathan Riley-Smith, ed., *The Oxford History of the Crusades*, (Oxford: 1999)

S. Runciman, *A History of the Crusades*, 3 cilt., (Cambridge: 1951-4)

K. M. Setton (editör), *A History of the Crusades*, 2. baskı, 6 cilt. (Madison,Wis.: 1969-89)

Jonathan Sumption, *The Albigensian Crusade*, (Londra: 1999)

William Watson, *The Last of the Templars*, (Londra: 1992)